

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**ANNE BABA TUTUMLARI İLE ÇOCUĞUN SOSYALLEŞME
SÜRECİ ARASINDAKİ İLİŞKİ: OKUL ÖNCESİ ÖRNEĞİ**

PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
PSİKOLOJİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Özgün CEYLAN

Tez Danışmanı
Yrd.Doç.Dr. Kemal ER

İSTANBUL – 2017

TEZ TANITIM FORMU

- YAZAR ADI SOYADI** : Özgün CEYLAN
- TEZİN DİLİ** : Türkçe
- TEZİN ADI** : Anne Baba Tutumları ile Çocuğun Sosyalleşme Süreci Arasındaki İlişki:Okul Öncesi Örneği
- ENSTİTÜ** : İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- ANABİLİM DALI** : Psikoloji
- TEZİN TÜRÜ** : Yüksek Lisans
- TEZİN TARİHİ** : 08/08/2017
- SAYFA SAYISI** : 99
- TEZ DANIŞMANLARI** : Yrd.Doç.Dr. Kemal ER
- DİZİN TERİMLERİ** : Sosyalleşme, Sosyal Gelişim, Anne-Baba Tutumları, Tutarsız Tutum, Bağlanma Tarzları
- TÜRKÇE ÖZET** : Çocuğun ilk sosyal ortamı ailesidir. Anne-baba tutumları sosyalleşmenin ilk şekillenme aşamasında ortaya çıkan unsurlar olmaları nedeniyle son derece önemli olmaktadır. Bu çalışma anne-baba tutumunun çocuğun sosyalleşme süreci üzerindeki ilişkisini ortaya çıkarmak için yapılmıştır. Çalışma sonucunda elde edilen sonuçlar baskıcı, disiplinli ve otoriter anne-babaların genel olarak çocuklar üzerinde olumsuzluklara sebep olduğunu, çocuğun içine kapanık olmasını, demokratik ebeveynlerin ise olumlu etkilere sahip olduklarını, çocukların sosyal gelişimlerinde olumlu etkileri ortaya koymuştur.
- DAĞITIM LİSTESİ** : 1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne
2. YÖK Ulusal Tez Merkezine

Özgün CEYLAN

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**ANNE BABA TUTUMLARI İLE ÇOCUĞUN SOSYALLEŞME
SÜRECİ ARASINDAKİ İLİŞKİ: OKUL ÖNCESİ ÖRNEĞİ**

PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
PSİKOLOJİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Özgün CEYLAN

Tez Danışmanı
Yrd.Doç.Dr. Kemal ER

İSTANBUL – 2017

BEYAN

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez olarak sunulmadığını beyan ederim.

Özgün CEYLAN

... / ... / .....

İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Özgün CEYLAN'ın Anne Baba Tutumları ile Çocuğun Sosyalleşme Süreci Arasındaki ilişkiadlı tez çalışması, jürimiz tarafından PSİKOLOJİ anabilim dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan _____

Üye _____

(Danışman)

Üye _____

Üye _____

Üye _____

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

... / ... /2017

Enstitü Müdürü

ÖZET

Bireyin gelişimi farklı boyutlara sahiptir. Çocuk gelişimi dendiğinde söz konusu olan bu boyutlar arasında bilişsel gelişim, fiziksel gelişim ve duygusal gelişimin yanında bir de sosyal gelişim bulunmaktadır. Sosyal gelişim çocuğun sağlıklı bir biçimde gelişmesi için önemlidir. Zira insanlar diğer insanlarla beraber yaşamaktadır ve bu durum sosyalleşmeyi önemli bir kavram haline getirmektedir. Sosyalleşme, olumlu yönde geliştiğinde bireyin daha mutlu bir hayat sürmesini sağlayabilmekte, aksi durumda yalnızlık gibi duygular nedeniyle yaşam standardının düşmesinin önünü açmaktadır.

Sosyalleşmeyi şekillendiren bir takım unsurlar bulunmaktadır. Bu unsurlardan birisi anne-baba tutumlarıdır. Zira çocuğun ilk sosyal ortamı ailesidir. İlk sosyal ortamın ailesi olması nedeniyle anne-baba tutumu sosyalleşmeyi şekillendirmektedir. Çocuğun sosyalleşme sürecinin çeşitli evreleri bulunmaktadır ve yetişkinlerle iletişim, yaşlılarla iletişim, okul ve kültür gibi bir takım faktörler de söz konusu sosyalleşme sürecini etkilemektedir. Fakat anne-baba tutumları sosyalleşmenin ilk şekillenme aşamasında ortaya çıkan unsurlar olmaları nedeniyle son derece önemli olmaktadır. Anne baba tutumlarının önemli olmasında, söz konusu tutumların çocuğun bağlanma tarzlarını biçimlendirmesi önemli bir role sahiptir. Bu bağlanma biçimleri çocuğun diğer insanlarla olan ilişkilerini şekillendirmektedir.

Bu çalışmanın amacı, anne-baba tutumunun çocuğun sosyalleşme süreci arasındaki ilişkinin ortaya çıkarılmasıdır. Bu amaca ulaşmak için çalışma ilişkisel tarama türüne göre modellenmiştir. Çalışma sonucunda elde edilen sonuçlar baskıcı, disiplinli ve otoriter anne-babaların genel olarak çocuklar üzerinde olumsuzluklara sebep olduğunu, çocuğun içine kapanık olmasını, demokratik ebeveynlerin ise olumlu etkilere sahip olduklarını, çocukların sosyal gelişimlerinde olumlu etkileri ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler : Sosyalleşme, Sosyal Gelişim, Anne-Baba Tutumları, Tutarsız Tutum, Bağlanma Tarzları

SUMMARY

Individual's psychological development has different phases. Child development concept includes cognitive development, physical development and emotional development as well as social development and afore mentioned development phases' correlation. Social development is important for a healthy development of the child. Because individuals live with as a group and this makes socialization an important concept. When socialization develops in the positive direction, it can enable the individual to experience a happier life, otherwise the standard of living will fall due to depressed feelings such as loneliness.

There are a number of elements that shape socialization. One of these elements is the attitude of the parents, whom are the child's primary social environment as core family. The parental attitude shapes the individual's socialization. The socialization process of the child has various stages, and a number of factors such as communication with adults, communication with peers, school and also culture affect the socialization process. But the parents' social attitude shapes one's socialization characteristics and dynamics most fundamentally. The reason why the parental attitudes are highly important, is due to the shaping of child's attachment styles. Family-oriented learned forms of attachment style shape the relationship of the child to other individuals, groups, and society.

The purpose of this study is to reveal the relationship between the socialization process of the child and the attitude of the parents. To achieve the goal, this study is based on relational screening model. The results of the study reveals that on children's social development; repressive, disciplined and authoritarian parents generally cause negativities on children such as being withdrawn social paradigm. On the other hand; democratic parents have positive effects on children. **Keywords:** Socialization, Social Development, Parental Attitudes, Inconsistent Attitudes, Attachment Styles

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
SUMMARY	II
İÇİNDEKİLER	III
KISALTMALAR LİSTESİ	VI
TABLolar LİSTESİ	VII
ŞEKİLLER LİSTESİ	VIII
ÖNSÖZ	IX
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM: ANNE BABA TUTUMLARI VE BAĞLANMA	3
1.1. OTORİTER ANNE-BABA TUTUMU	4
1.2. DEMOKRATİK ANNE-BABA TUTUMU	7
1.3. KORUYUCU ANNE-BABA TUTUMU	9
1.4. İLGİSİZ ANNE-BABA TUTUMU	12
1.5. TUTARSIZ ANNE-BABA TUTUMU	13
1.6. BAĞLANMA ŞEKİLLERİ	19
1.6.1. Güvenli Bağlanma	21
1.6.2. Kaygılı-Kaçıngan Bağlanma	22
1.6.3. Kaygılı-Kararsız Bağlanma	23
1.6.4. Kayıtsız Bağlanma	25
1.6.5. Korkulu Bağlanma	27
1.6.6. Saplantılı Bağlanma	27
İKİNCİ BÖLÜM: ÇOCUĞUN SOSYALLEŞME SÜRECİ	29
2.2. SOSYALLEŞME VE AİLE	32
2.1. SOSYALLEŞME KURAMLARI	35
2.2. ÇOCUKLARDA SOSYAL GELİŞİM	41

2.2.1.	Bebeklik Döneminde Sosyal Gelişim.....	41
2.2.2.	İlk Çocukluk Döneminde Sosyal Gelişim.....	42
2.2.3.	Orta Çocukluk Döneminde Sosyal Gelişim.....	45
2.2.4.	Ergenlikte Sosyal Gelişim.....	46
2.3.	ÇOCUĞUN SOSYALLEŞMESİNİ ETKİLEYEN UNSURLAR.....	47
2.3.1.	Yetişkinlerle Olan Etkileşim.....	49
2.3.2.	Yaşlılarla Olan Etkileşim.....	50
2.3.3.	Teknoloji ile Olan Etkileşim.....	51
2.3.4.	Kültür.....	53
2.3.5.	Kalıtım ve Çevre.....	53
2.3.6.	Okul.....	54
	ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: ANNE BABA TUTUMU VE ÇOCUĞUN SOSYALLEŞME SÜRECİ ARASINDAKİ İLİŞKİ.....	58
3.1.	ANNE-BABA TUTUMLARI VE ÇOCUĞUN SOSYALLEŞME SÜRECİ İLİŞKİSİ.....	58
3.1.1.	Otoriter Anne Baba Tutumu ve Çocuğun Sosyalleşmesi.....	58
3.1.2.	Demokratik Anne Baba Tutumu ve Çocuğun Sosyalleşmesi.....	61
3.1.3.	Koruyucu Anne Baba Tutumu ve Çocuğun Sosyalleşmesi.....	64
3.1.4.	İlgisiz Anne Baba Tutumu ve Çocuğun Sosyalleşmesi.....	66
3.1.5.	Tutarsız Anne-Baba Tutumu ve Çocuğun Sosyalleşmesi.....	69
	DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: YÖNTEM.....	72
4.1.	ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	72
4.2.	ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI.....	72
4.3.	ARAŞTIRMANIN SORULARI.....	72
4.4.	ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ.....	72
4.5.	KAPSAM VE SINIRLAR.....	72
4.6.	ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ.....	73

4.7. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	73
4.8. VERİLERİN ANALİZİ	75
4.9. BULGULAR VE YORUM	75
SONUÇ	89
KAYNAKÇA	92

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e. : Adı Geçen Eser

s. : Sayfa

t.y. : Tarih Yok

TABLolar LİSTESİ

Tablo-1 Anne-Baba Tutumu ve Çocuk Üzerindeki Etkisi	18
Tablo-2 Dörtlü Bağlanma Modeli	21
Tablo-3 Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Frekans Dağılımları	76
Tablo-4 Katılımcıların Yaşlarına Göre Frekans Dağılımları	76
Tablo-5 Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Frekans Dağılımları	76
Tablo-6 Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Frekans Dağılımları	77
Tablo-7 Katılımcıların Gelir Durumlarına Göre Frekans Dağılımları	77
Tablo-8 Katılımcıların Evlilik Yaşı Durumlarına Göre Frekans Dağılımları	78
Tablo-9 Katılımcıların Çocuk Sayısı Durumlarına Göre Frekans Dağılımları	78
Tablo-10 Katılımcıların Anne-Baba Tutum Ölçeği, Sosyal Uyum ve Beceri Ölçeği Betimsel İstatistikleri	78
Tablo-11 Anne-Baba Tutum Ölçeği ve Sosyal Uyum Beceri Ölçeği Alt Boyutların Güvenilirlik Analizi	79
Tablo-12 Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Ebeveynlik Tutumları	80
Tablo-13 Katılımcıların Yaşlarına Göre Ebeveynlik Tutumları	81
Tablo-14 Katılımcıların Eğitim Düzeylerine Göre Ebeveynlik Tutumları	82
Tablo-15 Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Ebeveynlik Tutumları	84
Tablo-16 Katılımcıların Aylık Gelir Durumlarına Göre Ebeveynlik Tutumları	85
Tablo-17 Katılımcıların Evlilik yaşına göre Ebeveynlik Tutumları	87
Tablo-18 Katılımcıların Çocuk Sayısına Göre Ebeveynlik Tutumları	89
Tablo-19 Araştırmaya Katılan Anne-Babaların Okul Öncesi Çocukların Sosyalleşme Sürecine Etkisinin Korelasyon Analizi ile İncelenmesi	90

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil-1 Sosyalleşme Sürecinde Etkili Olan Unsurlar	32
Şekil-2 Sosyalleşme Kuramları	42
Şekil-3 Çocuğun Sosyalleşmesini Etkileyen Unsurlar	50
Şekil-4 Eğitimin İşlevleri	58

ÖNSÖZ

Anne baba tutumları aynı toplumda yaşayan aileler arasında farklılık gösterebilmektedir. Bu farklılıkların kaynaklarına bakıldığında birçok sebep karşımıza çıkmaktadır. Öyle ya da böyle anne babalar hangi sebeple olursa olsun farklı ebeveyn tutumları sergilemektedir. Anne babanın çocukluk yıllarında karşılaştıkları anne baba tutumları çocuklara karşı takındıkları tutumları etkilemektedir. Çocukluk yıllarında aşırı baskı görmüş anne babaların çocuklarını yetiştirirken kendi anne babalarından öğrendikleri yöntemleri kullandıkları sıklıkla görülmektedir. Bazen de tam tersine baskı altında büyüyen ebeveyn aşırı hoşgörülü bir tutum takınmaktadır. Bu da çocuğun gelişim açısından uygun bir yol değildir. Kendi aralarında mutlu olan çiftler, çocuklarına karşı daha kabul edici ve ılımlı bir tutum takınırken, mutsuz olan ve evliliklerinde problem yaşayan çiftler, çocuklarına karşı tutarsız bir tutum izleyebilmektedirler. Bazen de eşiyile problem yaşayan ebeveynler çocuklarına karşı aşırı koruyucu tutum sergileyebilmektedirler. Bu sebeple yapılan araştırma, anne babaların tutumlarının çocuklarının sosyalleşmesi arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalışacaktır.

Bu çalışmada anne baba tutumları ve okul öncesi çağıdaki çocuğun sosyalleşmesine etkileri detaylı bir şekilde araştırılarak sonuçları ortaya konmuştur.

Bu çalışmayı hazırlarken geçirdiğim süreçte benden yardımlarını esirgemeyen öncelikle eşim Fuat CEYLAN'a, çalışmanın her aşamasında bilgi ve manevi desteği ile kendimi daha da geliştirmeme katkı sağlayan değerli hocam Yrd.Doç.Dr. Kemal ER'e teşekkürlerimi bir borç bilirim.

GİRİŞ

Bireylerin sağlıklı bir biçimde gelişimlerini sürdürmelerinde ve yaşam doyumlarının yüksek olmasında yakın çevreleri ile olan ilişkileri önemli bir yere sahiptir. Bu durum bireyin sosyal çevresi ile olan ilişkilerinin önemli olduğunu göstermektedir. Sosyal ilişkilerin önemli olması nedeniyle sosyalleşme kavramının iyi bir biçimde anlaşılması insanların yaşam standartlarının yükseltilmesi konusunda faydalı olacaktır. Sosyalleşme kavramı bireyin toplumun değer ve normlarını gözlemlemesi, öğrenmesi ve söz konusu değer ve normlara uygun davranışlar sergileyerek toplum tarafından kabul edilmesi şeklinde açıklanabilir. Sosyalleşme bir süreç olup doğum ile başlamakta ve hayatın geri kalanında devam etmektedir. Bu süreç içerisinde özellikle aile büyük bir role sahiptir.

Öncelikle belirtmek gerekiyor ki çocuklarla olan ilişkiler göz önünde bulundurulduğunda ailelilerin farklı tutumlara sahip oldukları görülmektedir. Bu tutumlar otoriter tutum, demokratik tutum, koruyucu tutum, ilgisiz tutum ve tutarsız tutum olarak sınıflandırılabilir. Evde katı kuralların bulunduğu ve kurallara uymama durumunda ağır cezaların verildiği aileler otoriter tutumu benimseyen ailelerdir. Çocuk ve anne-baba arasında iyi bir iletişimin bulunduğu, ağır cezaların olmadığı fakat sorumlulukların belirlendiği ailelerde demokratik tutum benimsenmiştir. Çocuğa hiçbir şekilde sorumluluğun verilmediği ve tüm işlerin çocuk adına yapıldığı aileler koruyucu tutumu benimseyen aileler iken çocukla ilgilenilmeyen aileler ilgisiz tutumu benimseyen aileler olarak düşünülmektedir. Çocuk ile olan ilişkilerde belirli standartların bulunmadığı ve tutarsız davranışların sergilendiği aileler ise tutarsız tutumu benimsemiş olan ailelerdir. Bu ailelerde yer alan anne-babalar herhangi bir zamanda olumlu tepki verdikleri bir davranışa benzer bir durumda başka bir zaman olumsuz tepkiler verebilmektedirler. Bu durum çocuğun hangi davranışın doğru olduğu noktasında kararsızlık yaşamasına neden olmakta ve çocuk davranışın doğruluğundan ziyade göreceği tepkiye odaklanmaktadır.

Anne-baba tutumları çocuğun ilerleyen yaşlardaki sosyal ilişkilerinde belirleyici olmaktadır. Örnek vermek gerekirse, otoriter bir ailede yetişen çocukların sosyal ilişkilerinde baskı ve otoriteye önem vermesi ya da benzer bir biçimde tutarsız ailelerde yetişen çocukların sosyal ilişkilerinde tutarsız davranışlar sergilemeleri şaşırtıcı olmayacaktır.

Aslında sosyalleşmeyi etkileyen birçok unsur bulunmaktadır. Yetişkinlerle olan etkileşim, yaşlılarla olan etkileşim, teknoloji ile olan etkileşim, kültür, kalıtım, çevre ve okul söz konusu unsurlar arasındadır. Bu unsurların etkili olmasına rağmen sosyalleşme sürecinde en büyük etkinin aileden kaynaklandığını ileri sürmek yanlış olmayacaktır. Zira anne-babanın tutumu çocuğun bağlanma biçimini şekillendirmektedir. Çocuğun bağlanma biçimi ise sosyal ilişkilerin ne şekilde olacağını belirlemektedir. Örnek vermek gerekirse, güvenli bağlanan çocuklar çevrelerinde insanlarla iyi ilişkiler geliştirirken saplantılı bağlanan çocuklar kendilerini değersiz görmekte, başkalarını değerli görmekte ve kendisini ispat etme çabası içerisine girmektedir. Bu durum onun sosyal çevresi ile sorunlar yaşaması ile sonuçlanmaktadır.

Bağlanma biçimlerinin anne-baba tutumuna göre şekillendiğini iddia etmek hatalı olmayacaktır. Örnek vermek gerekirse, anne-babasından sürekli bir biçimde ceza gören, söz konusu cezaların etkilerini ağır bir biçimde yaşayan çocuk, sahip olduğu otoriter aile düzeninin bir sonucu olarak güvenli bağlanma tutumu geliştirmekte zorlanacaktır.

Bu çalışmanın amacı anne-baba tutumunun çocuğun sosyalleşme süreci arasındaki ilişkinin ortaya çıkarılmasıdır. Bu amaçla çalışmada öncelikle yerli ve yabancı kaynaklardan oluşan geniş kapsamlı bir literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Literatür taramasında anne-baba tutumları, çocuğun sosyalleşme süreci ve bağlanma tarzları incelenmiştir. Daha sonraki bölümde uygulama gerçekleştirilmiştir. Bu araştırma ilişkisel tarama türüne göre modellenmiştir. Katılımcıların var olan özelliklerinde hiçbir değişiklik yapılmaksızın veri toplanarak, var olan durum hakkında katılımcıların görüşleri alınmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM: ANNE BABA TUTUMLARI VE BAĞLANMA

Anne-baba tutumları ile ilgili olarak belirtilmesi gereken öncelikli konu, söz konusu tutumların çocuğun ilerleyen yıllardaki ilişkilerini etkilediği gerçeğidir. Örnek vermek gerekirse, otoriter bir ailede yetişen çocuklar edindikleri özellikleri ilerleyen yıllarda da sergilemektedirler.¹ Elbette bu durum sadece otoriter ailelerde yetişen çocuklar için geçerli değildir. Benzer bir durumun geçerli olduğu aile türleri arasında ilgisiz tutum, aşırı izin verici tutum, tutarsız tutum, aşırı koruyucu tutum, mükemmeliyetçi tutum ve demokratik tutum bulunmaktadır.²

Otoriter tutumu benimseyen ailelerde aşırı bir kontrol söz konusudur. Bu ailelerde çocuklarla olan etkileşim yeterli değildir. İlgisiz tutumun bulunduğu ailelerde ise aile çocuğun beklentilerine sınırlama getirmezler ve çocuğun istek ve beklentilerine karşı kayıtsız davranırlar. Aşırı hoşgörölü bir tutumun benimsenmesi ile beraber çocuğun bütün yaptıkları normal karşılanır ve sınırlama getirilmez. Bu ailelerde yetişen çocuklar kendisine güvenen ve başarılı çocuklar olurken aşırı hoşgörölü bazı istenmedik alışkanlıkların edinilmesine de neden olabilmektedir. Tutarsız tutumun benimsenmesi ile beraber kimi durumlarda normal karşılanan bazı davranışlar kimi durumlarda cezalandırılmaktadır. Bu noktada çocuk ne zaman ne şekilde davranacağı noktasında kararsızlık yaşamaktadır. Aşırı kontrollü bir tutum benimsenince ise çocuk çok fazla korunur, sorumluluk verilmez ve bu durum çocuğun kendisini geliştirmesini engeller. Mükemmeliyetçi tutumda anne-baba kendi ulaşamadıkları başarılarla çocukların ulaşmasını isterler. Diğer tarafta, bunu yaparken çocuğun yeterliliklerini/yeteneklerini göz önünde bulundurmazlar. Demokratik tutumda ise çocuk ve aile arasında iyi bir iletişim bulunmaktadır ve hoşgörölü, destekleyici ve güven verici bir hava oluşturulmuştur.³

Çalışmanın bu bölümünde anne-baba tutumları incelenmektedir. Söz konusu tutumlar tek ana başlık altında değerlendirilmektedir. Bunlar, otoriter tutum, demokratik tutum, koruyucu tutum, ilgisiz tutum ve tutarsız anne-baba tutumudur.

¹ Biljana Ratković Njegovan, Maja Vukadinović ve Lepasava Grubić Nešić, "Characteristics and Types of Authority: the Attitudes of Young People. A Case Study", *Sociología*, 2011, Vol. 43, 657-673, s. 657.

² OBADER, 2013, **Millî Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü Okul Öncesi Eğitim Programı İle Bütünleştirilmiş Aile Destek Eğitim Rehberi**, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara,2013, s. 25.

³ OBADER, a.g.e., s. 25-29.

Aslında anne-baba tutumları çok daha farklı olabilmektedir. İlerleyen sayfalarda farklı tutumlardan kısaca bahsedilmektedir. İlgili kaynaklar incelendiğinde, anne-baba tutumlarının çoğunlukla bu beş grupta toplandığı görülmektedir. Bu aşamada ilgili kaynaklarda üzerinde yoğun bir biçimde durulan tutumların incelenmesi çalışmanın amacı dikkate alındığında faydalı olacaktır. Bu tutumlardan ilki otoriter tutumdur.

1.1. Otoriter Anne-Baba Tutumu

Otoriter tutum sıklıkla görülen bir anne-baba tutumudur. Bu tutum çocuğun kişiliğine önem vermemektedir. Otoriter tutumun benimsendiği ailede çocuğun kendine olan güvenini kaybetmesi daha kolay olmaktadır. Zira çocuk kendisi hareket edememektedir. Çocuğun kendisinin hareket edememesinde ise ailedeki disiplin ortamı etkili olmaktadır. Otoriter tutumun benimsendiği ailede anne-baba tarafından belirlenmiş katı kurallar bulunur. Çocuk bu kurallara uymak zorundadır. Ayrıca çocuk sürekli olarak denetlenmektedir.⁴

Otoriter ailelerde çocuğun nedenini anlayamadığı yasaklar bulunmaktadır. Bu yasaklar belirlenirken çocuğun fikri alınmaz. Dahası çocuğa yasağın nedeni de açıklanamaz. Bu ailelerin önemli bir özelliği çocuğun kişiliğinin eleştirilmesidir. Ayrıca çocuğa katı cezalar verilebilirken bu cezalar sözlü ya da fiziksel cezalar olabilmektedir. Çocuk aşırı disiplin ile ortaya çıkan aktı cezalara maruz kalmamak için anne-babasının yanında mümkün olduğunca iyi davranmaktadır. Anne-babanın bulunmadığı ortamda ise çocuğun kendine özgü bir davranış sistemi geliştirmesi zorlaşmaktadır.⁵

Otoriter aileler söz konusu olduğunda öncelikle cezaların katı olması üzerinde durulmalıdır. Zira cezaların olması birçok olumsuz sonucu ortaya çıkarabilmektedir. Söz konusu olumsuz sonuçlardan ilki çocuğun kimi zamanda duygusal patlamalar yaşamasıdır. İkinci olarak, bu çocuklar ceza gören kardeşlerin beklenmedik davranışlarına karşı daha dirençlidirler. Üçüncü olarak, otoriter aile tutumu kapsamında cezalarla karşı karşıya kalan çocuk sosyal ilişkilerde sorunlar yaşamaktadır. Ayrıca çocuk suçluluk duygusu yaşamaktadır. Son olarak, aşırı

⁴ Atılğan Erözkan, "Ergenlerde Kaygı Duyarlılığı ve Ebeveyn Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2012, Cilt: 12(1), 43-57.

⁵ Meral Taner Derman ve Handan Asûde Başal, "Okulöncesi Çocuklarında Gözlenen Davranış Problemleri ile Ailelerinin Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişki", *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2013, Cilt: 2(1), 115-144, s. 120.

cezaların bir sonucu olarak çocuk acıya katlanmakta ve bu duruma alışmaktadır. Ayrıca bu cezalar çocuk üzerinde istenilen değişiklikleri uzun vadede gerçekleştirilmemektedir. Diğer bir ifadeyle ceza sonrasında çocuğun davranışlarında bir değişim gözlemlenirken bu değişim uzun vadeli olmamaktadır.⁶

Otoriter anne-baba tutumu söz konusu olduğunda çocuk kendisini ifade edemez. Bu durumlarda çocuk hoşnutsuzluklarının yanında ihtiyaçlarını da belirtememektedir. İletişimin kopuk olması nedeniyle anne-baba çocuğun beklentileri ve özellikleri hakkında yetersiz bilgiye sahip olurlar. Çocuk bir tarafta bağımsız davranamazken diğer tarafta anne-baba çocuk hakkında yetersiz bilgi ile davranış sergiler. Bu durumun nedeni aile içerisinde çocuğun yeterince dinlenmemesi ve kendisini ifade edememesidir.⁷

Bu aşamada sırasıyla otoriter anne-babaların özelliklerinin ve bu ailelerde yetişen çocuklarda ortaya çıkan durumların listelenmesi bilgilendirici olacaktır. Otoriter ailelerin özelliklerini şu şekilde listelemek mümkündür:

- Çocuk belirli idealler çerçevesinde yetiştirilir.
- Çocuk bir yetişkin gibi davranmak zorundadır.
- Anne-baba bütün kontrole sahiptir.
- Anlayış ve hoşgörü bulunmamaktadır.
- Katı bir disiplin benimsenmiştir.
- Çocuğun hata yapma hakkı yoktur.
- Çocuğun kuralları sorgulama hakkı yoktur.
- Bütün davranışlar kurallara bağlıdır.
- Esneklik söz konusu değildir.
- Anne-baba her zaman haklı gibi davranır.
- Anne-baba sürekli olarak çocukları gözlemler.
- Çocuğun en basit hataları bile cezalandırılır. Zira çocuğun korkmadığı zaman kurallara uymayacağı düşünülür.
- Ceza temelli bir eğitim anlayışı gelişmiştir.

⁶ Diana Baumrind, "Effects of Authoritative Parental Control on Child Behaviour", t.y., <http://persweb.wabash.edu> (Erişim Tarihi: 24.03.2017), s. 896.

⁷ Güler Atas, Parental Educative Attitudes and Socioemotional Responses in Early Childhood, Developmental Psychology Eastern Mediterranean University, Gazimağusa, North Cyprus, 2014 (**the Degree of Master of Science**), s. 10.

- Cezalar psikolojik olarak yıpratıcı olan ağır cezalardır.⁸

Otoriter tutumu benimseyen ailelerde yetişen çocukların en önemli özelliklerinden birisi kendisine olan güvenin ortadan kalkmasıdır. Zira çocuğun fikirlerini açıklamak ya da kurallar oluşturmada söz sahibi olmak gibi özerklik yeteneklerini geliştirecek davranışlar sergileme hakkı bulunmamaktadır. Çocuğun sorgulamaksızın bütün kurallara uymak zorunda olması kişisel gelişim açısından bakıldığında büyük bir eksiklik olarak görülebilir.⁹

Otoriter ailelerde yetişen çocukların genel özellikleri şu şekilde listelenebilir:

- Çocuk sessiz, uslu ve nazik görünmek zorundadır,
- Dürüst ve dikkatlidir,
- Çekingendir,
- Başkalarının kolayca etkisinde kalabilmektedir,
- Silik bir kişiliğe sahiptir,
- Aşırı hassas bir yapısı vardır,
- Çocuk hangi durumda nasıl bir tepki alacağını bilmemektedir,
- Düşük bir özgüven düzeyi bulunur,
- Olumsuz benlik algısı gelişmiştir,
- Kişilik yapısı pasiftir,
- Özellikle erkek çocuklar saldırgan olabilmektedir,
- Derslerinde başarısız olmaktadır,
- Çevreye zarar verebilmektedir,
- Anne-babanın kendisini sevmediği düşüncesi vardır.¹⁰¹¹²

Kısaca özetlemek gerekirse, otoriter tutumda çocuk anne ya da babasının ifadelerini kesinlikle sorgulayamaz ve söylenenleri olduğu gibi uygulamak zorundadır. Aksi durumda çok ciddi cezaların alınması muhtemel olacaktır. Çocuğun mutlak bir biçimde itaat etmesi beklenmektedir. Çocuk ile olan ilişkilerde yeterli ölçüde ilgi ve sevgi gösterilmemektedir. Bu tür durumlarda çocuklar zihinsel ve

⁸ Kivılcım Ç. Çakmak ve Nazan Kaplan, **Çocuk Yetiştirme Tarzları Anne- Baba Tutumları**, Aydın İl Emniyet Müdürlüğü, Aydın, 2015, s. 5.

⁹ Yemliha Coşkun ve Arife Baş, "Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Çocukların Anne Babalarının Çocuk Yetiştirmeye Yönelik Görüşlerinin Karşılaştırılması", **KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi / KSU Journal of Social Sciences**, 2015, Cilt: 12 (2), 195-210, s. 198.

¹⁰ Derman ve Başal, a.g.e., s. 120.

¹¹ Coşkun ve Baş, a.g.e., s. 198.

¹² Erözkan, a.g.e., s. 146.

sosyal açıdan istenildiği şekilde gelişim göstermemektedirler. Bu ortamda yetişen çocuklarda arkadaşlarla olan ilişkilerde de sorunlar yaşanmaktadır. Bu çocukların en önemli özellikleri sürekli olarak başkalarının etkisi altına kalmaları ve anne babadan uzak kalındığında özerk davranamamasıdır.¹³

1.2. Demokratik Anne-Baba Tutumu

Çocuğun kişilik gelişimi açısından bakıldığında en uygun olan anne-baba tutumunun demokratik tutum olduğu görülmektedir. Demokratik tutumun benimsendiği bir ailede anne-baba çocuğa karşı koşulsuz bir saygı ve sevgi duygusunu geliştirmişlerdir. Bu ailelerde çocuk bir taraftan denetlenirken diğer taraftan çocukların ihtiyaçları karşılanmaktadır. Bu ihtiyaçlar sadece maddesel ihtiyaçlar olmayıp ilgi ve sevgi gibi ihtiyaçlar da karşılanan ihtiyaçlar arasındadır. Bireyselliğe önem verilir ve çocuğun bağımsız bir biçimde düşünmesinin önüne geçilmez. Çocuk ile anne-baba arasındaki iletişim güçlüdür. Bu iletişim sayesinde kurallar katı bir biçimde anne-baba tarafından belirlenmez. Çocuğun düşüncesine önem verilir.¹⁴

Bu ailelerde anne-babanın sıcak ve ilgili oldukları görülür. Karşılıklı saygı ve sevgi çerçevesinde çocuğun kişiliğine değer verilir. Çocuğun varlığı kabul edilir ve isteklerine önem verilir. Elbette demokratik tutumun benimsendiği ailelerde de bir takım kurallar bulunmaktadır. Bu kurallara çocuğun uyması beklenir. Diğer tarafta, otoriter aile tutumundan farklı olarak katı cezalar uygulanmamaktadır. Kurallar önceden çocuk ile beraber belirlenebilmektedir ve eleştiriler çocuğun kişiliğine değil yaptığı davranışa yöneliktir.¹⁵

Demokratik tutumun benimsendiği ailelerde çocuğun kişiliğine saygı duyulmasının bir gereklilik olduğu kabul edilir. Bu sebeple anne-babaya olduğu gibi çocuğa da saygı gösterilir. Nasıl bir yetişkine vurmanın ya da bir yetişkini aşağılamanın yanlış bir davranış olduğu kabul ediliyorsa, bir çocuğa vurmanın ya da bir çocuğu aşağılamanın da yanlış olduğu kabul edilmelidir. Demokratik tutumun benimsendiği ailelerde çocuğa ceza verilse bile bu cezanın onu fiziksel ya da duygusal olarak zedelememesine dikkat edilmelidir. Bu sebeple demokratik tutumu

¹³ Yegan Sasık, "Anne Baba Tutumları Ve Bu Tutumların Çocukların Kişilikleri Üzerine Etkileri", **Anne Çocuk Dergisi**, Mart 2012, www.hedefpsikoloji.com (Erişim tarihi: 06.03.2017), s. 1.

¹⁴ Erözkan, a.g.e., s. 45.

¹⁵ Derman ve Başal, a.g.e., s. 120.

benimseyen ailelerde anne-babanın duygularına daha fazla hâkim olması ve davranışlarını kontrol altında tutmaları beklenir.¹⁶

Demokratik tutumun benimsendiği ailelerin genel özellikleri şu şekilde listelenebilir:

- Demokratik tutumun benimsendiği ortamlarda anne ve baba çocuğun özerk bir kişiliğe sahip olduğunu kabul eder.
- Çocuklarını çok az kısıtlarlar.
- Çocuğun özdenetim geliştirmesi için gerekli olan ortam oluşturulur.
- Çocuğun görüşlerine saygı duyulur ve çocuk söz hakkına sahiptir. Bu noktada belirli sınırlar bulunmaktadır.
- Çocuklara sorumluluklar verilir. Söz konusu sorumluluklar yerine getirilirken çocuklar desteklenir.
- Çocuk değerlidir ve sorumluluk almaları sağlanır.
- Çocuğun bireysel özelliklerine saygı gösterilir ve çocuğun kendisini geliştirmesine yardımcı olunur.
- Çocuğun gelişimine uygun davranılır.
- Çocuklara belli sınırlar çerçevesinde izinler verilir.
- Bu tür aileler çocuklarının kendilerini gerçekleştirmesine izin verirler.
- Anne-babanın tavırlarında tutarlılık vardır.
- Çocuklara getirilen eleştiriler aşağılayıcı nitelikte olmaz.¹⁷¹⁸

Demokratik tutuma sahip ailelerde yetişen çocukların genel özellikleri ise şu şekilde listelenebilir:

- Fikirlerini rahat bir şekilde ifade edebilirler,
- Rahat bir biçimde karar alırlar,
- Sorumluluk alabilirler,
- Yorum yapma yetenekleri gelişmiştir,
- Sosyal açıdan yeterli özelliklere sahiptirler,
- Duygusal gelişimleri istendik yönde oluşmuştur,
- Özgüven düzeyi yüksektir,
- Uyumlu davranışlar sergilerler,

¹⁶ Positive Parenting Solutions, *Democracy in the Family*, Positive Parenting Solutions Inc., 2011.

¹⁷ Sasık a.g.e., s. 2.

¹⁸ Obader, a.g.e., s. 29.

- İşbirliği yetenekleri gelişmiştir,
- Diğer insanlara güvenebilirler,
- Risk alabilirler,
- Huzurlu ve mutludurlar,
- Çevreyi keşfetmeye isteklidirler.¹⁹²⁰²¹

Konu hakkında gerçekleştirilmiş olan çalışmalar incelendiğinde en kabul edilebilir tutumun demokratik tutum olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, demokratik tutumun diğer anne-baba tutumlarının olumlu özelliklerini bünyesinde topladığı ve olumsuz özelliklerini de elediği anlaşılmaktadır.

1.3. Koruyucu Anne-Baba Tutumu

Bir diğer anne-baba tutumu koruyucu tutumdur. Anne-babanın çocuğa yönelik ortaya koyduğu davranış örüntüleri sosyalizasyon sürecinde çocuğun çevresini algılamasında ve uygun tepkileri ortaya koymasında en önemli faktör olarak görülmektedir. Sınırlayıcı ve aşırı koruyucu anne-baba tarzı, çocuğun bağımsızlık ve özerklik geliştirmesine engel olmakta ve yeteneklerini kısıtlamaktadır.²²

Bu ebeveyn tutumunda, ebeveynler çocukları aşırı korur ve denetlerler. Çocukların yapabileceği pek çok şey ebeveyn tarafından yapılır ve böylece çocukların yaşayarak öğrenmelerinin önüne geçilmiş olunur. Her konuda gereğinden fazla müdahale edilerek, çocukların kendilerine yeter hale gelmelerine ve kendilerine güvenmeyi öğrenmelerine engel olunur. Ebeveynlerin aşırı koruyucu yaklaşımı çocuğun kendine güven duymasını engelleyerek, psiko-sosyal gelişimini de zedelemektedir. Çocuğun sosyal gelişiminde büyük rolü olan ebeveynlerin yanlış ve aşırı koruyucu tutumuyla çocuk kendine güvenini sağlayamamakta, birey olarak girişimci ve sosyal bir kişi olmasına fırsat verilmemekte ve duygusal kırıklıkları olan bir kimse haline gelmektedir. Ebeveynleri tarafından aşırı derecede korunan çocuk, bu durumu hayatı boyunca sürdürerek gelecekte eşinden de aynı şeyi bekleyebilmektedir.²³

¹⁹ teachersites.schoolworld.com, "Parenting Styles and Social Development, teachersites.schoolworld.com (Erişim Tarihi: 01.01.2017), s. 3

²⁰ OBADER, a.g.e., s. 23.

²¹ Sasık a.g.e., s. 3.

²² Ömer Erdoğan ve Hülya Uçukoğlu, "İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Anne-Baba Tutumu Algıları İle Atilganlık Ve Olumsuz Değerlendirilmekten Korkma Düzeyleri Arasındaki İlişkiler", *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 2011, Cilt: 19, 51-72, s. 65.

²³ Erözkan a.g.e., s. 45.

Aşırı koruyucu tutumu benimseyen aileler kendilerini çocuktan uzakta tutamamaktadırlar. Sürekli olarak çocuğun yanında bulunmalıdırlar. Bu durum çocuğun kendi yeteneklerini geliştirmesini engeller. Çocuğun başına olumsuz bir durum geleceği korkusu çocuğun yapması gereken tüm işleri anne-babanın yapması ile sonuçlanır. Doğal olarak çocuğun sorumluluk sahibi olması engellenir. Çocuk diğer insanlara bağımlı bir birey haline gelebilir.²⁴

Aşırı koruyucu tutum özellikle anne ile çocuk arasındaki ilişkilerde görülmektedir. Baba ile kıyaslandığında annenin çocuğa karşı olan güveni daha az olabilmektedir. Anne çocuğun kendi başına bir şeyler başarmasına izin vermemektedir.²⁵

Bu aileleri koruyucu tutum sergilemeye zorlayan düşünce çevreden korkmalarıdır. Koruyucu tutumu benimseyen ailelerle göre çevre çocuk için tehlikelidir. Çocuğun çevrede kendi başına hareket edemeyeceğini düşünürler. Kendi başına hareket ettiklerinde başlarına bir şey gelmesinden çekinirler. Bu durumu göz önünde bulundurarak sürekli olarak çocuğun yanında kalma isteği duyarlar. Çevreden gelebilecek tehlikeler abartılmaktadır ve çocuğa bebek muamelesi yapılır. Doğal olarak çocuk bazı konularda kendini geliştiremez ve anne-babası olmaksızın çevre ile sağlıklı ilişkiler kuramaz. Bu çocuklar isteklerini ağlayarak belirtirler ve sürekli olarak mızızlanırlar. Aşırı koruyucu tutumun bir diğer sonucu da çocukların inatçı olmalarıdır.²⁶

Aşırı koruyucu tutumu benimseyen ailelerin genel özellikleri şu şekilde listelenebilir:

- Çocuğa gösterilen özen gereğinden fazladır.
- Anne babalar çocuklara aşırı ilgi gösterirler. Çocuk kendisini dünyanın en önemli kişisi olarak hissedebilir.
- Özellikle uzun süre çocuk sahibi olmadıktan sonra çocuğu olan ya da kız ya da erkek çocuk sahibi olmayı çok isteyen ve uzun süre sonra sahip olan ailelerde bu tutum gelişebilmektedir.

²⁴ Mehmet Engin Deniz, Özlem Karakuş, Zeliha Traş, Jale Eldeleklioğlu, Zümra Özyeşil ve Erdal Hamarta, "Parental Attitude Perceived by University Students as Predictors of Subjective Well-Being and Life Satisfaction", *Psychology*, 2013. Vol.4, 169-173, s. 170.

²⁵ Milli Eğitim Bakanlığı, *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi: Aile ve Çocuk*, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, 2013, s. 18

²⁶ Sasik a.g.e., s. 1.

- Bütün işler anne-baba tarafından gerçekleştirilir ve çocuğa sorumluluk verilmez. Ayrıca çocuğun bütün istekleri yerine getirilir.
- Bu ortamlardaki çocuklar geç yürürken normalden erken konuşmaya başlarlar.
- Aile çocuğun hasta olmaması için haddinden fazla çaba gösterir.
- Çocuğun yaşına uygun davranışlar sergilemesine izin verilmez.
- Çocuğa zarar gelebilecek ortamlardan sürekli kaçınılır.
- Çocuk adeta bir cam fanus içerisinde yetiştirilir.
- Anne baba çocuğun alması gereken kararları kendisi alır.
- Anne baba çocuğun büyüdüğünü kabul etmez ve sürekli olarak yaşından küçük görürler.²⁷

Koruyucu anne-baba tutumunun benimsendiği ailelerde yetişen çocukların genel özellikleri ise şu şekilde listelenebilir:

- Öz bakım konusunda anne-babaya bağımlıdırlar,
- Sosyal ilişkilerde anne-babadan destek beklerler,
- Özgüven düzeyi düşüktür,
- Diğer insanlarla etkileşime girmekten çekinirler,
- Yapabileceği işlerde dahi çevreden destek beklerler,
- Kişisel gelişim noktasında sorun yaşamaktadırlar,
- Sorumluluk almazlar,
- Girişimcilik yetenekleri gelişmemiştir,
- Sönük kişilik gösterebilirler,
- Korkak ve güvensiz olabilirler,
- Himaye altında yaşamak isterler,
- İnatçı davranırlar,
- Fiziksel aktivitelerde başarısız olurlar. Zira fiziksel yetenekleri yeterince gelişmemiştir,
- Esnek düşünme yetenekleri gelişmemiştir,
- Çocukluk döneminde sıklıkla ağlayarak isteklerine ulaşmayı hedeflerler,
- Kendi başlarına karar veremezler.²⁸²⁹³⁰³¹

²⁷ Çakmak ve Kaplan, a.g.e., s. 8.

²⁸ Milli Eğitim Bakanlığı, 2013, a.g.e., 18.

²⁹ Merve Dokuyan, "12.Sınıf Öğrencilerinde Algılanan Anne-Baba Tutumları İle Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2016, C.ilt: 2, (2), 1-21, s. 3-4.

Kısaca özetlemek gerekirse, bu tutumu benimseyen anne babalar çocuklarını aşırı korur ve kontrol ederler. Çocukların yapabileceği pek çok şey anne baba tarafından yapılır ve böylece çocukların yaşayarak öğrenmeleri engellenir. Her konuda, aşırı müdahaleci tavırla çocukların kendilerine yeter hale gelmelerine ve kendilerine güvenmeyi öğrenmelerine engel olunur. Böylece kendi kararlarını alamayan, bağımlı çocuklar yetiştirilir. Bu tutuma sahip ailelerin çocukları kendi kararlarını alamayan, düşük özgüvenli ve sosyalleşmede sorun yaşayan bireyler olabilirler.³²

1.4. İlgisiz Anne-Baba Tutumu

Anne-baba tutumlarından biri de ilgisiz tutumdur. İlgisiz tutum aşırı koruyucu, demokratik ve otoriter tutumlarla zıt özelliklere sahiptir.³³ Öncelikle belirtmek gerekiyor ki tutumlar bireylerin davranışlarını şekillendirmektedir. Bireylerin davranışlarını şekillendiren söz konusu tutumlar durum ve fikirlerin yargılanması/değerlendirilmesi süreçleri sonucunda ortaya çıkmaktadır. Anne-baba tutumlarında bir ilgisizliğin bulunması durumunda çocukta güven duygusunun gelişmemesi gibi önemli sorunlar gözlemlenebilmektedir.³⁴

Kısacası ilgisiz tutum olumsuz sonuçların ortaya çıktığı bir tutum olarak görülmektedir. İlgisiz anne-babalar çocuğun isteklerine karşı herhangi bir sınırlama getirmezler ve onun istek ve gereksinimlere karşı kayıtsız davranırlar. Çocuklarını önemsemezler ve onların ihtiyaçlarını görmezden gelirler. Bu ailelerde yetişen çocuklar zamanla olumsuz davranışlar göstermeye başlarlar. Sevgisiz ortamda büyüyen çocuk, dikkat çekmeye ve çevreye varlığını ispatlamaya çalışır. Bu tutuma sahip ailelerin çocukları, saldırgan, iletişim sorunları yaşayan ve özgüveni düşük bireyler olabilirler.³⁵

İlgisiz tutumun benimsendiği ailelerin genel özellikleri şu şekilde listelenebilir:

---

³⁰ Sasık, a.g.e., s. 1.

³¹ Dokuyan, a.g.e., s. 3-4.

³² Coşkun ve Baş, a.g.e., s. 199.

³³ Ann Marie Halpenny ve Dorothy Watson, **Parents' Perspectives on Parenting Styles and Disciplining Children**, Office Of The Minister For Children And Youth Affairs of The National Children's Strategy Research Series, 2010, s. 3.

³⁴ Nam Tran Tran, Vietnamese Parents' Attitudes Towards Western Parenting Behaviours and Interventions, Peabody College of Vanderbilt University, Nashville, Tennessee, 2013 (**Doctor of Philosophy**), s. 7.

³⁵ OBADER, a.g.e., s. 27.

- Bu tür ebeveynler boş verme ve hoşgörü kavramlarının ayrımını yapmakta zorlanır.
- Çocuğun sergilediği davranışlara karşı tepkisiz anne babalar gözlemlenmektedir.
- Çocuğun varlığı aile ortamında bir değişim meydana getirmemektedir.
- Aile çocuğu sürekli olarak suçlar.
- Çocuk yalnızlık ve suçluluk duygusu yaşamaktadır.
- Çocuğun rahatsızlık vermemesi beklenir. Çocuk bir şekilde sorun çıkarmadıkça çocukla ilgilenilmez. İlgilenme durumunda da genellikle şikâyet edilir ya da çocuk suçlanır.
- Çocuk ile aile arasında önemli ölçüde iletişim sorunu bulunmaktadır. Bunun sebebi ailenin çocuğu dışlamasıdır.³⁶

İlgisiz tutumun benimsendiği ailelerde yetişen çocukların sahip oldukları genel özellikler ise şu şekilde listelenebilir:

- Çocuğun iletişim yeteneği gelişmemiştir.
- Çocuk aile içerisinde dışlanmaktadır. Bu durum onun davranışlarını etkilemektedir.
- Çocuğun güven duygusu zayıftır.
- Çocuk kendisini bir yere ait olma noktasında eksik hissetmektedir. Ait olma duygusu zayıftır.
- Çocuk saldırganlık eğilimi gösterebilmektedir. Çocuk söz konusu saldırganlık eğilimini arkadaşlara ya da eşyalara karşı gösterebilir.³⁷

Anlaşılacağı üzere ilgisiz tutum olumlu bir anne-baba tutumu değildir. Koruyucu tutum ile zıt özelliklere sahip olmasına rağmen ilgisiz tutumunda olumsuz sonuçlarının olduğu görülmektedir.

1.5. Tutarsız Anne-Baba Tutumu

Bu başlık altında tutarsız ailelerin özellikleri ve tutarsız anne-baba davranışının çocuk üzerindeki etkileri değerlendirilmektedir.

³⁶ Çakmak ve Kaplan, a.g.e., s. 7.

³⁷ Milli Eğitim Bakanlığı, 2013, a.g.e., s. 18.

Kimi durumlarda anne-baba davranışları tahmin edilemez biçimde yaşanabilmektedir. Herhangi bir davranış herhangi bir zaman diliminde olumlu görülürken bir başka zaman aynı davranış ceza sebebi olabilmektedir. Bu durum özsaygı düzeyinin ve kendini kontrol etme yeteneğinin düşük, saldırganlık eğiliminin ise yüksek olmasına neden olabilmektedir.³⁸

Kimi durumlarda anne-babalar için çocuklarına tutarlı bir biçimde davranmak zor olabilmektedir. Söz konusu zorluk anne-babanın çocuğa karşı kimi zaman otoriter bir tutum sergilemesine, kimi zaman ise aşırı hoşgörülü bir tutum sergilemesine neden olur. Bu durum çocuğun hangi davranışların onaylandığı ve hangi davranışların onaylanmadığını anlamasını zorlaştırmaktadır. Dahası, bu tür ailelerde anne tarafından olumlu görülen bir davranış baba tarafından olumsuz görülmekte ya da bu durumun tersi yaşanabilmektedir. Örnek vermek gerekirse, çocuk çikolata yemek istediğinde annenin izin vermesine rağmen babanın izin vermemesi tutarsız anne-baba tutumu kapsamındadır. Dahası, ailede bulunan çocuklara da farklı davranılabilmektedir. Bu sebeple küçük çocuk ve büyük çocuk için aynı kurallar geçerli olmaz ise ya da kız çocuğu ve erkek çocuğuna farklı davranışlar sergilenirse çocukların kişilik gelişimleri olumsuz etkilenebilmektedir. Bu durum çocuğun da dengesiz davranışlara sahip olması ile sonuçlanabilecektir.³⁹

Aslında bu tür ailelerde bir disiplinsizlik bulunduğunu iddia etmek yanlış olacaktır. Bir disiplin sisteminin bulunmasına rağmen söz konusu sistemin ne zaman, nerede ve nasıl uygulandığı konusunda belirsizlik bulunmaktadır. Kimi zaman aşırı bir hoşgörü bulunurken kimi zaman sert cezalar gelebilmektedir. Çocuk için ise hangi durumda ne olacağını anlamak imkânsız olmaktadır. Çocuk davranışlarını sergilerken anne-babanın ne kadar mutlu ya da mutsuz olduğunu anlamaya çalışmaktadır. Çocuk açısından bakıldığında önemli olan davranışın doğru ya da yanlış olması değildir. Bu noktada önemli olan alacağı tepkinin ne olacağıdır. Cezanın beklenmedik anda geldiği durumlarda çocuğun baş kaldırması da olasıdır. Bugün ceza verilmeyen bir davranış ertesi gün ceza verilmesine neden olduğunda bir tutarsızlığın bulunduğu anlaşılmaktadır.⁴⁰

---

³⁸ Anna Shvedovskaya ve Tatyana Archakova, "Styles of parent-child interactions in families with preschool-age children". *Psychology in Russia: State of the Art*, 2015, Cilt: 8 (2), 36-51.

³⁹ OBADER, a.g.e., s. 28.

⁴⁰ Ömer Üre, 9. Sınıfta Anne Baba Tutumları Ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Selçuk Üniversitesi, Konya, 2011, (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**), s. 23.

Çocuğun eğitilmesi noktasında anne-babanın ortak bir anlayışa sahip olması ve ortak tavır geliştirmeleri son derece önemlidir. Bu ortak tavır hem çocuğun daha tutarlı yetiştirilmesini sağlamakta, hem de çocuğun anne-baba arasındaki farklılıkları kullanmasının önüne geçilmektedir. Duruma göre hareket etmeye çalışan ve hareketin doğruluğundan ziyade sonuçlarına odaklanan bir çocuk ilerleyen yıllarda toplum içerisinde ilkesiz davranan bir birey olarak görülebilecektir. Çocuğun davranışını anne-babasının ruh haline göre değil, davranışın niteliğine göre şekillendirmesi gerekmektedir. Bunun için ise evde bir sistem bulunmalı ve tutarlı ilkeler benimsenmelidir.⁴¹

Dengesiz ve tutarsız tutuma sahip anne babalar, bir gün hoşgörü ile karşılanan davranışı, bir diğer gün cezalandırmakta, çocuklarından bir şey yapmasını istediklerinde ve ceza verdiklerinde de nedenini açıklamamaktadırlar. Çocuğa eğitim verilirken, anne-babanın çocuğun normal bir davranışına aşırı tepki göstermemesi, dengeli, tutarlı ve kararlı bir tutum içinde olmaları, çocuğun neyi yapıp neyi yapmayacağını öğrenmesine yardımcı olmaktadır. Bu şekilde davranan anne babalar, aynı zamanda çocuğun sosyalleşme çabasına katkıda bulunmaktadırlar. Sürekli dengesiz ve kararsız tutum içinde olan anne-baba kendi tutarsızlıklarını çocuklarına da aktarmakta ve sürekli tutarsız davranış ve tutumlarla karşı karşıya kaldığı için çocuk da şaşırmakta; korkular, kuruntular ve ilgiyi üstüne çekecek sorunlar çıkarmaktadırlar.⁴²

Tutarsız anne-babaların sahip oldukları bir diğer önemli özellik ise çocuğun kişiliklerini eleştirebilmeleridir. Bu anne-babalar çocuğa yönelik eleştirilerini çocuğun yanında yapabilmektedirler. Bunu yaparken herhangi bir konuda daha önce olumlu tepki vermelerine rağmen daha sonra olumsuz eleştirilerde bulunabilmektedirler. Çocuk herhangi bir zamanda olumlu tepki aldığı davranış konusunda ilerleyen dönemde olumsuz eleştiri görünce hangisinin doğru olduğu noktasında kararsız kalmaktadır. Bu durum anne-babanın tutarsız davranışlar sergilemesinin çocuğun değer yargılarında da tutarsızlıkları ortaya çıkarmasına neden olmaktadır. Bu çocuklar olaylar karşısında nasıl davranacaklarına karar verme noktasında sorun yaşarlar.⁴³

---

⁴¹ Ymanoğlu, a.g.e., s. 33.

⁴² Derman ve Başel, a.g.e., s. 121.

⁴³ Milli Eğitim Bakanlığı, 2013, a.g.e., s. 18.

Çocuğun tutarsızlığının temel nedeni anne-babanın tutarsızlığı olmaktadır. Diğer bir ifadeyle anne-baba sahip olduğu tutarsızlık davranışını çocuğa aktarmaktadır. Bunu ortaya çıkaran unsur anne-babanın kararsız olmasıdır. Anne-baba sahip olduğu kararsız yapıyı çocuğa da aktarmaktadır. Tutarsız davranışlar da çocukta kuruntu ve korkuların oluşmasına neden olmaktadır.⁴⁴

Özetlemek gerekirse, herhangi bir davranış sergilendiğinde olumlu sonuçlar alınır. Çocuk aynı davranışı başka zaman sergilediğinde ise olumsuz bir yaptırım ile karşı karşıya kalabilir. Anne-baba tarafından sergilenen sistem aşırı bir hoşgörü ile katı bir disiplin arasında gidip gelmektedir. Aslında çocuk açısından bir belirsizlik durumu söz konusudur. Çocuğu en çok etkileyen şey çocuğun davranışlarının sonucu hakkında bilgi sahibi olamamasıdır. Çocuk hangi davranışın nerede ve ne zaman istendiği ya da istenmediği noktasında yeterli bilgiye sahip değildir. Çocuk tutumunu geliştirirken anne-babanın keyifli ya da öfkeli oluşunu dikkate almaktadır. Çocuk için önemli olan davranışın doğru ya da yanlış olması değildir. Onun için önemli olan davranışın nerede ve ne zaman sergileneceğidir.⁴⁵

Tutarsız anne-baba tutumunun benimsendiği bir ailenin çocuk üzerindeki önemli etkilerinden birisi çocuğun belirli bir süre sonra anne-babayı dikkate almamasıdır. Önceki sayfalarda da bahsedildiği üzere tutarsız anne-baba tutumunun bulunduğu bir ailede anne ya da baba herhangi bir davranışa olumlu tepki vermesine rağmen aynı davranışa başka bir zamanda olumsuz tepki verebilmektedir. Bu durum çocuğun anne-babasının düşüncesini anlayamaması ile sonuçlanmaktadır. Bu durumda çocuk belirli bir zamanda anne-babadan aldığı uyarıyı ciddiye almak istemeyecektir. Zira istenilen beklenti daha sonra değişebilecektir. Çocuk bugün gerçekleştirdiği davranışa karşı olumlu geri bildirim almasına rağmen daha sonra olumsuz bir ceza ile karşı karşıya kalabileceğini bilmektedir.⁴⁶

Tutarsız anne-baba tutumunun bulunduğu ailede yetişen bir çocuğun dengeli bir yapılanmaya sahip olması zordur. Bu çocuklar kimi zaman isyankâr olabilirken kimi zaman kırılğan bir yapı sergileyebilmektedirler. Anne-babanın tutarsız

---

⁴⁴ Handan Başal Asûde, Pınar Bağçeli Kahraman, Meral Taner Derman, Özlem Kahraman ve Hatice Sümer "Otoriter ve Demokratik Tutuma Sahip Ebeveynleri olan 5-6 Yaş Çocuklarının Evcilik Oyunlarında Üstlendikleri Roller", *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2014, Cilt 3, 384-409, s. 387.

⁴⁵ Seniye Aktaş, 9. Sınıfta Anne Baba Tutumları Ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Selçuk Üniversitesi, Konya, 2011, (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**), s. 23.

⁴⁶ Sasık, a.g.e., s. 1.

davranışları çocuğun da tutarsız davranışlar sergilemesi ile sonuçlanır. Özellikle de anne-babadan birinin koymuş olduğu bir kuralın diğer tarafından kaldırılması çocuğun dengeli bir yapıya sahip olmasını zorlaştırmaktadır. Kuralların sürekli olarak değişmesi çocuğun da değişken bir yapıya sahip olmasına neden olur.

Anne-babadan birinin hoşgörülü ve demokratik bir biçime davranmasına rağmen diğerinin baskıcı ve otoriter bir biçimde davranması çocuğun kendi “değerlerini” oluşturmasını zorlaştırır. Zira çocuk anne-babasından hangisini model alacağı noktasında kararsız kalabilmektedir.⁴⁷

Tutarsız anne-baba davranışları çocuğun ilerleyen dönemlerde hayatından tat alamamasına neden olabilir. Zira çocukta başarı kriterleri belirgin değildir. Karakter özelliklerinin net bir biçimde ortaya çıkmaması ile beraber çocuk kendisi için neyin “başarı” ya da hangi davranışın “doğru” olduğu konusunda net bir fikre sahip olmakta zorlanmaktadır. Bu durum sosyal ilişkilerde etkisini daha yoğun bir biçimde gösterebilmektedir.⁴⁸

Tutarsız anne-baba tutumunun bulunduğu ailelerde yetişen çocuklar kimi zaman ılımlı, yumuşak huylu, korkan ve söz dinleyen bireyler olabilmektedir. Kimi zaman ise aynı çocuk sinirli, saldırgan, kavgacı ve kendisini ispat etmeye çalışan bir yapıya sahip olabilmektedir.⁴⁹

Tutarsız anne-baba tutumunun çocuğun gelişiminde istenmedik sonuçları ortaya çıkardığı anlaşılmaktadır. Anne-babanın tutarsız davranışlarına bağlı olarak çocuğun yaşamında bir “düzen” oluşması zorlaşmaktadır. Belirli davranışların engellenmesi ya da belirli davranışların desteklenmesi durumu söz konusu değildir. Benzer şekilde anne ve babanın kendi arasında da fikir birliğinin olmamasının çocuğun dengeli bir yapı oluşturmasını zorlaştırdığı anlaşılmaktadır.

Çalışmanın bu sayfasına kadar olan bölümde incelenen kaynaklar farklı anne-baba tutumlarının çocuklar üzerinde farklı etkilere sahip olduğunu göstermektedir. Bu noktada söz konusu etkilerin karşılaştırılması faydalı olacaktır. Tablo 1 anne-baba tutumlarının çocukların üzerindeki etkilerini özetlemektedir.

⁴⁷ Candan Turhan, “Anne Baba Tutumları”, <https://www.makaleler.com/anne-baba-tutumları>. (Erişim Tarihi: 12.03.2016).

⁴⁸ Joanna Mazur, Anna Kowalewska, Tibor Baska, Erik Sigmund, Hanna Natęcz, Agnes Nemeth ve Dorota Zawadzka, “Patterns of Physical Activity and Multiple Risk Behaviour in Adolescents from Visegrad Countries”, *Zdrowie Publiczne i Zarządzanie*, 2014 Cilt: 12 (1), 56–67, s. 64.

⁴⁹ Ahmet Kaya, Hasan Bozaslan ve Gülten Genç, “Üniversite Öğrencilerinin Anne-Baba Tutumlarının Problem Çözme Becerilerine, Sosyal Kaygı Düzeylerine Ve Akademik Başarılarına Etkisi”, *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2012, Cilt 18, 208

Tablo-1 Anne-Baba Tutumu ve Çocuk Üzerindeki Etkisi⁵⁰⁵¹

ANNE-BABA TUTUMU	ÇOCUĞUN ÖZELLİKLERİ
Otoriter Anne-Baba Tutumu	Özgüven düşüktür. Stres düzeyi yüksektir ve tedirginlik hissedilir. Başkalarının etkisinde kalınır. Sessiz kalmak tercih edilir. Çekingen bir kişilik gelişmiştir. Sürekli olarak aşağılanmanın bir sonucu olarak aşağılık duygusu gelişmiştir. Kendi başlarına karar verme yetenekleri zayıftır.
Demokratik Anne-Baba Tutumu	Fikirlerini rahat bir şekilde ifade edebilirler. Rahat bir biçimde karar alırlar. Sorumluluk alabilirler. Yorum yapma yetenekleri gelişmiştir. Sosyal açıdan yeterli özelliklere sahiptirler. Duygusal gelişimleri istedik yönde oluşmuştur. Özgüven düzeyi yüksektir. Uyumlu davranışlar sergilerler. İşbirliği yetenekleri gelişmiştir. Diğer insanlara güvenebilirler. Risk alabilirler. Huzurlu ve mutludurlar. Çevreyi keşfetmeye isteklidirler.
İlgisiz Anne-Baba Tutumu	Sürekli olarak başka kişilerin hizmet etmelerini beklerler. İstedikleri her şeyin gerçekleştirilmesini beklerler. Toplumsal normlara ve toplum içerisindeki kurallara uyum sağlamakta zorluk yaşarlar. Diğer kişilerin dikkatini çekme isteği vardır. Saygısızlık ve bencillik söz konusudur. Sahip olmadıkları hakları kullanmayı isterler. Dikkat çekebilmek için çocuğun çevreye zarar vermesi olasıdır. Saldırganlık ve sosyal gelişimde gerilik gözlemlenir. Diğer bireylerle olan iletişim sınırlı düzeydedir. Çocuğun dil gelişiminde sorunlar yaşanmaktadır. Dil gelişiminde yaşanan sorunların nedeni çocuk ile aile arasındaki iletişimin düşük seviyede olmasıdır. Ciddi bir özgüven sorunu bulunmaktadır. Çocuğun hayat ya da kendisi hakkında pek beklentisi yoktur. Bağlanma sorunları ve ilişkisel sorunlar gözlemlenmektedir.
Aşırı Koruyucu Anne-Baba Tutumu	Düşük özgüven ve aşırı bağımlılık vardır. Bir şeylerin yapılması için başkalarına gereksinim duyulur. Sorunları çözmede yetersizlik görülür. Stres yönetiminde zorlanırlar. Sosyal gelişim olumsuz yöndedir ve çocuk aile olduğu gibi dış çevreye karşı da bağımlı olmaktadır. Kontrol edebilecek herkese karşı bağımlı olurlar. Kabul edilme ve onaylanma isteği sıklıkla gözlemlenir.

⁵⁰ Çakmak ve Kaplan, a.g.e., s. 5-11.

⁵¹ ÖBADER, a.g.e., s. 23.

<i>Tutarsız Anne-Baba Tutumu</i>	Kolaylıkla güven duymazlar. Sosyal ilişkilerde kaygılıdır. Tutarsız kişilik özellikleri gelişmiştir. Suç işleme ihtimali vardır. Arkadaş bulmak kolay değildir, iyi ilişkiler kurmakta zorlanılır, saldırganlık gözlemlenir ve diğer bireylerin haklarına yeterli düzeyde saygı göstermezler. Sigara ve madde kullanımı söz konusu olabilmektedir. Aşırı boyun eğici ya da aşırı isyankâr olunabilir. Güvensiz ve kaygılı olurlar. Zor karar verirler.
---	--

Hem bu tablodan hem de incelenen kaynaklardan anlaşılacağı üzere çocuğun sağlıklı bir biçimde yetiştirilmesi noktasında benimsenmesi gereken anne-baba tutumu demokratik anne-baba tutumudur. Zira demokratik anne-baba tutumu çocuğun dengeli ve özerk bir biçimde yetişmesine olanak sağlamaktadır. Anne ve baba ile iyi bir iletişimi bulunan çocuk neyin doğru ya da neyin yanlış olduğunu anlayabilmekte, fiziksel ya da duygusal yaralanmalara neden olacak cezalara maruz kalmamakta ve kendi fikirlerini ifade edebildiği için kendisini birçok konuda geliştirebilmektedir.

Diğer tarafta tutarsız, otoriter, koruyucu, ilgisiz anne-baba tutumu çocuğun gelişiminde birçok sorunu ortaya çıkarmaktadır. Söz konusu sorunların ortadan kaldırılması için öncelikle anne-babanın kendi kriterlerini belirlemesi gerekmektedir. Hangi davranışların istendiği, hangi davranışların istenmediği, ödüllerin neler olduğu, yaptırımların neler olduğu ve benzeri konular netleştirilmelidir. Ek olarak, anne ve baba arasında iyi bir iletişim bulunmalı ve her ikisi de benzer durumlarda benzer tepkileri vermelidir.

Tüm bu konular çocuğun sosyal çevre ile olan ilişkilerini düzenleyecektir. Bu durum çocuğun sosyalleşme sürecini etkileyecektir. Sosyalleşme açısından değerlendirilmesi için çocuğun bağlanma tarzlarında incelenmesi faydalı olacaktır.

1.6. Anne-Baba Tutumu ve Bağlanma

Anne-baba tutumu çocuğun bağlanma özelliklerini şekillendirmektedir. Bağlanma tarzlarının neler olduklarının ve hangi özelliklere sahip olduklarının iyi bir biçimde anlaşılması, anne-baba tutumlarının çocuğun sosyalleşmesi arasındaki

ilişkinin anlaşılması açısından faydalı olacaktır. Bağlanma tarzları şu şekilde listelenebilir:

- Güvenli Bağlanma,
- Kaygılı-Kaçıngan Bağlanma,
- Kaygılı-Kararsız Bağlanma,
- Kayıtsız Bağlanma,
- Korkulu Bağlanma,
- Saplantılı Bağlanma.⁵²

Söz konusu bağlanma tarzlarını detaylı bir biçimde incelemeyden önce kısaca özetlemek faydalı olacaktır. Bağlanma tarzları şu şekilde özetlenebilir:

- Güvenli Bağlanma: Çocuk anne ve babaya güvenmektedir. Sorunlu durumlarda anne ve babayı güvenli bir üs olarak görmektedir. Çocuk çevreyi rahat bir biçimde araştırır ve çevresinde oynayabilir. Bakıcıları gittiklerinde bu durumdan rahatsız olurlar. Bakıcılar geri geldiğinde ise rahatlayıp oyuna devam ederler.
- Kaygılı-Kararsız Bağlanma: Bu çocuklar kaygılı ve öfkeli dirler. Birincil bakıcılarının ortamda bulunması büyük bir öneme sahip değildir. Birincil bakıcı ortamdaki gittiğinde oyun oynamaya devam ederler.
- Kaygılı-Kaçıngan Bağlanma: Kaygılı-Kaçıngan Bağlanma tarzı geliştiren bebeklerin birincil bakıcıları bebeğin yakınlık duyma isteğine karşı ilgisiz davrandıkları görülmektedir. Birincil bakıcıları ortamdaki ayrıldığında oyuna devam ederler. Bakıcı ile yakın temas kurmak istemezler. Bakıcıları ile aynı ortamda bulunmayı hem isterler hem de istemezler.
- Kayıtsız Bağlanma: Bu çocuklarda olumlu benlik ve olumsuz başkaları modeli gelişmiştir. Çocuk kendisini değerli görürken diğer bireyleri değersiz görmektedir. Kişilerle aralarına mesafe koyarlar. Bu mesafenin sebebi, yakınlık kuracağı kişinin kendisini reddedeceğini düşünmesi ve bu durumdan kaçınmasıdır. Diğerleri ile iletişim kurmazlar çünkü iletişim sonunda hayal kırıklığı yaşamaktan korkarlar.

---

⁵²Eylem Özten, Evren Ali Tufan, Gökben Hızlı Sayar, Gül Eryılmaz, Dilara Aloğlu ve Sibel Işık, "Dikkat Eksikliği / Hiperaktivite Bozukluğu ve Major Depresif Bozukluk Tanılı Erişkin Hastalarda Bağlanma Biçimlerinin Karşılaştırılması: Kontrollü Bir Ön Çalışma", *Journal of Mood Disorders*, 2015, Cilt: 5, 126-133, s. 127.

- Korkulu Bağlanma: Bu çocuklarda olumsuz benlik ve başkaları modeli gelişmiştir. Bu çocuklar hem kendileri hakkında olumsuz düşüncelere sahiptirler hem de diğerleri hakkında olumsuz düşünceler geliştirirler. Kendilerini sevmeye değer görmez iken diğer bireyleri de güvenilmez olarak algırlar. Kaçınma isteği vardır ve yüksek bir kaygı duygusu söz konusudur. Sosyal ilişkilerde çekingen tavırlar sergilerler.
- Saplantılı Bağlanma: Bu çocuklarda olumsuz benlik ve olumlu başkaları modeli gelişmiştir. Kendilerini sevmeye değer görmez iken başkaları hakkında olumlu düşünceleri olur. Bu durumun sebebi çocuğun anne-babasının tutarsız ve duyarsız davranışlar sergilemesidir. Kaygı düzeyleri yüksektir.⁵³

Özet olarak incelendiğinde, bağlanma tarzlarının çocuğun sosyalleşmesi sürecinde önemli etkilerinin olduğu görülmektedir. Hatta bağlanma tarzları sosyalleşme sürecindeki özelliklerini sadece çocukluk ve ergenlik döneminde değil, ilerleyen yaşlarda da göstermektedir.

1.6.1. Güvenli Bağlanma

Güvenli Bağlanma Tarzı istendik bağlanma tarzıdır. Sosyalleşme açısından en iyi sonuçların elde edildiği bağlanma tarzının güvenli bağlanma tarzı olduğu ileri sürülebilir.

Güvenli Bağlanma Tarzına sahip olan birey hem kendisi hem de başkaları hakkında olumlu düşüncelere sahiptir. Kendisinin sevmeye değer olduğunu düşünürken diğer bireylerin de güvenilir olduklarını düşünmektedirler. Güvenli Bağlanma Tarzına sahip olan çocukların genel özellikleri şu şekilde listelenebilir:

- Diğer bireylerle etkileşim içerisinde olmayı severler.
- Bakıcı ile beraber vakit geçirmek eğlencelidir.
- Çevreyi öğrenmeye isteklidirler.
- Bakıcıya güvenirler.
- Bakıcının yerini bilmek isterler.
- Çevreyi inceleyerek öğrenmek isterler.

---

⁵³Ürün Özer, Ejder Akgün Yıldırım ve Şahap Nurettin Erkoç, "Major Depresyon Olgularında İntihar Düşünce ve Davranışının Bağlanma Biçimi ile İlişkisi", *Arch Neuropsychiatr*, 2015, Cilt: 52, 283-288.

- Diğer çocuklara karşı düşmanlık duygusu geliştirmezler. Onlarla oynamayı severler.
- İlişkileri uzun sürelidir,
- Davranışları tutarsız değildir.
- Duygularını kontrol etme ve ifade etme noktasında sorun yaşamazlar.
- Başkalarına karşı anlayışlı davranırlar.⁵⁴

Güvenli Bağlanma Tarzının sosyal ilişkiler açısından olumlu sonuçları ortaya çıkardığı görülmektedir. Söz konusu olumlu sonuçların elde edilebilmesi için öncelikle bakıcı ile çocuk arasında iyi bir iletişimin bulunması gerekmektedir. Bu iletişim süreci açık ve anlaşılır olmalıdır. Bebek yönlendirilerek kendisini geliştirmesi kolaylaştırılır. Diğer tarafta aşırı kontrol ve cezalardan uzak durulmalıdır. Bakıcı çocuğu kabul etmeli ve çocuk bakıcısının yanında kendisini iyi hissedebilmelidir.⁵⁵

1.6.2. Kaygılı-Kaçınan Bağlanma

Kaygılı-Kaçınan Bağlanma Tarzında çocuk anne ve babasının yanında olmasını istememektedir. Çocuk anne ve babası ile arasında yakınlık kurmayı istemez. Anne ve babaları kendisine ilgi gösterse dahi onlar ilgi göstermek istemezler.⁵⁶ Bu çocukların sahip oldukları genel özellikler şu şekilde listelenebilir:

- Davranışlarda kaçınan bir tutum sergilerler.
- Çocuk kendisi için zor olan işleri başarmak istediğinde ailesinin yeterli desteğini görememektedir. Söz konusu destek eksikliği duygusal sorunlar yaşandığında da görülememektedir.
- Anne-baba genellikle duygusuz tavırlar sergilemektedir.
- Anne-baba çocuğa birçok durumda kızgın davranışlar sergilemektedir. Anne-babanın sergilediği kızgın davranışların bir sonucu olarak çocuk sürekli savunma durumundadır.
- Çocuk hangi davranışları sergileyeceği konusunda bir belirsizlik yaşamaktadır.
- Destek bulamayan çocuk olumsuz duygularını bastırma yolunu tercih etmektedir.

⁵⁴Sean Brotherson, *Understanding Attachment in Young Children*, NDSU, North Dakota State University Fargo, North Dakota, 2005.

⁵⁵Christi Bergin ve David Bergin, "Attachment in the Classroom", *Educ Psychol Rev*, 2009, Cilt 21, 141-170, s. 143.

⁵⁶Brotherson, a.g.e., s. 2.

- Anne-babanın kızgınlık göstermesinden korkan çocuk duygularını gizlemeye çalışır.⁵⁷

Bu bağlanma tarzında güven duygusu zayıf olmaktadır. Anne-babaya karşı güven duygusu göstermekte zorlanan çocukların benzer durumu ilerleyen yıllarda eşlerine karşı da göstermeleri olasıdır. Kaygılı-Kaçıngan Bağlanma Tarzına sahip olan bireyler sosyal ilişkilerde başkalarının kendilerine bağlanmalarından rahatsızlık duyarlar. Bu sebeple duygusal ilişkilerini sınırlandırır. Olumsuz durumlarla karşılaştıklarında yalnız kalmayı tercih etmektedirler. Benzer bir biçimde kendilerine bağlanmış olan kişiler olumsuz durumlarla karşı karşıya kaldıklarında onlardan uzaklaşırlar. Umursamamak, önemsememek, inkâr etmek ve bastırmak, olumsuz bir durumla karşılaştıklarında sıklıkla başvurdukları bir yöntemdir.⁵⁸

Bu bağlanma tarzına sahip olan çocuklar, çağırdıklarında annenin yanıt vereceğinden ya da yardımcı olacağından emin olmayan çocuklardır. Bu nedenle ayrılığa direnirler ve anne döndüğünde yatışmazlar. Araştırmacı davranışlarda bulunmaya ilişkin kaygıları vardır. Bu anneler tepkilerinde tutarlı olmayan ve kontrol amaçlı terk etme tehdidinde bulunan annelerdir.⁵⁹

1.6.3. Kaygılı-Kararsız Bağlanma

Kaygılı-Kararsız Bağlanma Tarzına sahip olan çocukların en önemli özeliği, olumsuz bir durum ile karşı karşıya kaldıklarında anne-babanın yanında olmayı istemeleridir. Diğer tarafta, bu çocuklar anne-babasını yanında gördükten sonra onların bulunmalarından rahatsızlık duyarlar. Çevreyi inceleme noktasında isteksiz olan çocuk çabuk bir biçimde üzülebilmektedir. Anne-babaya karşı bir korku ve hayal kırıklığı duygusu gelişmiştir. Söz konusu duyguların ortaya çıkması çocuğun anne-babasının davranışlarını nasıl algıladığı ile ilgilidir.⁶⁰

Kaygılı-Kararsız Bağlanma Tarzının oluşmasında anne-baba ve çocuk arasındaki iletişimin rolü büyüktür. Söz konusu iletişimin çocuğun kendisini rahat hissetmesini sağladığı durumda korku ve hayal kırıklığı duygularını yaşanma ihtimali

⁵⁷ Bergin ve Bergin, a.e., s. 143.

⁵⁸ Gündoğan, a.g.e., s. 6.

⁵⁹ Sermin Kesebir, Semine Özdoğan Kavzoğlu ve Mehmet Fatih Üstündağ, "Bağlanma ve Psikopatoloji", *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry*, 2011, Cilt: 3 (2), 321-342, s. 327.

⁶⁰ Brotherson, a.g.e., s. 2.

daha zayıf olacaktır. İletişimin çocuk açısından olumsuz ve tehditkâr olarak algılanması durumunda ise Kaygılı-Kararsız Bağlanma Tarzı gelişebilir.⁶¹

Kaygılı-Kararsız Bağlanma Tarzına sahip olan çocuklar aşağıdaki özelliklere sahip olabilmektedirler:

- Düşüncelerinde bir karmaşa olduğu düşünülür.
- Çocuğun davranışlarının anlaşılması zordur.
- Korku duygusu gelişmiştir.
- Çocuk saldırgan bir yapıya sahiptir.
- Dış görünüşleri cansız bir nesne gibi olabilmektedir.
- Yüz ifadeleri korkmuş vaziyettedir.
- Terk edilmekten korkarlar ve ölüm ya da benzeri bir durumda aşırı bir acı yaşarlar
- Anne-babanın geçmişinde kaybetme, uyuşturucu ya da benzeri olumsuz deneyimler yaşanmış olabilir.
- Olumsuz durumlarda destek görmeyi bekledikleri kişilerden korkmaları duygularını karmaşık hale getirmektedir.
- Çevrenin kendileri ile iyi ilişkiler kurmadığını iddia ederler.
- Yakın ilişki kurma noktasında isteksizdirler. Ayrıca anne-baba ile beraber yaşamayı tercih etmezler.
- Küfürlü konuşabilirler.
- Reddedilme korkusunu aşırı derecede yaşarlar.⁶²

Kaygılı-Kararsız Bağlanan çocukların bir diğer önemli özelliği ise akademik başarılarının düşük olmasıdır.⁶³ Çocuğun okula karşı olumsuz tutum geliştirmesinin bu durumu etkilediği düşünülebilir. Zira geçmiş deneyimleri olumsuz ilişkilerle dolu olan bir çocuk okul hayatında da olumsuz deneyimler yaşayacağını düşünebilir. Bu durumda çocuğun okula karşı olumsuz bir tutum geliştirmesi normal bir sonuç olarak değerlendirilebilir.

---

⁶¹ Kesebir vd., a.g.e.

⁶² Meltem Gündoğan, Eşlerin Bağlanma Tarzları İle Çift Uyum Düzeyi Arasındaki İlişkinin Araştırılması, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Tıp Fakültesi, Eskişehir, 2015 (**Yayınlanmamış Tıpta Uzmanlık Tezi**), s. 3-4.

⁶³ Bergin ve Bergin, a.g.e., s. 144.

1.6.4. Kayıtsız Bağlanma

Kayıtsız Bağlanma Tarzının en önemli özelliği, çocuğun kendisini değerli görürken başkalarını değersiz görmesidir. Bu durum olumlu benlik ve olumsuz başkaları modeli ile ifade edilir. Kayıtsız Bağlanma Tarzının geliştiği çocuk bağımsız olmaya büyük önem verir. Bu sebeple çocuk diğerleri ile olan ilişkilerine sınırlama getirmektedir. Başkaları ile arasına sınır koymasında başkalarından gelebilecek reddedilme ve hayal kırıklığı duygularını yaşamama isteğinin de etkisi bulunmaktadır.⁶⁴

Bu noktada birey kendisinde olumlu özellikler görürken diğer bireylerden olumsuz tepkiler beklemektedir. Bu durumun çocuğun sosyalleşmesini olumsuz yönde etkileyeceği düşünülebilir. Temelde kaçınmacı bir yaklaşım sergilenmektedir. Kaçınma davranışı bu çocuklar tarafından temel başa çıkma stratejisi olarak kullanılır.⁶⁵

Kayıtsız Bağlanma Tarzına sahip çocukların genel özellikleri aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

- Olumlu benlik ve olumsuz başkaları modeli geliştirmişlerdir.
- Özerkliklerine önem verirler. Bağımsızlık onları için vazgeçilmez bir konu olarak görülmektedir.
- Diğerleri ile olan ilişkilerde onlar hakkında sahip oldukları olumsuz düşünceler etkili olmaktadır.
- Hayal kırıklığına uğrayacaklarını düşünürler.
- Kendilerini değerli görmektedirler.
- Yakın ilişkiler kurma noktasında yaşadıkları reddedilme korkusu ilişkilerini etkilemektedir.
- Güçlü olmak isterler.⁶⁶⁶⁷

⁶⁴ Ali İhsan Yaka, Bağlanma, Erken Döneme Yönelik Şemalar, Öz-Yönetim Ve Psikolojik Belirtiler Arasındaki İlişkiler, Sosyal Bilimler Enstitüsü Ankara Üniversitesi, Ankara, 2011, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 18-19.

⁶⁵ Uytun vd., a.g.e., s. 184.

⁶⁶ Erdal Hamarta, M. Engin Deniz ve Saltalı Nesline Durmuşoğlu, "Bağlanma Stilllerinin Duygusal Zekâyı Yordama Düzeyi", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2009, Cilt 9, 195-229.

⁶⁷ Manolya Çalışır, "Yetişkin Bağlanma Kuramı ve Duygulanım Düzenleme Stratejilerinin Depresyonla İlişkisi", *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches In Psychiatry*, 2009, Cilt 1, 240-255, s. 244.

Kayıtsız Bağlanma Tarzının gelişmemesi için anne-babanın reddedici bir tutum sergilememesi gerekir. Bu tür ailelerde yüksek dereceli cezalar görülürken düşük dereceli sevgi ve ilgi görülmektedir.⁶⁸

Bazı çocuklar kendilerini sevmeye layık görmezler. Bu durum yetişkinlik döneminde de devam edebilmektedir. Bu çocukların önemli bir bölümünde Korkulu Bağlanma Tarzı gelişmiştir. Aynı zamanda bu çocuklar diğerlerinin de benzer şekilde algılanmalarını isterler. Yakın ilişkiler kurmaktan kaçınan bu çocukların da yakın ilişkilerden çekinme nedeni reddedilme korkusudur.⁶⁹

Çocuk hem kendisi hakkında hem de başkaları hakkında olumsuz düşüncelere sahiptir. Bu durum çocuğun yüksek bir kaçınma düzeyine sahip olması ile sonuçlanır. Bu kişiler benlik algısı söz konusu olduğunda başkalarına büyük önem verirler. Verilen bu öneme rağmen yakınlık kurmak zordur. Kaybetmek ve korkma sosyal ilişkilerin olumsuz yönde gelişmesine neden olan temel duygular olabilmektedir.⁷⁰

Korkulu Bağlanma Stiline sahip olan çocukların sahip oldukları genel özellikler aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Çocuk hem kendisini hem de diğerlerini değersiz görür.
- Kendisini sevmeye layık biri olarak görmez. Benzer bir düşünceye başkaları için de sahiptir.
- Diğer bireylerin reddedici bireyler oldukları düşüncesi yoğundur.
- Reddedilme korkusu ile mücadele edilir.
- Sosyalleşme konusunda büyük sorunlar yaşanmaktadır. Zira sosyal ilişkiler olumsuz yönde gelişmektedir.
- Olumsuz zihinsel temsiller bulunmaktadır.⁷¹

⁶⁸Gökçe Gürdil, "Geştalt Temas Biçimleri, Bağlanma Stilleri Ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi", 2009, <http://ankadanismanlik.com.tr/ekicerik/gestalt%20baglanma%20yasam%20doyumu.pdf>. (Erişim Tarihi: 14.03.2017).

⁶⁹ Kesebir ve diğerleri, a.g.e., s. 331.

⁷⁰ Behire Kuyumcu, "Evli Kişilerde Gestalt Temas Biçimleri ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2011, Sayı 5, 57-70.

⁷¹ Yaka, a.g.e., s. 18-19.

Korkulu Bağlanma Tarzının ortaya çıkmaması için anne-babanın çocuğa yeterince ilgi ve destek göstermesi gerekir. Korkulu Bağlanma Tarzı özellikle sorunlu ve çatışmacı ortamların bulunduğu ailelerde gelişmektedir. Cezalandırıcı ve reddedici anne-baba tutumları çocuğun korku duygusunu yoğun bir biçimde yaşaması ile sonuçlanır.⁷²

1.6.5. Saplantılı Bağlanma

Saplantılı Bağlanma Tarzında birey kendisini değersiz olarak görürken diğer insanları değerli görmektedir. Bu ocukların kendilerine olan güvenleri azdır ve diğer bireyleri destekleyici olarak grrleri. Saplantılı bağlanmada tedirginlik düzeyinin yüksek olmasına rağmen kaçınma düzeyi düşüktür. Bu ocuklar sosyal ilişkilerde sürekli olarak kendilerini ispat etme çabası içerisinde dirler. Sosyal ilişkilerinde gerçekçi olmayan beklentiler içerisinde dirler.⁷³

Saplantılı Bağlanma Tarzına sahip olan çocukların genel özellikleri aşağıdaki gibi listelenebilir:

- Kendilerini değersiz grrleri.
- Diğerlerini değerli grrleri.
- Sürekli olarak kendilerini ispat etmeye çalışırlar.
- Yakın ilişki içerisinde olmayı istediklere insanlara aşırı derecede yakınlık gösterirler. Bu durum onların sosyal ilişkilerinde olumsuz durumlar yaşamalarına neden olabilmektedir. Zira aşırı yakınlışma sebebi onların diğer insanlardan uzaklaşması ile sonuçlanabilmektedir.
- Sevilmeye layık olmadıklarını düşünürleri.⁷⁴

Araştırmalar, saplantılı bağlanan bireylerin ebeveynlerini bir taraftan destekleyici ve sevecen, diğer taraftan da cezalandırıcı ve reddedici olarak tanımladıklarını göstermektedir. Kendilerinin ilgi ve sevgiye değer olmadığı yönünde olumsuz zihinsel modeller geliştirmiş olan bu kişilerin diğerlerine ilişkin olumlu değerlendirmelere sahip olduğundan söz edilmektedir. Kendilerini değersizdiğerlerini

---

⁷²Grdil, a.g.e., s. 6.

⁷³Kurumcu, a.g.e., s. 61.

⁷⁴Deniz, a.g.e., s. 89.

ise değerli gören bireyler, saplantılı bağlanma stilleri nedeniyle, sürekli olarak kendilerini kanıtlama ve çevreden onay alma çabası içinde olabilirler.⁷⁵

Söz konusu bağlanma tarzları dörtlü bir model olarak özetlenebilmektedir. Bu özetlemede olumlu ve olumsuz bağlanma tarzları da belirlenmektedir. Tablo 2 Dörtlü Bağlanma Modelini göstermektedir.

Tablo-2 Dörtlü Bağlanma Modeli ⁷⁶

BAŞKALARINI NASIL ALGILADIĞI	KENDİNİ NASIL ALGILADIĞI	
	OLUMLU	OLUMSUZ
OLUMLU	GÜVENLİ Bağımsızdır ve rahat bir biçimde yakınlık kurabilir.	SAPLANTILI Takıntılı bir biçimde sosyal ilişkileri sürekli olarak düşünür
OLUMSUZ	KAYITSIZ Yakınlığa karşı kayıtsızdır ve karşıt-bağımlıdır.	KORKULU Yakınlıktan korkar ve sosyal ilişkilerden çekinir.

Tabloya göre başkalarını ve kendini olumlu algılayan birey güvenli bağlanmaktadır. Başkalarını olumlu kendini olumsuz algılayan birey saplantılı bağlanmaktadır. Başkalarını olumsuz kendini olumlu algılayan birey kayıtsız bağlanmaktadır. Başkalarını ve kendini olumsuz algılayan birey korkulu bağlanmaktadır.

⁷⁵ Gürdil, a.g.e., s. 5-6.

⁷⁶ Merve Çıkılı Uytun, Didem Behice Öztıp ve Ertuğrul Eşel, "Ergenlik ve Erişkinlikte Bağlanma Davranışının Değerlendirilmesi", *Düşünen Adam The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*, 2013, Cilt: 26, 177-189, s. 184.

İKİNCİ BÖLÜM: ÇOCUĞUN SOSYALLEŞME SÜRECİ

Çalışmanın bu bölümünün temel odak noktası çocuğun sosyalleşme sürecidir. Bu başlık dört alt başlığa sahiptir. Bu alt başlıklar sırasıyla sosyalleşme kavramı, sosyalleşme kuramları, çocuklarda sosyal gelişim ve çocuğun sosyalleşmesini etkileyen unsurlar şeklindedir.

Sosyalleşme kavramı bireyin sosyal hayata hazırlanma, uyum gösterme ve sosyal hayatla bütünleşme sürecini ifade etmektedir. Bu süreç içerisinde birey kendisini toplumun beklentilerine hazırlar. Toplum içerisindeki hayatında gerekli olan bilgi, beceri, değer, eğilim ve benlik algılarının gelişimi ve özümsemesi süreci söz konusudur. Sosyalleşmede bireyler, gruplar, sosyal kurumlar ve kültürel faaliyetlerde yer alma durumu vardır.⁷⁷

Toplumsal çevre hem yetişkinler hem de çocuklar için önemlidir. Çocuğun eğitiminde ailenin yanında okulu da bünyesinde barındıran sosyal çevre de etkili olur. Aile, okul ve sosyal çevre açısından çocuğun eğitiminde sorunların yaşanması, çocuğun gelişimini olumsuz etkileyecektir. Dahası, söz konusu üç unsurun sadece birinde dahi sorun yaşanması çocuğun istenmedik kazanımlar elde etmesi ile sonuçlanabilir. Sosyalleşme noktasında görülen sorunlar neticesinde çocukta zayıf bir kişilik oluşur. Çocuğun eğitimi söz konusu olduğunda okul, aile ve sosyal çevre unsurlarının birbirleriyle iç içe ve etkileşimli olan unsurlar oldukları kabul edilmelidir.⁷⁸

Sosyalleşme sürecinde çocuk çevre ile etkileşimle girerek bilgi, yetenek ve çevrenin sahip olduğu değerlerin farkına varır. Çocuğun öğrendiği bilgi, yetenek ve değerler çocuğun evde, okulda ve sosyal çevrede iyi ilişkiler geliştirmesini sağlar ve sağlıklı bir sosyal gelişim imkânı ortaya çıkar. Çocuğun bilgi, yetenek ve sosyal değerleri öğrenmesinde yukarıda bahsedilen üç kurumun büyük bir etkisi bulunmaktadır. Zira bu bilgi, yetenek ve değerler öncelikle ailede öğrenilmektedir. Daha sonra okulda bu süreç devam eder. Sosyal çevre ile girilen etkileşimlerle beraber bilgi, yetenek ve değerlerin içselleştirilmesi gerçekleşir. Bu noktada çocuğun çevresi ile olan sosyal ilişkileri de önem kazanmaktadır. Sosyal ilişkiler sürecinde

⁷⁷ Zeynep Filiz, "Üniversite Öğrencilerinin Sosyalleşmesinde Spora Katılımın Değerlendirilmesi", *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2010, Cilt 4, 192-203, s. 193.

⁷⁸ Cemal Baltacı ve Meyrem Tuna Uysal, "Türkiye'de Bir Siyasal Sosyalleşme Aracı Olarak Ders Materyali: İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Üzerine Bir İnceleme", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2012, Cilt: 17, 177-194, s. 178-179.

sergilenen davranışlar ve elde edilen geri dönütler sosyalleşme sürecinde belirleyici olmaktadır. Sosyal çevre ile girilen ilişkiler çocuğun kim olduğu sorusuna cevap vermesini sağlarken toplumun kendisinden beklentilerini anlamasını sağlar. Bu beklentilere bağlı olarak çocuk “benlik” oluşturur.⁷⁹

Sosyalleşme ile yakın ilişkileri olan bazı kavramlar bulunmaktadır. bu kavramlar şu şekilde açıklanabilir:

- Benlik: Çocuk dış dünya ile bedenini ayırt edemez. Çocuk kendi bedenini zamanla öğrenir. Bu aşamadan sonra ilgi alanları ortaya çıkmaya başlar. İlgi alanlarıyla beraber çocuğun tercihleri oluşur ve benliğin temeli atılmaya başlar.
- Sosyalleştirme: Bireyin içerisinde yaşadığı sosyal çevrenin kurallarını ve sistemini benimsemesi sürecidir.
- Sosyal Olgunluk: Bireyin toplumun sahip olduğu beklentileri karşılayabilmesidir.
- Kültür: Bir toplumun duyuş, düşünüş, yaşayış bakımından diğerlerinden ayıran gelenek, görenek ve adetlerin tümüne, toplumun yaşam biçimine kültür denir.⁸⁰

Sosyalleşme sürecinde etkili olan bazı unsurlar bulunmaktadır. Bu unsurlardan aile, okul ve sosyal çevre önceki sayfalarda açıklanmıştır. Diğer tarafta, sosyal çevre dendiğinde okulu da içine alan birçok alt unsur olduğu bilinmelidir.

Sosyalleşme sürecinde etkili olan unsurlar ilerleyen sayfalarda daha detaylı bir biçimde incelenmektedir. Bu konu hakkında farklı yazarlar farklı unsurlardan bahsetmektedirler. Kısaca özetlemek gerekirse, Şekil 1, sosyalleşme sürecinde etkili olan unsurları görselleştirmektedir.

⁷⁹ Australian Government Department of Health and Ageing, “About social development”, 2013, https://www.kidsmatter.edu.au/sites/default/files/public/KMP_C3_CSD_AboutSocialDevelopment.pdf (Erişim Tarihi: 23.03.2017), s. 1.

⁸⁰ Milli Eğitim Bakanlığı, **Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi Sosyal Gelişim**, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, 2007, s. 4.

Şekil-1 Sosyalleşme Sürecinde Etkili Olan Unsurlar⁸¹

Toplumsallaşma sürecinde karşılıklı tepkiler bulunmaktadır. Diğer bir ifadeyle iki farklı bakış açısı bulunmaktadır. Birinci bakış açısına göre birey üzerinde eylemde bulunan bir toplum bulunmaktadır. İkinci bakış açısına göre ise toplum üzerinde eylemde bulunan bir birey bulunmaktadır. Bu bakış açıları nesnel açıdan sosyalleşme ve öznel açıdan sosyalleşme ifadeleri ile de açıklanmaktadır. Nesnel açıdan sosyalleşme ile beraber toplumun sahip olduğu bilgi ve yargılar bireylere yavaş yavaş öğretilir. Bu açıdan bakıldığında birey toplum tarafından kendisine sunulan değerleri edinmek durumundadır. Birey bazı belirgin sosyal rolleri edinmek

⁸¹ Yılmaz Albayrak, Ümmet Erkan, Serdar Güler ve Ercan Zortuna, *Eğitim Sosyolojisi*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2014, s. 75.

durumundadır. Ahlak, hukuk ve benzeri unsurlar bireye dışarıdan gelir ve zorla kabul ettirilir. Öznel sosyalleşme süreci ise ömür boyu süren bir süreçtir. Burada birey çevresindeki kişilere uyarlanır.⁸²

Sosyalleşme çocukluktan başlamakta ve çocuğun bilişsel, fiziksel ve dil gelişimi ile beraber gelişmektedir. Sonucunda ise benlik ve kişilik oluşumu gibi süreçler ortaya çıkar. Sosyalleşme sürecinde çocuk öncelikle yakın çevresi ile etkileşime girer. Bu çevre önce aile iken daha sonra okul ve benzeri dış çevre olur. Aile ve çevrenin yönlendirmesi ile beraber çocuk hangi davranışları sergilemesi gerektiğini ve nasıl davranmak durumunda olduğunu öğrenir. Öğrendikleri ile paralel bir biçimde davranışlar geliştirir. Kendisinden hangi davranışların beklendiğini anlayan çocuk sosyal ilişkilerinde bu davranışları sergiler. Bu öğrenilenler “sosyal bilgi” olarak isimlendirilebilir.⁸³

Edinilen bu “sosyal bilgi”nin bir kısmı yetişkinlerin doğrudan öğretmesi yoluyla, çoğu ise dolaylı yollarla, yani aile ve toplum içindeki yaşantı sırasında görülerek, kendiliğinden kazanılır. Ancak sosyal gelişim, kişinin sadece yaşadığı çevrenin davranış ve değer sistemlerini öğrendiği süreçleri değil, özerk bir birey olarak farklılaştığı süreçleri de anlatır. Bu süreçlerin tümü hem çocukluk hem de ergenlik ve yetişkinlik dönemlerinde sergilenen sosyal davranışlar üzerinde belirleyici role sahiptir.⁸⁴

Sosyalleşme kavramı, kısaca “insanın toplumla bütünleşme süreci” olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımda bahsedilen sosyalleşme durumu, sadece bir topluluğa ait olmak değil, belli norm ve değerlere sahip bireylerin çevreye adaptasyon sürecini ifade etmek için kullanılmaktadır.⁸⁵

2.2. Sosyalleşme ve Aile

Aile bireyin sosyal ilişkiler kurduğu ilk yerdir. Bebeklik dönemi ile beraber aile içerisinde özellikle anne-baba ve kardeşlerle kurulan ilişkiler bebeğin ilk sosyal deneyimleri olmaktadır. Bu dönemde bebekler ailelerinin davranışlarını taklit ederler

⁸² Nihat Yılmaz, “Sosyalleşme Sürecinin Siyasallaşma Boyutu”, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 2013, Cilt 9, 319-332, s. 321.

⁸³ Bilge Yağmurlu ve Aslı Candan Kodlak, Ebeveynlik ve Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Sosyal Gelişimi, 2009, https://ais.ku.edu.tr/AR/BSELCUK200934_sosyalgelisim.pdf (Erişim Tarihi: 22.03.2017), s. 1.

⁸⁴ Yağmurlu ve Kodlak, a.g.e., s. 1.

⁸⁵ Ayşegül Elif Karagülle ve Berk Çaycı, “Ağ Toplumunda Sosyalleşme Ve Yabancılaşma”, *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication – TOJDAC*, 2014, Cilt: 4, 1-9, s. 7.

ve bu davranışlara benzer davranışlar sergilerler. Zira ilk gördükleri davranış kalıpları anne ve babaları tarafından sergilenen davranışlardır. Sosyal ilişkilerdeki genel bilgiler bu dönemde aile bireylerinin davranışları gözlemlenerek elde edilmektedir.⁸⁶

Ailenin sosyalleşme üzerindeki etkilerinin daha iyi anlaşılabilmesi için ailenin özellikleri hakkında bilgi sahibi olmak faydalı olacaktır. Ailenin sahip olduğu özellikler şu şekilde listelenebilir:

- Aile her toplumda bulunması nedeniyle evrenseldir,
- Ailenin temelinde sevgi ve saygı gibi duygusal özellikler bulunmaktadır,
- Aile toplumun temel kurumudur,
- Aile kendine özgü bir yapıya sahiptir (Bu durum bireylerin farklı ailelerden gelmeleri nedeniyle sosyalleşme açısından farklı özelliklere sahip olduğu şeklinde yorumlanabilir),
- Ailenin şekillenmesinde toplumdaki norm ve kurallar etkili olmaktadır,
- Aile üyeleri arasında genellikle samimi bir ilişki bulunur,
- Aile, farklı toplumlarda farklı yapı ve işlevlere sahip olmaktadır,
- Aile bireyin sosyalleşmeye başladığı ilk kurum olma özelliğine sahiptir.⁸⁷

Aile toplumun varlığını devam ettirmesini sağlamaktadır. Toplumun varlığını ise çocukları yetiştirerek sürdürür. Bu süreçte aile çocuğu sadece fiziksel olarak yetiştirmemektedir. Aynı zamanda sahip olduğu bilgi birikimini ve değerleri çocuğa aktarmaktadır. Ailenin sahip olduğu bilgi birikimi ve davranış biçimleri çocuğun da kendine özgü bir bilgi birikimi ve değerler sistemi geliştirmesini sağlar. Elbette okulda ve benzeri sosyal çevrelerde çocuğun sahibi olduğu bilgi birikiminde ve derler sisteminde değişimler gözlemlenecektir. Fakat aile bilgi birikiminin ve değerlerinin temellerinin atıldığı yer olarak görülebilir. Aile çocuğun sosyalleşmesi sürecindeki ilk yer olarak görülmektedir. Fiziksel açıdan doğmuş olan bir çocuk, kültürel ve bilgi birikimi açısından ilk doğumunu da aile içerisinde gerçekleştirilmektedir. Kimi durumlarda sosyalleşme aile içerisindeki sosyalleşme ve aile dışındaki sosyalleşme olarak iki ayrı bölüme ayrılabilir. Aile içerisindeki sosyalleşme birincil sosyalleşme olarak görülürken aile dışındaki sosyalleşme ise ikincil sosyalleşme olarak görülmektedir. Birincil sosyalleşme küçük çocukların aile içerisindeki sosyalleşme süreçlerini ifade ederken ikinci sosyalleşme ise büyük

⁸⁶ Karaca ve Bozyiğit, a.g.e., s. 53.

⁸⁷ Albayrak ve diğerleri, s. 82.

çocukların aile dışında bulunan okul ve benzeri sosyal çevrelerdeki sosyalleşme süreçlerini ifade etmektedir.⁸⁸

Aile içerisinde çocuğun sosyalleşmesi dilsel, fiziksel ve bilişsel açılardan değerlendirilebilir. Zira ailenin sahip olduğu özellikler çocuğun hem dilsel gelişimini, hem fiziksel gelişimini hem de bilişsel gelişimini etkileyebilmektedir.⁸⁹ Bu açılardan bakıldığında anne ve babanın çocuğun sosyalleşmesinde doğrudan ya da dolaylı etkilerinin bulunduğunu ileri sürmek yanlış olmayacaktır. Anne ve baba çocuklara bir taraftan model olarak davranışlarını şekillendirirken diğer taraftan çocukların çeşitli alanlardaki gelişimlerine destek olmaktadır.⁹⁰

Aile ve sosyalleşme konusunda ailenin sahip olduğu işlevler şu şekilde listelenmektedir:

- Aile çocuğun yetişme sürecindeki temel ihtiyaçlarını karşılayarak çocuk yetiştirme konusundaki temel kurum özelliğine sahiptir,
- Aidiyet duygusu ailede edinilir,
- Aile çocuk için gerekli olan fiziki, psikolojik ve sosyal destek sağlayan ortamları hazırlar,
- Aile sayesinde çocuk toplumun bir bireyi haline gelir,
- Aile sayesinde çocuk deneme yanılma yöntemini kullanılır. Farklı durumlarda deneme yanılma sayesinde çocuk davranışlar geliştirir,
- Çocuk aile ortamında düşüncelerini geliştirmektedir,
- Aile çocuğun özgüven duygusunu geliştirmesine yardımcı olur,
- Aile temel bilgilerin edinilmesi sürecinde çocuğa yol gösterir,
- Aile çocuğu öğrenme süreçlerinde güdüler,
- Aile içerisindeki iş bölümü sayesinde çocuk kimlik ve rol sahibi olmaya başlar.⁹¹

Ailenin çocuğun sosyalleşme süreci üzerindeki etkisi üç aşamalı olarak görülebilir. Söz konusu aşamalar şu şekildedir:

---

⁸⁸ Ergün, a.g.e., s. 36.

⁸⁹ Borich ve Tombari, a.g.e.

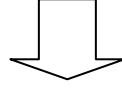
⁹⁰ Özyürek ve Şahin, a.g.e., s. 162.

⁹¹ Albayrak ve diğerleri, a.g.e., s. 87.

AŞAMA 1

Çocuğu Sosyalleşebilir Hale Getirme

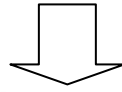
Aile içerisindeki olumlu ilişkiler ve hava çocuğun dış çevrede de olumlu ilişkiler geliştirebilmesini sağlar.

AŞAMA 2

Kültürleme

Çocuklara bebekliklerinden itibaren uygulanan beslenme, temizlik, avutma, uyutma çalışmaları tabii değil, sunidir; kültürlere bağlıdır.

AŞAMA 3

İkincil Sosyalleşme

Çocuk, toplum tarafından kendisinden beklenen rolleri kabul eder, benimser ve onlarla özleşirse ikincil sosyalleşme ortaya çıkar. Burada aile artık tek ve en etkili sosyalleşme yeri değildir; aile dışı mekânların etkisi daha fazladır.⁹²

Sosyal ilişkilerin şekillenmesinde bağlanma duygusunun etkisinin çok büyük olduğu bir gerçektir. Çalışmanın bu bölümünde, amaca uygun olarak, tutarsız anne-baba tutumunun sosyal ilişkilere yön veren bağlanma özelliğini ne şekilde etkilediği incelenmektedir.

2.1. Sosyalleşme Kuramları

İlgili kaynaklar incelendiğinde sosyalleşme ile ilgili olarak çeşitli kuramlardan bahsedildiği görülmektedir. Bu başlık altında üzerinde sıklıkla durulan bazı kuramlar açıklanmaktadır. Bu kuramlardan ilki psikanalitik kuramdır.

Psikoanalitik Kuram Freud tarafından gerçekleştirilen çalışmalar neticesinde şekillenmiş bir kuramdır. Psikanalitik kurama göre bireyin çevresi ile olan ilişkilerinde biyolojik unsurların da etkisi bulunmaktadır. Bu kurama göre sosyalleşme sürecinde bireyin davranışlarını sadece dış dünya ile girdiği etkileşimler şekillendirmez. Benzer bir biçimde, bireyin sahip olduğu bazı kişilik özellikleri de davranışların şekillenmesinde etkili olmaktadır. Psikanalitik kuram göz önüne alındığında bireyin

⁹² Ergün, a.g.e., s. 38.

davranışlarının şekillenmesinde doğuştan getirdiği bazı özelliklerin de etkili olduğu kabul edilmelidir.⁹³

Bireyin doğuştan getirdiği ve kendisine özgü olan özellikler sosyalleşme açısından incelendiğinde Psikanalitik kuramda etkili olan üç faktörün bulunduğu anlaşılmaktadır. Bunlar id, ego ve süpereo faktörleridir. İd için önemli olan bireyin sahip olduğu istek ve beklentilerdir. İd'in hâkim olduğu bir bireyin çevrenin değerlerini ve koşullarını önemsemeden sadece kendi beklentileri ve istekleri doğrultusunda hareket etmesi beklenir. Davranışın ne derecede doğru olduğundan ziyade bireydeki beklentiyi ne derecede karşıladığı önemlidir.⁹⁴

Diğer tarafta süpereo ise ideal davranışa odaklanmaktadır. Süpereo'nun hâkim olduğu bir durumda birey için önemli olan beklentileri değil, sosyal çevrede öğrendiği erdemli ve doğru hareketleri sergilemektir. Burada "kusursuz" olma isteği bulunmaktadır. Bireysel haz yerine çevresel değerler ön plandadır. Ego ise gerçekçi davranmayı amaçlar. Ego id ile süpereo arasında uygun bir orta yol arar.⁹⁵

Psikanalitik kuramda sosyal davranışlar sadece id, ego ve süpereo ile sınırlandırılmaz. Davranışların ortaya çıkmasına neden olan tüm unsurlar şu şekilde özetlenebilir:

- İd: Bireyin doyurulması amaçlanan istekleri,
- Süpereo: Davranışların şekillendirilmesinde sosyal değerlerin ön plana alınması,
- Ego: Gerçekçilik. İd ile Süpereo arasında denge sağlanması,
- Eros: Yaşamın devam ettirilmesi noktasındaki içgüdüsel süreçler,
- Erojen Alanlar: Libido ile bağlantılı olan alanlar,
- Libido: Cinsel güdülerini açıklayan kavram,
- Oedipus karmaşası: Kız çocuğunun babaya, erkek çocuğunun anneye daha yakın olması,
- Haz prensibi: Aşırı derecede bulunan beklentinin karşılanarak tansiyonun azaltılması,

⁹³ Gary D. Borich ve Martin L. Tombari, "Educational Psychology A Contemporary Approach", t.y., <http://ows.edb.utexas.edu/sites/default/files/users/borichgd/book/chapter3.pdf>(Erişim Tarihi: 23.03.2017), s. 11.

⁹⁴William Siegfried, "The Formation and Structure of the Human Psyche Id, Ego, and Super-Ego – The Dynamic (Libidinal) and Static Unconsciousness, Sublimation, and the Social Dimension of Identity Formation", *Undergraduate Philosophy Journal*, 2014, Cilt: 2, 1-3, s. 1.

⁹⁵ Siegfried, a.g.e., s. 1.

- Ön Süreçler: Bilinçsiz bir biçimde işleyen süreçler.⁹⁶

Psikanalitik kuramın sosyal hayatta karşılaşılan birçok konuyu açıkladığı düşünülmektedir. Örnek vermek gerekirse, sosyal hayatta sürekli olarak kavga eden bireylerin bu kavgacı tutumu içsel bazı süreçlerin sonucu olarak geliştirdikleri düşünülmektedir.⁹⁷

Sosyalleşme sürecini açıklamayı amaçlayan bir diğer kuram ise toplumsal benlik kuramıdır. Toplumsal benlik kendi içerisinde üç aşamaya sahiptir. Bu aşamalar şu şekilde özetlenebilir:

AŞAMA I

Ön Hazırlık

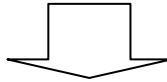
Birinci evreyi oluşturan ön hazırlık aşamasında, çocuk kendi davranışlarını yargılama becerisine sahip değildir.

AŞAMA II

Göstermelik Eylemler veya Temsili Oyun

Göstermelik eylemler veya temsili oyun denilen ikinci evrede çocuk, başkalarının rollerini sergilemeye başlar.

AŞAMA III

Oyun

Çocuk kendi davranışlarını sergilemeye başlar.⁹⁸

Sosyalleşme sürecini açıklayan bir diğer kuram olan davranışçı öğrenme kuramına göre davranışların ortaya çıkmasının temel nedeni dürtülerin meydana getirdiği gerilimin azaltılmasıdır. Davranışların meydana çıkmasında hem açlık ve susuzluk gibi dürtüler etkili olmakta, hem de başarı ve toplumsal üstünlük gibi sosyal dürtüler etkili olmaktadır. Bir davranış sergilendiğinde söz konusu davranış gerilimi azaltırsa ilerleyen dönemlerde tekrar edilmesi beklenir. Diğer tarafta

⁹⁶ Daniel K. Lapsley ve Paul C. Stey, "Id, Ego and Superego", *Encyclopedia of Human Behavior*, 2011, Cilt: 2, 1-9, s. 1.

⁹⁷ Rıza Gökler, İlköğretim Öğrencilerinde Akran Zorbalığının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2007, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), s. 32-33.

⁹⁸ Ayşe Çamlıbel İrkin, *Çocukların Gelişim Süreci Ve Televizyonun Etkileri*, T.C. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Ankara, 2012, s. 22.

sergilenen davranış gerilimi azaltma noktasında işe yaramaz ise aynı davranışın tekrar sergilenme olasılığı azalır. Bu noktada devreye ceza ve pekiştirme unsurları da girmektedir. Davranış sonucunda ceza görülüyorsa davranışın tekrarlanma olasılığı azalırken ödül elde edildiğinde davranışın tekrar edilme olasılığının artması söz konusu olacaktır.⁹⁹

Davranışçı öğrenme kuramının gelişiminde Pavlov ve Guthrie gibi araştırmacıların etkileri büyük olmuştur. Bu yazarlar öğrenmeyi koşullanmış tepki olarak görürler ve zihinsel faktörleri kabul etmezler. Bu yaklaşıma göre öğrenme uyarın ve tepki gösteren arasındaki etkileşime göre şekillenmektedir. Belli bir durumda belli bir davranışı gösteren birey olumlu tepki aldığı anda benzer durumlarda aynı tepkiyi gösterecektir. Öğrenme ise uyarana tepkinin ilk gösterildiği anda ortaya çıkar.¹⁰⁰

Davranışçı öğrenme kuramına göre öğrenme bir problem çözme sürecidir. Bu süreçte temel unsur deneme-yanılma yöntemidir. Birey herhangi bir sorunla karşı karşıya kaldığında bazı tepkiler geliştirir. Bu tepkiler işe yaramadığında yeni tepkiler dener. İşe yarayan tepkiyi bulduğunda benzer durumlarda aynı tepkiyi göstermeyi tercih eder. Bu yaklaşım içsel dürtüleri yok sayarak davranışların kasıtlı bir biçimde ortaya çıkarıldıklarını belirtir.¹⁰¹

Sosyalleşmeyi açıklama noktasında incelenecek olan son kuram sosyal öğrenme kuramıdır. Bu kurama göre insan bilinçli bir varlıktır. Bilinçli bir varlık olmasının sonucu olarak çevresindeki durumları ve olayları yönlendirmeyi istemektedir. Diğer tarafta birey kendi hayatı ile ilgili olan süreçleri yönlendirirken bu durumu dış imkânlar çerçevesinde gerçekleştirmektedir. Dış şartların sunduğu imkânları kullanarak birey mümkün olduğunca kontrolü elinde tutmaya çalışır. Davranışın olumlu sonuçlarını elde etmeye çalışan birey olumsuz sonuçlardan kaçınmayı amaçlar. Birey sergileyeceği davranışı belirlerken olumsuz sonuçları ortaya çıkaracak olan davranışlardan uzak durup, olumlu sonuçları ortaya çıkaracak olan davranışlara yönelir. Olumlu sonuçlar tercih edilen davranışı pekiştirir. Davranışın sergilenmesi için bireyin öncelikle davranışın gerekli olduğuna, faydalı

---

⁹⁹ Osman Özdemir, Pınar Güzel Özdemir, Muhammed Tayyib Kadak ve Serhat Nasıroğlu, "Kişilik Gelişimi", *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry*, 2012, Cilt: 4(4), 566-589, s. 584.

¹⁰⁰ Doğuhan Murat Yücel, "Öğrenme Kuramları", 2014, <http://www.dmy.info/ogrenme-kuramlari/> (Erişim Tarihi: 25.03.2017).

¹⁰¹ Yücel, a.g.e.

olduğuna ve kendisinin bu davranışı gerçekleştirmek için yeterli olduğuna inanması gerekmektedir.¹⁰²

Sosyal ğrenme kuramının en belirgin özelliği çocuğun kendi özellikleri kapsamında vreyi gözlemleyerek davranışlarına şekil verdiği düşüncesidir. ocuk önce anne-baba ve kardeşleri gözlemlemeye başlar. Davranışlarını elde ettiği gözlemlere göre şekillendirir. Daha sonra ise okulda ve sosyal vrede beraber yaşadığı insanları gözlemler. Hatırlama, taklit etme ve motivasyon kavramları sosyal öğrenme kuramındaki önemli kavramlardır. Bu kavramlar davranışların şekillendirilmesinde belirleyici olmaktadır.¹⁰³

Gözlemleyerek ğrenme konusundaki en önemli kuramcılardan biri Bandura`dır. Gözleyerek ğrenme, sadece bir kişinin diğer kişilerin etkinliklerini basit olarak taklit etmesi değil vresindeki olayları bilişsel olarak işlemesiyle kazanılan bilgidir. Bandura gözlem yoluyla öğrenme ile taklit yoluyla öğrenmenin birbirinin yerine kullanılabilir olacak kavramlar olmadığını savunmaktadır. Ona göre gözlem yoluyla öğrenme, taklidi içerebileceği gibi içermeyebilir. Örneğin, sınavdaki arkadaşının kopya çekerken yakalandığını gören bir ğrenci, kendisinin böyle bir duruma düşmemesi için soruları, kopya çekmeden kendi bilgileriyle cevaplamaya çalışır. Bu durumdaki ğrenci, gözlemleri sonucunda öğrenmiş, ancak modeli taklit etmemiştir.¹⁰⁴

Kısaca sosyal öğrenme kuramı, davranışın vreden dolaylı olarak gözlemlenip birey tarafından zihinsel bir işlemden geçirilerek öğrenildiğini ifade etmiştir. ğrenme konusunda vrenin etkisi ve insanın bu etkiyi kendi iradesine göre yönlendirebildiği konusundaki görüşleri sosyal öğrenme kuramının sosyal alanlarda ilgi duyulan ve kendisine sıkça yer verilen bir kuram olmasını sağlamıştır.¹⁰⁵

Anlaşılacağı üzere psikanalitik kuram sosyalleşme sürecinde davranışların içsel dürtüler ile kontrol edildiğini ileri sürmektedir. Toplumsal benlik kuramı ise birey gözlemleyerek, rol yaparak ve son aşamada kendi davranışını sergileyerek sosyalleşiği düşüncesini savunmaktadır. Davranışçı ğrenme kuramına göre ise

¹⁰² Filiz Orhan ve Abdullah Dağcı, "Ergenlikte Kimliğin İnşası: Sosyal ğrenme Kuramı Açısından Bir Değerlendirme", *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2015, Cilt: 4, 115-132, s. 117.

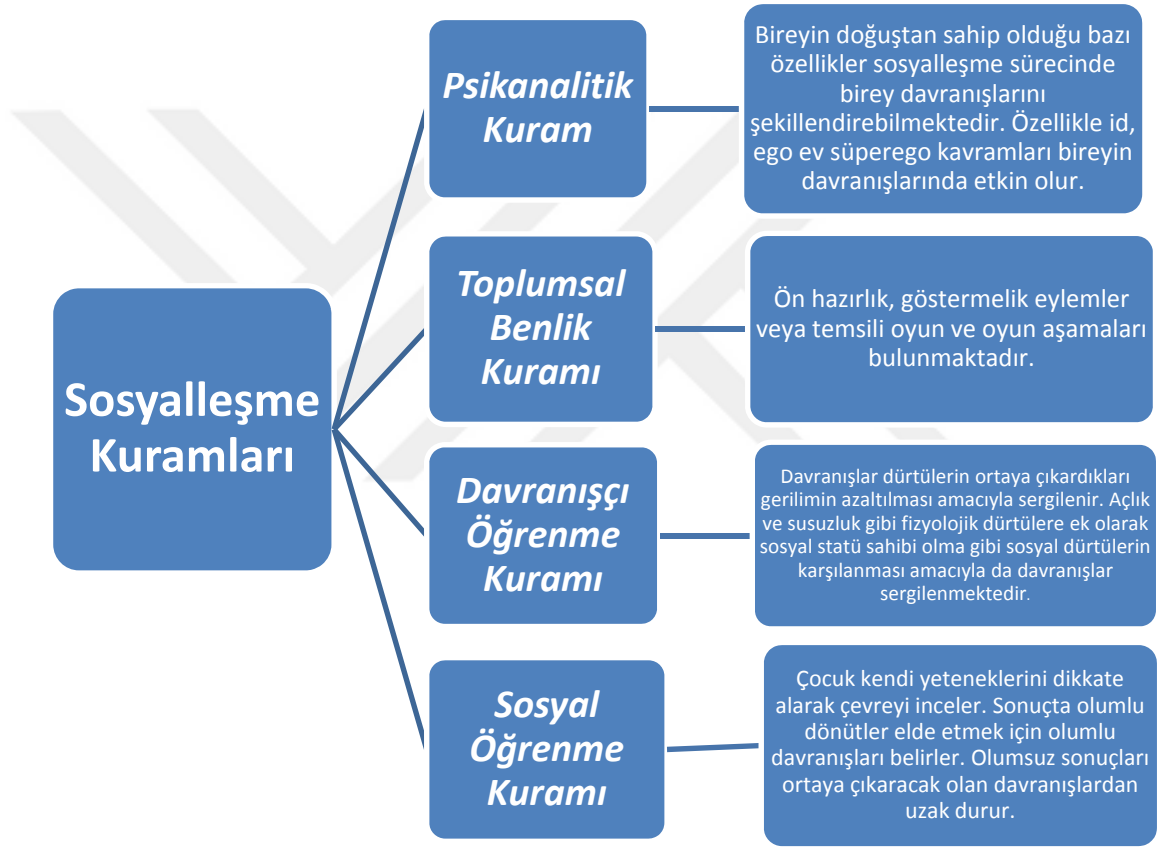
¹⁰³ Borich ve Tombari, a.g.e., s. 9.

¹⁰⁴ Mehmet Davarcı, Din Kültürü Ve Ahlāk Bilgisi Dersinin ğrencilerin Sosyalleşmesine Etkisi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Çukurova Üniversitesi, Adana, 2008 (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**), s. 18.

¹⁰⁵ Orhan ve Dağcı, a.g.e., s. 114.

davranışlar dürtülerin ortaya çıkardıkları gerilimi azaltmak için sergilenirler ve ihtiyaçların karşılanması hedeflenir. Sosyal öğrenme kuramına göre ise çocuk çevreyi inceler ve davranışlarını olumlu sonuçları elde etmek için kullanır.

Sosyalleşme kuramları Şekil 2`de özetlenmektedir.

Şekil-2 Sosyalleşme Kuramları¹⁰⁶

¹⁰⁶ Çalışma süresince incelenen kaynaklar özetlenerek hazırlanmıştır.

Sosyalleşme kuramlarına ek olarak, çocuğun sosyalleşme sürecini daha iyi anlamak için farklı dönemlerinde incelendiği görülmektedir. İlgili kaynaklarda çocukların farklı dönemlerde farklı sosyalleşme özellikleri sergiledikleri anlaşılmaktadır.

2.2. Çocuklarda Sosyal Gelişim

Çocuklar sosyal gelişim açısından bakıldığında farklı yaşlarda farklı özellikler göstermektedirler. Bu başlık altında çocukların farklı dönemlerde gösterdikleri sosyalleşme özellikleri değerlendirilmektedir.

Bu dönemlerde dört bölüme ayrılabilir. Bunlar bebeklik döneminde sosyal gelişim, ilk çocukluk döneminde sosyal gelişim, orta çocukluk döneminde sosyal gelişim ve ergenlikte sosyal gelişim şeklindedir.

2.2.1. Bebeklik Döneminde Sosyal Gelişim

Bebeklik dönemi doğum ile başlar ve ilk iki yıllık süreci kapsar. Bu dönem “Süt Çocukluk Dönemi” olarak da isimlendirilir. Bu dönemin en önemli özelliklerinden birisi çocuğun sürekli olarak yardıma muhtaç olmasıdır. Bebek hem beslenmek hem de kendisini güvende hissedebilmek için genellikle anne ya da baba olan bakıcısına ve yakın çevresindeki kişilere bağımlı durumdadır. Bu dönemde bebek sadece fiziksel olarak büyümektedir. Aynı zamanda bebek duygusal, bilişsel ve psikolojik açıdan da gelişmektedir.¹⁰⁷

Sosyalleşme açısından bu dönemin sahip olduğu önem bebekte güven duygusunun gelişmesi ile ilgilidir. Bebeğin bağımlı olduğu kişilerin, hayatın ilk yıllarında çocuğun gereksinim duyduğu temel ihtiyaçları gidermesi durumunda çocukta güven duygusu gelişmektedir. Aksi durumda çocuğun diğer bireylere karşı güven duygusu geliştirmesi zor olacaktır.¹⁰⁸

Çocuğun güven duygusunu kazanabilmesi sosyal gelişimi üzerinde büyük etkiler bırakacaktır. Zira diğer bireylere karşı güven duygusuna sahip olmayan bir

¹⁰⁷ Bülent Kara ve Neslihan Sucu, “Physical Education And Young Children In Terms Of Motor Development”, *The Journal of International Civilization Studies Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi*, 2016, Cilt: 1, 80-129, s. 98.

¹⁰⁸ İbrahim Gürses ve Akif Kılavuz, “Erikson’un Psiko-Sosyal Gelişim Dönemleri Teorisi Açısından Kuşaklararası Din Eğitimi ve İletişiminin Önemi”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2011, Cilt: 20, 153-166, s. 155.

çocuğun sosyal ilişkilerde sorun yaşamaması doğal bir sonuç olarak görülürken güven duygusuna sahip bir çocuğun daha iyi sosyal ilişkiler kurabilmesi mümkün olacaktır. Sosyal ilişkilerin iyi düzeyde olması çocuğun sosyal çevre ile daha fazla ve daha sağlıklı etkileşim kurabilmesinin önünü açarken bu yolla daha fazla sosyalleşebilmesi de mümkün hale gelecektir. Bebek anne ya da benzeri bakıcı ile arasında özel bir bağ oluşturur. Bu bağın şekillenmesinde açlık, susuzluk, uykusuzluk ve temizlenme gibi ihtiyaçların giderilmesine ek olarak sevgi ihtiyacının giderilmesi de etkili olmaktadır. Söz konusu ihtiyaçların ortaya çıkmaları durumunda bakıcının kısa sürede ortamda bulunup ihtiyacı gidermesi ile beraber çocuğun bilişsel dünyasında olumlu durumlar oluşacaktır. Zaman ilerledikçe çocuğun bağımlılık ihtiyacı azalmaktadır. Fakat güven duygusunun boyutuna bağlı olarak çocukta bakıcısına karşı bir bağlanma duygusu gelişir. Bu bağlanma duygusu ile beraber çocuk anneden ayrıldığında tedirginlik yaşar.¹⁰⁹

2.2.2. İlk Çocukluk Döneminde Sosyal Gelişim

Bebeklik döneminden sonra ilk çocukluk dönemi (birinci çocukluk dönemi) gelmektedir. İlk çocukluk dönemi bebeklik çağının sona ermesinden başlayarak yaklaşık olarak 5-6 yaşlarına kadar süren gelişim evresidir. Bu evre, okul öncesi döneme denk gelmektedir ve genel olarak 2 ile 6 yaşlar arası olduğu kabul edilmektedir. Birinci çocukluk döneminde gelişimin hızı ve bedensel büyüme değerleri, bebeklik evresindeki orana nazaran azalırken, kaba ve ince motor yeteneklerin gelişimi ise hızlı bir şekilde gerçekleşmektedir. Bedensel büyüme ve hem kaba ve hem de ince kasların gelişimi, çocuğun zihinsel ve sosyal gelişimini olumlu yönde etkiler. Birinci çocukluk döneminde büyüme değerleri bebeklik dönemine oranla azalır.¹¹⁰

Çocuklar bu dönemde okul öncesi faaliyetlerine girerler. Okul öncesi faaliyetlerine girişmelerin çocukların sosyal hayatlarında önemli değişimleri meydana getirir ve sosyalleşme sürecinde bir hızlanma meydana gelir. Daha önce anne-baba, kardeşler ve misafirler gibi kısıtlı bir sosyal çevreye sahip olan çocuk bir anda öğretmenler ve akranlar ile beraber yaşamaya başlar. Bu durum sonucunda farklı kişilerle farklı sosyal etkileşimler içerisine girer. Daha önce belirli davranış kalplarına sahip olan anne-babayı gözlemleyen çocuk bir anda çok farklı özelliklere sahip olan bireylerle sosyal ortamda bulunmaya başlar. Anne-babanın bakımından

¹⁰⁹ Özdemir ve diğerleri, a.g.e., s. 175.

¹¹⁰ Kara ve Sucu, a.g.e., s. 98.

ziyade yeni şeylerin öğrenilmesi daha fazla söz konusu olmaya başlar. Çocuk diğer akranları ile kendi başına etkileşime girmeye başlar. Onlardan bir şeyler öğrenirken onları gözlemler. Bu süreçte anne-babanın çocuğu cesaretlendirmesi ve tutarlı kuralların devreye sokulması çocuğun daha sağlıklı bir biçimde sosyalleşebilmesine yardımcı olacaktır. Aksi durumda çocukta suçluluk duygusu ortaya çıkabilmektedir.¹¹¹

Bu dönemde çocuğun sosyalleşmesinde oyunlar büyük bir neme sahip olur. Çocuk sürekli olarak akranlarıyla oynar. Bu oyunlar çocuğun sosyalleşmesindeki temel unsur olabilmektedir. Oyun hem bir eğlence hem de bir sosyalleşme aracı olmaktadır. Oyunlar sayesinde çocuk bir taraftan çevresindeki dünyayı keşfederken diğer taraftan çevreye karşı bireysel tepkiler vermektedir. Aynı zamanda çocuk bazı davranışları denemekte ve sonuçlarını gözlemlemektedir. Oyunlar sayesinde çocuk önemli sosyal deneyimleri yaşamaktadır. Sırasını bekleme, yardımlaşma, paylaşma, başkalarının isteklerini dikkate alma, işbirliği ve hakkını arama gibi beceriler bu dönemlerde oyunlar sayesinde elde edilmektedir.¹¹²

Sosyalleşme açısından oyunlardan istenilen faydaların elde edilebilmesi noktasında çocuğun gruba katılımının sağlanması önemli bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır. Çocuklar iki yaşına kadar genellikle yalnız oynamaktadırlar. Taklit, birbirini seyretme ve oyuncasını alma gibi sosyal ilişkiler de kurulabilmektedir. Üç ve dört yaşlarına gelindiğinde ise artık grup halinde oynama dönemi başlar. Grup içerisinde yer alan çocuk diğer çocuklarla iletişim içerisine girer. Bu sebeple gruba katılım çocuğun sosyalleşme sürecinde önemli bir yere sahiptir.¹¹³

Çocuğun bu dönemde sosyalleşme noktasında sahip olduğu bazı özellikler bulunmaktadır. Bu özellikler şu şekilde listelenebilir:

- Dışa dönüklük,
- Arkadaş yanlısı olmak,
- Bazı durumlarda heyecanlanmak,
- Ruh halinde hızlı değişimler. Kimi zaman gülerken kısa süre sonra ağlamaya başlama,

¹¹¹ Amit Shektar, "Development of Human Behaviour", 2012, <https://numerons.files.wordpress.com/2012/04/development-of-human-behavior.pdf>(Erişim Tarihi: 23.03.2017), s. 12.

¹¹² İrkin, a.g.e., s. 15-16.

¹¹³ Millî Eğitim Bakanlığı, 2007, a.g.e., s. 6.

- Hayali arkadaşlar edinme. Hayali arkadaşlar ile konuşma,
- Grup faaliyetlerinde yer almaya başlama ve diğer bireylerle ortak çalışmalar gerçekleştirebilme,
- Başarıları ile gurur duyma ve yetişkinlerin kendisini takdir etmesini bekleme,
- Genellikle bencil davranışlar sergileme,
- Bağımsız bir biçimde hareket etmeyi isteme. Bağımsız olarak hareket ederken yapmak istediği şeyleri iyi yapamayınca yorgunluk hissetme,
- Sözel olarak saldırganlık sergileme (Örnek; “Sen benim partime gelemezsin!”),
- Oyun arkadaşları ile yakın ilişkilerin geliştirilmesi ve genellikle “en iyi arkadaş” edinme.¹¹⁴

Bu dönemde çocuğun sosyal gelişimi ile ilgili olan en önemli kuram Erikson tarafından geliştirilmiştir. Çocuk bu dönemde ayrı bir kendiliği olduğunun farkındadır ve nasıl biri olmak istediğini bulup çıkarmaya çalışır. Bu dönemde üç yönde gelişim gözlenir. 1. Çocuk özgürce dolaşabildiği için yapmak istediği şeyler ve hedefleri çeşitlenir, sayıca artar. 2. Dili geliştirdiği için etrafında olup biten ya da merak ettiği her şeyle ilgili olarak sorular sorar. 3. Dil ve hareket gelişimi sayesinde hayal dünyası genişler, hayali canlandırmalar yapabilir ve böylece pek çok rolü hayali olarak deneyimleyebilir. Büyüklük, yaş ve cinsiyetle ilgili karşılaştırmalar yapmaya başlar, farklılıkları merak eder. Davranışların çoğu araya girme, bozma yönünde intrusiv davranışlar olabilir. Girişimcilik duygusu hem harekete geçmek hem de yeni şeyler öğrenmek için esastır. Çocuğun suçluluk ya da ketlenme geliştirmeden kendine bir amaç edinmesi, dönemin başarıyla tamamlandığını gösterir.¹¹⁵

Bu dönemin sağlıklı bir biçimde geçirilmemesi çocuğun sosyal hayatında olduğu gibi toplumun sosyal hayatında da önemli sorunların ortaya çıkmasına neden olabilir. Bu evreyi sağlıklı bir biçimde yaşayamadığı için özerklik duygusunu kazanamamış, bağımlı, ya aşırı derecede mükemmeliyetçi, takıntılı ve saplantılı, ya düşünce ve duygularını açıkça ifade etme güç ve cesaretinde olmayan, istediklerini sinsice yapma yoluna giden inatçı, ya da meydan okuyan bir utanmazlıkla saldırganca davranan, güvensiz, kolayca paranoid kuşkulara ve korkulara kapılan,

¹¹⁴ Shektar, a.g.e., s. 28-29.

¹¹⁵ Özdemir ve diğerleri, a.g.e., s. 579.

vicdan ve adalet duygusundan yoksun yetişkinlerin oluşturduğu bir toplumda aile, iş, ekonomik, hukuki ve siyasal yaşamın düzgün bir biçimde işlemesi beklenemez.¹¹⁶

2.2.3. Orta Çocukluk Döneminde Sosyal Gelişim

Orta çocukluk dönemi temel eğitim dönemi olarak da isimlendirilir. Bu dönem 6-12 yaşları arasını kapsamaktadır. Bu dönemde çocuklar kendi fiziksel özellikleriyle pek ilgilenmezler. Aileden uzaklaşmaya başlarlar ve kendi sosyal ortamlarında yaşarlar. Çevrelerinde gerçekleşen olaylara daha fazla ilgi göstermektedirler ve arkadaşlık ilişkilerini yoğunlaştırırlar. Arkadaşlık ilişkilerinin yoğunlaşmasının bir sonucu olarak sosyalleşme süreci hızlanmaya başlar. Bu dönemde okul öncesi eğitimin sunduğu sosyalleşme imkânlarından yararlanamayan çocuklar başlarda sosyalleşme açısından zorluk yaşayabilirler. İlerleyen dönemlerde ise bu sorun ortadan kalkacaktır.¹¹⁷

Çocuk bu zaman dilimlerinde dışarıdan müdahale olmaksızın davranışlar sergilemeyi istemektedir. Çocuğun bu noktada desteklenmesi ve bağımsız bir biçimde hareket etmesinin önündeki engellerin ortadan kaldırılması faydalı olacaktır. Çocuğun eleştirilmemesi önemlidir. Bu dönemde çocuk sahip oldukları özellikler ya da gerçekleştirdiği davranışlar nedeniyle eleştirilirse suçluluk duygusu yaşamaya başlayacaktır.¹¹⁸

Bu dönemde çocuk gelişen ince ve motor kasları ile birlikte malzemeleri kullanma, ürünler ortaya çıkarma ve benzeri davranışlar sergiler. Bu davranışların olumlu sonuçları/ürünleri ortaya çıkarması ve çevreden tepkiler alması onun sosyalleşme sürecini olumlu etkileyebilecektir. Dahası, çocuk diğer akranlarıyla oyunun dışında da faaliyetler gerçekleştirebilme şansına sahiptir.¹¹⁹

Diğer bir ifadeyle çocuğun bu dönemdeki sosyal gelişimi sahip olduğu özelliklere bağlı olarak şekillenmektedir. Yazara göre bu dönemdeki çocukların sahip oldukları genel özellikler şu şekilde listelenebilir:

- Bir ya da birden fazla yakın arkadaş edinmekten hoşlanır,

¹¹⁶ Aysin Turpoğlu Çelik, "Erken Çocukluk Döneminin, Aile Ve Toplum Sağlığı İle Demokrasi Ve Toplumsal Gelişim Üzerindeki Etkileri Ve Yapılması Gereken Yatırım Ve Müdahaleler", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2015, Cilt: 3, 240-263, s. 253.

¹¹⁷ İrkin, a.g.e., s. 15-16.

¹¹⁸ Gürses ve Kılavuz, a.g.e., s. 156.

¹¹⁹ Shektar, a.g.e., s. 12.

- Diğer çocuklarla beraber oynar ve oyuncakları paylaşmak sorun olmaz,
- Diğer çocuklarla ortak faaliyetler gerçekleştirir ve bu süreçte kendi fikirlerini ileri sürer,
- Sorun yaşayan akranlarına ilgi gösterir,
- Duyguları üzerinde daha fazla kontrol sahibi olabilir,
- İnsanları eğlendirmeyi ve güldürmeyi sever,
- Kendisini ifade etme noktasında davranışlardan ziyade dili kullanır,
- Sorunların çözümünde kendi mantığını kullanır. Yetişkinler bu mantığı anlamakta zorlanırlar,
- Gün içerisinde kendisine bakan kişilere karşı olan düşünceleri/duyguları değişkenlik gösterebilir,
- Yetişkinlerin takdir etmesini ister.¹²⁰

Bebeklik döneminde güvenli bağlanma alışkanlığı kazanan çocuk orta çocukluk döneminde de bu özelliğini devam ettirebilmektedir. Bu dönemdeki sosyal ilişkiler bağlanma tarzı kapsamında şekillenebilmektedir.¹²¹ Ayrıca bu dönemin bir diğer özelliği de arkadaş gruplarının oluşumunda cinsiyet farklılıklarına dikkat edilmesidir. Bu dönemde kızlar kızlarla yakın arkadaş grupları oluştururken erkekler erkeklerle yakın arkadaşlık ilişkileri kurmaktadır.¹²²

2.2.4. Ergenlikte Sosyal Gelişim

Ergenlik dönemi çocukların sosyal hayatlarında en hızlı değişimlerin meydana geldiği dönemdir. Aslında bu dönem sadece sosyal açıdan değil, duygusal ve fiziksel açıdan da önemli değişikliklerin yaşandığı dönemdir. Bireylerde fiziksel büyüme, sesin kalınlaşması ve vücudun kıllanması gibi değişimler görülürken cinsiyet farklılıklarına dayalı değişimler ve arkadaşlık ilişkileri de gözlemlenmektedir.

Birey bu dönemde öncelikle kendisine “Ben Kimim?” sorusunu sormaktadır. Diğer bir ifadeyle birey kendisine bir kişilik arar. Bilişsel ve fiziksel gelişiminin farkına varan çocuk kendisine bir kişilik arar ve sosyalleşme sürecini bu yönde şekillendirir. Beğendiği bir kişiyi kendisine model olarak alır ve onun gibi davranmaya çalışır. Bu durum sosyal çevrede beğendiği kişi gibi hareket etmesini sağlar.¹²³

¹²⁰ Shektaş, a.g.e., s. 32-33.

¹²¹ Nebi Sümer ve Meltem Anafarta Şendağ, “Orta Çocukluk Döneminde Ebeveynlere Bağlanma, Benlik Algısı ve Kaygı”, *Türk Psikoloji Dergisi*, 2009, Cilt: 24 (63), 86-101, s. 87.

¹²² Millî Eğitim Bakanlığı, a.g.e., s. 9

¹²³ Gürses ve Kılavuz, a.g.e., s. 157.

Ergen, kendisine benzemek istediği kişilerin arayışı içerisinde. Bir taraftan kimlik sahibi olmaya çalışırken bir taraftan da bağımsızlığı ile içerisinde yaşadığı sosyal çevrenin sahip olduğu özelliklere uygun yaşamak arasında bir karmaşa yaşar.¹²⁴

Bu aşamada sosyalleşme sürecinin başarılı bir biçimde sürdürülmesi için uygun kişilerin rol model olarak belirlenmesi doğru olacaktır. Uygun kişilerin rol model olarak benimsenmesi ile beraber bireyin sosyal ilişkileri doğru bir biçimde şekillenebilecek ve çocuk kendisine uygun bir kimlik oluşturacaktır. Bu dönemde sosyal ilişkilerde kendisini kabul ettirmeye çalışıp belirli gruplarda yer edinmeyi amaçlayan çocuk doğru modeller ile doğru sosyal ilişkileri kurabilir ve doğru gruplara katılabilir.¹²⁵

Bebeklik döneminde edinilen bağlanma özelliği bu dönemde de etkisini göstermektedir. Morsünbül ve Çok tarafından gerçekleştirilen bir çalışmanın sonuçlarına göre Ainsworth tarafından sınıflandırılan bağlanma tarzları göz önüne alındığında, bebeklik döneminde belirli bir bağlanma tarzı geliştiren çocuk ergenlik döneminde de söz konusu bağlanma tarzının sahip olduğu özelliklere göre davranmaktadır.¹²⁶

2.3. Çocuğun Sosyalleşmesini Etkileyen Unsurlar

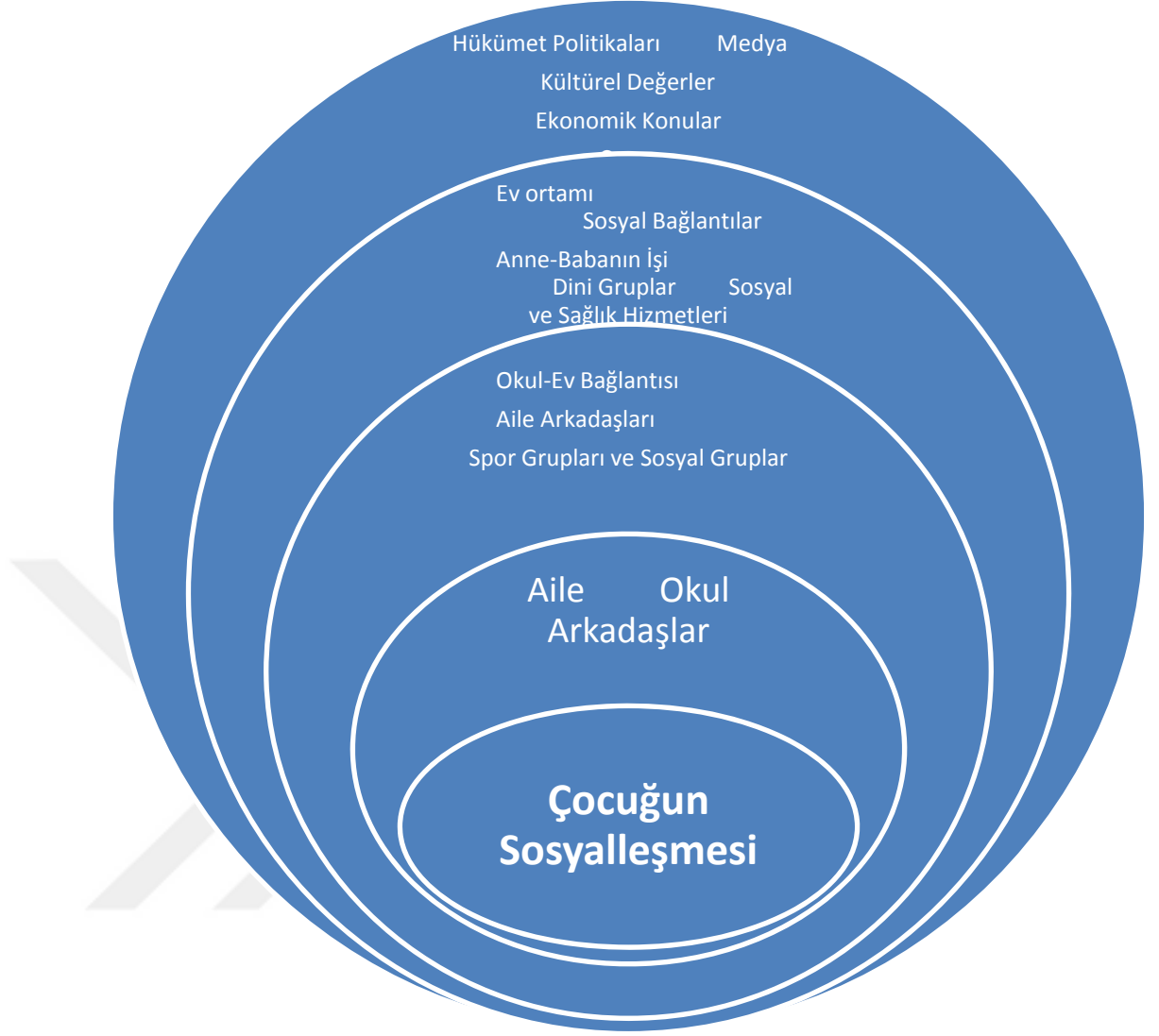
Çocuğun sosyalleşmesi sürecinde etkili olan birçok unsur bulunmaktadır. Çocuğun sosyalleşme sürecini etkileyen unsurların sadece okul, aile ve arkadaş çevresi ile sınırlandırılması doğru olmayacaktır. Önceki sayfalarda da belirtildiği üzere farklı çalışmalarda çocuğun sosyalleşmesini etkileyen unsurlar farklı şekillerde ifade edilmiştir. Çocuğun sosyalleşmesini etkileyen unsurlar şu şekilde özetlenebilir:

---

¹²⁴ İrkin, a.g.e., s. 15-16.

¹²⁵ Özdemir ve diğerleri, a.g.e., s. 585.

¹²⁶ Morsünbül ve Çok, 2011: 227). Ümit Morsünbül ve Figen Çok, "Bağlanma ve İlişkili Değişkenler", *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry*, 2011, Cilt: 3(3), 553-570.

Şekil-3 Çocuğun Sosyalleşmesini Etkileyen Unsurlar¹²⁷

Farklı kaynaklarda birbirinden farklı unsurlardan bahsedilmesine rağmen söz konusu unsurlar belirli başlıklar altında toplanabilir. Çalışmanın bu aşamasında çocuğun gelişimini etkileyen unsurlar altı grupta incelenmektedir. Gruplar oluşturulurken ilgili kaynaklarda üzerinde en çok durulan konular dikkate alınmıştır. Söz konusu gruplar yetişkinlerle olan etkileşim, yaşlılarla olan etkileşim, teknoloji ile olan etkileşim, kültür, kalıtım ve çevre ve okul şeklindedir.

Bunlara ek olarak, çocuğun sosyalleşmesindeki en önemli unsurlardan birinin aile olduğu bir gerçektir. Hatta sosyalleşme noktasında en büyük etkiye sahip olan unsurun aile unsuru olduğu iddia edilebilir. Çalışmanın amacına uygun bir biçimde,

¹²⁷ Australian Government Department of Health and Ageing, a.g.e., s. 1.

sosyalleşme noktasında ailenin sahip olduğu etki ayrı bir bölüm olarak incelenmektedir.

2.3.1. Yetişkinlerle Olan Etkileşim

Çocuk doğduğu anda öncelikle anne-baba ile iletişime geçmektedir. Bu durum doğum ile beraber çocuğun ilk sosyalleşme deneyimini yetişkinler ile yaşadığı şeklinde yorumlanabilir.

Önceki sayfalarda da belirtildiği üzere sosyalleşme çocuğun içerisinde yaşadığı toplumun kurallarını ve değerlerini öğrenmesi ve söz konusu kural ve değerlere uyum sağlamasıdır. Bu noktada çocuğun ilk öğrendiği kural ve değerler aile içerisindeki kural ve değerlerdir. Aile içerisindeki kural ve değerler ise öncelikli olarak yetişkin olan anne ve babadan öğrenilmektedir. Çocuğun yetişkin olan anne ve babadan öğrendiği kurallar ve değerler onun sosyalleşme sürecini ömür boyu şekillendirebilmektedir. Zira sosyalleşme noktasında yaşamın ilk yıllarında öğrenilenler çok önemli olmaktadır.¹²⁸

Toplumsal ve sosyal değerler bireylerden çok daha uzun süre yaşamaktadırlar. Bu sebeple sosyal hayattaki değerler ve yaşam tarzları nesilden nesile aktarılmaktadır. Bu aktarım sürecinde yaşı küçük olan çocuklar nasıl davranacakları konusundaki ipuçlarını yaşları kendilerinden büyük olan yetişkinlerden edinirler. Bu durum sosyalleşme sürecinde yetişkinlerle olan etkileşimin önemini göstermektedir. Sosyal sistemin geliştirilmesi ve sürdürülmesi noktasında yetişkin nesiller genç nesilleri yönlendirmektedir. Diğer taraftan, genç nesillerin sosyal düzende değişiklikleri meydana getirebilecekleri gerçeği de kabul edilmelidir.¹²⁹

Yetişkinlerle girilen etkileşim okul, sosyal faaliyetler ve iş yeri gibi çeşitli ortamlarda gerçekleştirilebilmektedir. Diğer tarafta hem ilk etkileşim alanı olması hem de çocukluk döneminin büyük bir bölümünün geçirilmiş olması nedeniyle yetişkinlerle aile içerisinde girilen etkileşim çok önemlidir. Ailenin çocuk üzerindeki davranışları çocuğun sosyal gelişimini etkilerken aile üyeleri birer yetişkin sıfatı ile

¹²⁸ Yunus Günindi, "Bağımsız Anaokullarına ve Anasınıflarına Devam Eden Çocukların Sosyal Becerilerinin Değerlendirilmesi ", *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2011, Cilt: 12, 133-144, s. 135.

¹²⁹ Mustafa Ergün, "Eğitim Sosyolojisi", 2015, <http://mustafaergun.com.tr/wordpress/wp-content/uploads/2015/11/eqsos.pdf>(Erişim Tarihi: 22.03.2017), s. 62.

çocuğu yönlendirmektedir. Anne ve baba yetişkinler olarak çocuğun ilk örnek aldığı kişilerdir.¹³⁰

2.3.2. Yaşıtlarla Olan Etkileşim

Daha önce de belirtildiği üzere bebeklik döneminden sonra çocuk okul ortamına girmekte ve yaşlıları ile etkileşimde bulunmaktadır. Dahası, orta çocukluk döneminde artık arkadaşlar önem kazanmakta ve ergenliğe gelindiğinde arkadaş grupları sosyalleşme noktasında en önemli alanlardan biri olmaktadır.

Sosyalleşme sürecinde çocuk bir grubun üyesi olmaktadır. Oyun ya da benzeri faaliyetler yoluyla çocuk grup içerisindeki yaşlılarıyla beraber vakit geçirir. Bu süreç içerisinde grup üyelerini gözlemlemektedir. Ayrıca akranlarıyla olan ilişkilerde hangi durumlarda nasıl davranması gerektiği konusunda bilgi ve deneyim sahibi olabilmektedir. Bu konuda bilgi ve deneyim sahibi olurken, yaşlılarıyla girdiği etkileşimlerin sonuçlarını değerlendirir. Girilen etkileşimlere çocuk tarafından verilen tepkilerin olumlu sonuçları ortaya çıkarması durumunda çocuk aynı davranışı benzer durumlarda tekrar etmek ister. Davranışın sonuçlarının olumsuz olması durumunda ise benzer durumlarda aynı davranışı sergilemek istemeyecektir. Bu durum çocuğun sosyal düzen içerisinde nasıl davranacağını yaşlılarından öğrendiğini göstermektedir. Eğer çocuk grubun özelliklerine göre davranmaz ise sosyal sistemden dışlanacaktır. Bu durum çocuğu yaşlılarının beklentilerini dikkate almaya zorlamaktadır.¹³¹

Yaş, ortam ya da eğitim gibi çeşitli sebeplerden dolayı aile ile arasına mesafe giren çocuklar sosyalleşme noktasında tamamen arkadaş gruplarını dikkate alabilmektedirler. Üniversite eğitimi için farklı bir şehirde yaşamaya başlayan çocuk için sosyalleşme artık ailede değil arkadaş grubunda oluşmaktadır. Arkadaş grupları içerisindeki sosyal sistem de çocuğun söz konusu grubun sahip olduğu özelliklere göre davranma noktasında yönlendirilmesini sağlamaktadır.¹³²

Sosyalleşme konusunda yaşlılarla olan etkileşim özellikle ergenlik döneminde çok önemli bir boyuta ulaşmaktadır. Akranlarının gözündeki sosyal imajını ve

¹³⁰ Australian Government Department of Health and Ageing, a.g.e., s. 1.

¹³¹ Yasemin Karaca ve Sezen Bozyiğit, "Tüketime Etki Eden Sosyalleşme Faktörleri: Adolesanlara Yönelik Bir Uygulama", *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2014, Cilt: 6(1), 051-072, s. 55.

¹³² Ergün, a.g.e., s. 145.

konumunu sorgulayan ergen için kendisini keşfetme yolculuğunda arkadaşlarıyla uyum önemlidir. Bu nedenle ergen, arkadaşlarıyla uyumlu olabilmek için zaman zaman ailesiyle bile çatışmayı göze alabilmektedir. Gencin bu uyumu yalnızca dış görünüşünü ve davranışlarını değil, aynı zamanda fikirlerini de kapsar. Birey genel olarak grubun benimsemediğini beğenmez, yapmadığını yapmaz. Grubun normlarından ayrılmaktan çekinir.¹³³

Bu durumu iki şekilde yorumlamak mümkündür. Öncelikle ergenlik döneminde yaşlılarla olan etkileşim yetişkinlerle olan etkileşimle kıyaslandığında çocuğun sosyal gelişimini çok daha fazla etkileyebilmektedir. Ek olarak, arkadaş ortamının davranışlar üzerindeki etkisinin bu derecede yüksek olması, yaşlılarla olan etkileşimin çocuğun kendi değerlerinden ve düşüncelerinden daha etkin olduğu iddiasını ortaya çıkarabilir.

2.3.3. Teknoloji ile Olan Etkileşim

Günümüzde teknoloji hayatın her alanında etkisini göstermektedir. Doğal olarak insanlar teknoloji yoluyla iletişime geçmeye başlamışlardır. Özellikle internetin gelişmesiyle beraber çocukların sosyal medya üzerinde etkileşime geçmeleri mümkün hale gelmiştir.

Günümüzde sosyal medya insanların etkileşime girmelerinin yaygın bir yolu haline gelmiştir. Bu durum ise teknolojinin sosyalleşme sürecini etkilemesini, sağlamaktadır. Kitle iletişim araçları toplum içerisinde iletişimin sürdürülmesini sağlayan önemli bir yol olmuştur. Kitle iletişim araçları sosyalleşmeyle beraber toplumu yaşam tarzı üzerinde etkiler oluşturmaktadır. Bu etkiler toplumun değer yargılarını ve yaşam tarzlarını şekillendirebilmektedir. Sosyal etkileşimin kitle iletişim araçları vasıtasıyla gerçekleşmesi durumunda birey genellikle kendisine sunulan yaşam tarzı ya da değerleri pasif bir biçimde almaktadır. Bu durum sosyalleşme sürecinde bireyin tutum ve davranışlarının tek taraflı bir biçimde kontrol edilmesini kolaylaştırmaktadır. Çok uzaklarda bulunan ve çok farklı özelliklere sahip olan bir bireyin sosyalleşme konusundaki özellikleri bireye aktarılabilir. Birey kendisinden çok farklı bir yerde yaşayan ve çok farklı özelliklere sahip olan farklı biri ile taşıyabilmekte, ondan etkilenebilmekte ve sosyalleşme süreci yaşayabilmektedir.

---

¹³³ Nuray Karabulut Doğan, İlköğretim Ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Giyim Seçimlerini Etkileyen Faktörler, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Gazi Üniversitesi, Ankara, 2012 (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**), s. 37.

Bu durum siyasi düşüncelerden satın alma alışkanlıklarına kadar sosyal hayatın birçok farklı alanında etkisini gösterebilmektedir.¹³⁴

Bu noktada teknolojinin sosyalleşme üzerindeki etkilerinin sadece olumsuz etkiler olmadığını belirtmek gerekir. Teknolojinin sosyalleşme üzerindeki etkileri şu şekilde listelenebilir:

- Teknolojinin kültür ve bilgi aktarma işlevi vardır.
- Teknoloji sayesinde çok sayıda kişi aynı konu hakkında bilgi sahibi olurken aynı fikre de sahip olabilir.
- Bilgi ve iletişim teknolojileri sayesinde çok sayıda birey belirli bir konu üzerinde tartışarak sosyal bir etkileşim içerisine girer.
- Bireyin farklı bölgelerde yaşayan farklı özelliklere sahip kişilerle etkileşime girmesi sonucunda bilgi ve kültür düzeyi artar.
- Davranışların istendik yönde şekillendirilmesi kolaylaşır.
- Teknoloji toplumsal bütünleşmeyi kolaylaştırır.¹³⁵

Teknolojinin sosyalleşme üzerindeki etkisinin artarak devam edeceğini ileri sürmek yanlış olmayacaktır. Zira teknoloji sosyal hayatı her geçen gün daha fazla etkilemektedir. Bu etki eğitim ve iş hayatı gibi yaşamın çok farklı alanlarında görülmektedir. Bireyler bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanmak zorundadırlar. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımı yaygınlaştıkça sosyal hayata olan etkileri de artacaktır. Kitle iletişim araçlarında değişimlerin yaşanması ile sosyal yaşamda da değişimler meydana gelmektedir. Bu süreç, beraberinde etkileşimi ve sosyalleşmeyi etkileyen kanalların ve mesajların içeriklerinde de değişime neden olmuştur. Toplumsal değişim ve sosyalleşme bir süreçtir. Bu sürece ivme kazandıran ve yön veren belli başlı katalizörler ekonomi, güvenlik, aile, toplum, okul ve iletişimdir. Bu katalizörler aracılığı ile değişime yönelen bireyin, içinde bulunduğu toplumun üyeleri ile etkileşimi toplumun geneline yansıyan bir süreci de beraberinde getirecektir. Bireyde etkileşim aracılığı ile tutum ve davranış değişimine yol açabilen iletişim, çeşitli kanallar ile toplumun geneline hitap edebilme özelliği taşımaktadır.¹³⁶

¹³⁴ Karaca ve Bozyiğit, a.g.e., s. 56.

¹³⁵ Albayrak ve diğerleri, a.g.e., s. 94.

¹³⁶ Gamze Yetkin Cılızoğlu, "Kitle İletişim Araçlarında Yer Alan Kurgusal Sosyal Mesajlar: Televizyon Dizilerinde Kiteselleştirilen Değerlere Yönelik Bir Analiz", *Selçuk İletişim*, 2011, Cilt: 6, 99-100, s. 90-91.

2.3.4. Kültür

Sosyalleşme ve kültür kavramları birbirleriyle iç içe geçmiş olan kavramlardır. Zira sosyalleşme sürecinde kültürel değerler öğrenilmekte ve kültürel değerlere uygun davranışlar sergilenmektedir. Özellikle çocukluk döneminde sosyal çevrenin bir parçası olmayı amaçlanan birey kendisine bir kişilik oluşturmak ister. Kişiliğin oluşturulması sürecinde içerisinde yaşanılan kültürel özellikler belirleyici olabilmektedir. Çocuk sosyalleşme sürecinde davranışlarını şekillendirirken aile, okul ve arkadaş gruplarının sahip oldukları kültürel özellikleri dikkate almak durumundadır.¹³⁷

Sosyalleşme sürecinde yoğun bir biçimde görülen durumlardan birisi de kültürel değerlerin öğrenilmesidir. Sosyalleşme sürecinde çocuk kültürel değerleri gözlemler, anlamaya çalışır ve söz konusu değerlere uygun davranır. Bu durum hem hayatın ilk aşamalarında anne-babadan olumlu geri bildirimler almak, hem ilerleyen dönemlerde arkadaş ortamında kendisine yer edinmek, hem de daha sonraki dönemlerde iş hayatında sorunlar yaşamamak için gerekli bir durumdur.¹³⁸

Sosyalleşme ve kültür arasındaki ilişki “kültürleme” ifadesi ile şekillenir. Kültürleme, hem sosyal etkileşimler sonucu kendiliğinden öğrenilen, hem de okullarda bilinçli bir biçimde öğretilen unsurlardan oluşabilmektedir. Diğer bir ifadeyle öğrenme hem bilinçli bir biçimde gerçekleştirilebilir hem de bilinçsiz bir biçimde meydana gelebilir. Kültürleme ile sosyalleşme arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır.¹³⁹

2.3.5. Kalıtım ve Çevre

Önceki bölümlerde psikanalitik kuram detaylı bir biçimde incelenmiştir. Çocuğun sosyalleşmesinde kalıtımın sahip olduğu düşünülen etkinin temeli Freud, Kohlberg ve Piaget gibi kuramların geliştirdiği psikanalitik kuramına dayanmaktadır. Önceki bölümlerde detaylı bir biçimde açıklanmış olması nedeniyle bu bölümde psikanalitik kuram üzerinde durulmayacaktır.

Psikanalitik kapsamında da değerlendirilebilen kalıtım, sosyalleşme sürecinde bütün insanların sergilediği evrensel durumları ifade eder. Dünyanın farklı yerlerinde

---

¹³⁷ Doğan, a.g.e., s. 39.

¹³⁸ Australian Government Department of Health and Ageing, a.g.e., s. 3.

¹³⁹ Ergün, 2015, a.g.e., s. 52.

ve farklı kültürlerinde yaşayan bireylerin sahip oldukları bazı evrensel özellikler bulunmaktadır. Bu evrensel özellikler sosyalleşmenin ortak yönlerini oluştururlar. Örnek vermek gerekirse, her ne kadar nitelik ve nicelik açısından farklılıklar olsa da, dünyanın her yerindeki çocukların sosyalleşme açısından sahip oldukları bazı genel özellikler bulunmaktadır. Bebeklik döneminde sergilenen davranışlar, ergenlik döneminde sergilenen davranışlar ve benzeri durumlar dünyanın her yerinde benzer niteliklere sahip olmaktadır.¹⁴⁰ Bu durum sosyalleşme açısından kalıtsal özelliklerin etkili olduğunun kanıtı olarak görülebilir.

Kalıtımın etkisinin bulunmasına rağmen sosyalleşme konusunda çevrenin son derece etkili olduğu kabul edilen bir gerçektir. Bu konu hakkında önemli bir teori Vygotsky tarafından geliştirilmiştir. Vygotsky geliştirdiği kuramında Gelişime Açık Alan (Zone of Proximal Development) ifadesini kullanmıştır. Gelişime Açık Alan ifadesine göre çocuğun öğrenebileceği bir seviye bulunmaktadır. Çocuk kendi başına kaldığında belirli bir noktaya kadar öğrenebilir. Fakat bir yetişkin ile etkileşime girdiğinde kendi öğrenebildiğinden çok daha fazlasını öğrenme imkânını elde eder.¹⁴¹ Bu durum yetişkinlerle iletişime geçmenin çocuğun sosyalleşme sürecini destekleyeceği şeklinde yorumlanabilir.

Çevrenin sosyalleşmedeki bir diğer etkisi model olma yolu ile gerçekleşmektedir. Çocuklar tavır ve davranışlarını şekillendirirken çevresindeki kişileri model alabilmektedirler. Ergenlik döneminde bir rol modelin alınması ya da bebeklik ve ilk çocukluk döneminde aile üyelerinin model olarak alınması, model alma yoluyla çevresinin sosyalleşmeyi etkilemesine örnektir. Özellikle anne ve baba çocuğun ilk ve en önemli çevresini oluşturmaktadır. Çocuk bu çevrede anne ve babayı örnek alarak davranışlar sergilemektedir. Çocuğun sosyal gelişiminde anne ve babanın davranışları bu açıdan önemli olmaktadır. Bu nedenle, anne-çocuk ilişkileri ve baba tutumlarının, çocukların ahlâki ve sosyal kural anlayışları üzerindeki etkilerini incelemek önemli görünmektedir.¹⁴²

2.3.6. Okul

Sosyalleşme sürecinde okul önemli bir role sahiptir. Zira okul hem yetişkinlerle (öğretmenler gibi), hem yaşlılarla (diğer öğrenciler) hem kültür (kültürün aktarılması)

¹⁴⁰ Ergün, a.g.e., s. 70-71.

¹⁴¹ Shaktar, a.g.e., s. 4.

¹⁴² Arzu Özyürek ve Fatma Tezel Şahin, "Anne-Çocuk İlişkisinin ve Baba Tutumlarının Çocukların Ahlâki ve Sosyal Kural Anlayışları Üzerine Etkisi", *Eğitim ve Bilim*, 2015, Cilt: 40, 161-174, s. 163.

hem de çevre unsurlarını bünyesinde barındırmaktadır. Diğer bir ifadeyle okul sosyalleşmeyi etkileyen diğer unsurları aynı anda bünyesinde barındırmaktadır.

Bütün çocuklar belirli bir çevre aile içerisinde doğmakta ve söz konusu ailede sosyalleşmeye başlamaktadırlar. Bu çevre kimi zaman yakın akrabaları da kapsayabilmektedir. Diğer tarafta, okula gelindiğinde çocuk sadece ailesinin sahip olduğu özellikleri değil, farklı sosyal özellikleri de tanımaya başlar. Dahası, sosyalleşme ile ilgili olan bazı davranışlar okullarda sistemli bir biçimde öğretilir. Bu noktada ise devreye hükümet politikaları da girmektedir. Bu sebeplerle okul hem sistemli hem de sistemli bir biçimde sosyalleşme ortamı oluşturmaktadır. Çocuk bir tarafta okulun amaçlarına uygun bir biçimde sosyal yetenekler edinirken diğer tarafta arkadaşları ile etkileşime girerek kendiliğinden öğrenme deneyimleri yaşama fırsatını bulur.¹⁴³

Eğitimin sahip olduğu işlevler incelendiğinde, söz konusu işlevlerin bir biçimde sosyalleşmeyle ilgili oldukları görülmektedir. Eğitimin işlevleri aşağıdaki şekilde gibi özetlenebilir:

---

¹⁴³ Ergün, a.g.e., s. 71-71.

Şekil-4 Eğitimin İşlevleri¹⁴⁴

Eğitimin işlevleri toplumsallaşma sürecinde okulun çok önemli bir rolü bulunduğunu göstermektedir. Okula geldiğinde çocuk yeni bir ortama girmekte ve yeni davranış biçimleri ile karşılaşmaktadır. Bu aşamada davranış biçimleri gözlemlenir ve çocuk sergilemek istediği davranış biçimlerini seçer, sonuçlarını değerlendirir ve uygular. Okul ise bu sürecin kontrollü bir biçimde devam ettirilmesini sağlamayı amaçlar. Çocuğun doğru davranışlarla karşı karşıya kalmasını sağlamak, doğru olan davranışları benimsemesinin önünü açmak ve doğru davranışların sergilenmesi noktasında çocuğu desteklemek okulun sosyalleşme üzerindeki etkisini artırmaktadır. Bu durumda okul sosyalleşme sürecini kontrol altında tutma ve istedik yönde şekillendirme şansına sahip olmaktadır.¹⁴⁵

Okulun sosyalleşme noktasındaki önemli bir avantajı, sosyalleşme sürecini uzun vadeli bir biçimde etkileyebilmesidir. Herhangi bir arkadaş ortamında bir yıl

¹⁴⁴ Albayrak ve diğerleri, a.g.e., s. 74.

¹⁴⁵ Gökhan Kılıçoğlu ve Derya Yılmaz, "A Predictive Analysis of Primary School Teachers' Organizational Socialization", *Elementary Education Online*, 2013, Cilt: 12 (4), 1041-1055, s. 1044.

kalan bir çocuk ilerleyen yıllarda farklı ortamlara girebilmekte ve farklı özellikler edinebilmektedir. Okul ise çocuğun sosyalleşme sürecini yıllarca denetimi altında tutabilir. Okul öncesi eğitimi ile başlayan bu süreç lise ve hatta üniversitede de devam edebilmektedir. Devletin benimsediği politikalara uygun bir biçimde çocuğun sosyalleşme sürecinin kontrol edilmesi uzun vadede istenilen sonuçların elde edilebilirliğini olumlu yönde etkileyebilir. Aynı zamanda okulda geçirilen yıllar gelişimin hızlı bir biçimde yaşandığı ve değişen fiziksel, duygusal, bilişsel ve davranışlar aşamalarının görüldüğü yıllardır.¹⁴⁶

Çocuğun sosyalleşme sürecini, etkileyen unsurlar arasında en önemlilerinden biri de şüphesiz ailedir. Çocuk doğduğunda ile olarak anne ve babası ile iletişime girmektedir. Bu iletişimin sonuçları hayatın tamamında kendisini göstermektedir. Bu sebeple anne-baba tutumlarının çocuğun sosyalleşmesi sürecinde son derece etkili olduğu düşünülebilir.

Konu hakkında gerçekleştirilen çalışmalar, anne-baba tutumlarının çocuğun bağlanma alışkanlıklarını şekillendirdiğini göstermektedir. Söz konusu bağlanma alışkanlıkları ise çocuğun sosyalleşmesi üzerinde etkili olmaktadır. Çalışmanın bu aşamasında, anne-baba tutumlarına bağlı olarak gelişen bağlanma türleri çocuğun sosyalleşmesi açısından incelenmektedir.

---

¹⁴⁶ Günindi, a.g.e., s. 135.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: ANNE BABA TUTUMU VE ÇOCUĞUN SOSYALLEŞME SÜRECİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

3.1. Anne-Baba Tutumları ve Çocuğun Sosyalleşme Süreci Arasındaki İlişki

Çalışmanın önceki sayfalarından elde edilen en önemli sonuç, anne baba tutumlarının çocuğun kişilik gelişimini önemli ölçüde etkilediği gerçeğidir. Benimsenen farklı anne baba tutumları çocuğun kişilik gelişiminde farklı özelliklere sahip olmasına neden olabilmektedir. Otoriter anne baba tutumunun benimsendiği bir ailede yetişen çocuğun sahip olduğu kişilik özellikleri ile demokratik anne baba tutumunun benimsendiği aile yetişen çocuğun sahip olduğu kişilik özellikleri farklılık gösterecektir.

Bu durum doğal olarak çocuğun ilerleyen yaşlardaki sosyal ilişkileri üzerinde de etkili olacaktır. Zira çocuk diğer insanlarla ikili ilişkilere girdiğinde sahip olduğu kişilik özelliklerine uygun bir biçimde davranacaktır. Diğer bir ifadeyle çocuğun sahip olduğu kişilik özellikleri onun sosyalleşme süreci üzerinde belirleyici etkilere sahip olabilir.

Bu durum duygusal açıdan da geçerli olmaktadır. Anne-baba tutumları çocuğun duygusal gelişiminde etki sahibi olmaktadır. Demokratik tutumu benimseyen ailelerde yetişen bir çocuk kendine güvenirken otoriter ailede yetişen bir çocuk bu konuda sorun yaşayabilecektir. Bu ve benzeri duygusal özellikler (ve genel kişilik özellikleri) çocuğun arkadaşları ve diğer kişiler ile olan ilişkilerine yön verebilmektedir.¹⁴⁷

Bu bölümde anne baba tutumlarının çocuğun sosyalleşme sürecindeki etkileri üzerinde durulmaktadır. Anne-baba tutumlarının çocuğun sosyalleşme sürecindeki etkileri incelenirken önceki sayfalarda elde edilmiş bilgiler sosyalleşme açısından değerlendirilmektedir.

3.1.1. Otoriter Anne Baba Tutumu ve Çocuğun Sosyalleşmesi

Otoriter ailelerde yetişen çocukların sosyal ilişkilerde bir takım sorunlar yaşamaları doğal bir durum olarak görülebilir. Zira bu çocuklar yoğun bir baskı altında yetişmektedirler. Bu baskı durumu onların kendilerine güven duymamaları ve fikirlerini ifade edememeleri gibi sorunlar yaşamaları ile sonuçlanır. Bu ve benzeri

¹⁴⁷Michael Lewis, *Emotional Development in Childhood*, Institute for the Study of Child Development, UMDNJ-Robert Wood Johnson Medical School, USA, 2011.

sorunlar çocuğun arkadaşlarla ve öğretmenlerle olan ilişkilerde tutarlı davranamaması ile sonuçlanabilir.

Bu ailelerde yetişen çocukların en önemli özelliklerinden biri de ailede ağır cezalara maruz kalmalarıdır. Ağır cezalarla karşı karşıya kalmamak için çocuk davranışlarını ciddi anlamda kontrol etmek durumundadır. Bu çocuklar isteklerini ifade etmekte zorluk çekerken tercihlerine göre hareket edemeyebilirler. Zira çocuk isteğini ve tercihini ifade ettiğinde arkadaş grubundan ya da öğretmeninden ağır bir ceza gelmesini bekleyebilir.

Otoriter anne baba tutumunun benimsendiği ailede yetişen çocukların sosyal gelişimleri incelenirken bu ailelerde yetişen çocukların sahip oldukları kişilik özelliklerini hatırlamak faydalı olacaktır. Otoriter ailelerde yetişen çocukların genel kişilik özellikleri şu şekilde listelenebilir:

- Stresli ve tedirgin bir yapıya sahiptirler.
- Kendine güvenleri yok gibidir.
- Sessiz, çekingen, başkalarının etkisinde kolayca kalabilen bir yapıları vardır.
- Sürekli eleştirildiğinden aşağılık duygusu zamanla gelişir.
- Kendi başlarına bir konuda karar veremezler.
- Hayatları boyunca birilerinin kendilerini yönlendirmesine ihtiyaç duyarlar.
- Öte yandan bu tutumla yetiştirilen çocuklar isyankar olup, hiçbir otoriteye itimat etmeye de bilirler.
- Otoritenin olmadığı alanlarda genellikle yanlış davranışlara yönelirler.¹⁴⁸

Bu özellikler incelendiğinde söz konusu çocukların sosyalleşme konusunda ciddi sorunlar yaşamaları normal bir sonuç olarak görülebilir. Söz konusu özellikler teker teker incelendiğinde şu sonuçlara ulaşmak mümkündür:

Stresli ve tedirgin bir yapıya sahiptirler:Bu özellik çocuğun arkadaş çevresinde ve öğretmenlerle olan ilişkilerinde normal davranışlar sergilememesine neden olur. Zira sürekli olarak korku yaşayan çocuk ikili ilişkileri sağlıklı bir biçimde kuramayabilir.

Kendine güvenleri yok gibidir:Kendisine güveni olmayan bir çocuk girişkenlik noktasında sorun yaşar. Bu durum çocuğun yeni arkadaşlar edinmesine, arkadaş gruplarına dâhil olmasına, arkadaşlarla beraber gerçekleştirilecek olan faaliyetlere

---

¹⁴⁸Çakmak ve Kaplan, a.g.e., s. 5.

katılmayı istememesine ve okul ve benzeri ortamlarda gerçekleştirilen yarışma ve turnuva gibi sosyal faaliyetlerden uzak kalmasına neden olacaktır. Bu tutum çocuğun sosyalleşme yönünün gelişmemesine neden olur.

Sessiz, çekingen, başkalarının etkisinde kolayca kalabilen bir yapıları vardır: Bu çocuk girişkenlik özelliğinden tamamen uzak kalacaktır. Girişkenlik özelliğinin bulunmaması ve çekingen olması çocuğun sosyal ortamda popüler olmayan sili bir görüntü vermesine yol açar. Sonuç olarak çocuk ile sosyal çevre arasında bir bariyer oluşmaktadır.

Sürekli eleştirildiğinden aşağılık duygusu zamanla gelişir:Aşağılık duygusu çocuğun görüşlerini ileri sürmesine ve bir takım girişimlerde bulunmasına engel olur. Çocuk gereksiz bir "pasiflik" tutumu benimser.

Kendi başlarına bir konuda karar veremezler:Çocuk başkalarının güdümünde yaşadığı zaman istismara açık hale gelir. Sosyal çevrede yanlış kişilerin yönlendirmeleri ile hayatına şekil verirken olumsuz alışkanlıklar kazanabilir.

Hayatları boyunca birilerinin kendilerini yönlendirmesine ihtiyaç duyarlar: Bu durumda çocuk kendi ilgi ve yeteneklerine göre hareket edemez. Başkaları en isterse onu yapan bir çocuk hem kendi yeteneklerine göre hareket edemediği için potansiyeline uygun başarılar sergileyemez, hem de bu çocukların kendi ilgi alanlarına göre hareket edememeleri nedeniyle genel bir mutsuzluk duygusu yaşamaları söz konusu olabilir.

Öte yandan bu tutumla yetiştirilen çocuklar isyankâr olup, hiçbir otoriteye itimat etmeye de bilirler:Aşırı otorite ve bu otoritenin ortaya çıkardığı cezalar çocuğun kendisini çevreden soyutlamasına enden olabilir. Cezalardan bıkan ve sosyal çevreden nefret eder hale gelen bir çocuk asi bir kişilik geliştirebilir. Cezaların da etkisiyle sosyal ortamı sevmeyen çocuk kendisini sosyal ortamdan korumak için olumsuz davranışlar sergileyebilir. Bu durum çocuğun otoritenin olmadığı noktalarda yanlış davranışlar sergilemesi ile de bağlantılıdır. Zaten sürekli olarak kontrol altında tutulan bir çocuğun doğru davranışların neler olduğundan ziyade ecza almayacağı davranışlara yönelmesi söz konusudur.

Kısaca özetlemek gerekirse otoriter anne baba tutumunun çocuğun sosyal gelişimi üzerinde olumsuz etkilerinin bulunduğu görülmektedir. İlgili kaynaklar incelendiğinde konu hakkında gerçekleştirilen çalışmalarda bu varsayıma uygun sonuçların elde edildiği görülmektedir. Dinçer gerçekleştirdiği çalışmasında bu

durumu otoriter anne baba ve demokratik anne baba tutumlarını karşılaştırarak incelemiştir.

Yazara göre araştırmaya dâhil edilen üst sosyo-ekonomik düzeydeki ergenlerin otoriter ve demokratik olarak algılanan anne baba tutum puanları ile arkadaş ilişkileri alt boyutları puanları arasındaki ilişki incelendiğinde; otoriter olarak algılanan anne tutum puanı ile bağlılık boyutu arasında negatif, demokratik tutum puanı ile pozitif ve 0.001 düzeyinde anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir. Alt sosyo-ekonomik düzeydeki ergenlerin arkadaş ilişkileri alt boyutları puanları ile algılanan anne baba tutum puanları incelendiğinde ise, otoriter olarak algılanan anne baba tutum puanı ile bağlılık boyutu arasında negatif, demokratik tutum puanı ile pozitif bir ilişki olduğu belirlenirken, otoriter olarak algılanan baba tutum puanı ile güven-özdeşim boyutu arasında negatif, demokratik tutum puanı ile pozitif ve 0.001 düzeyinde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.¹⁴⁹

3.1.2. Demokratik Anne Baba Tutumu ve Çocuğun Sosyalleşmesi

Anne baba tutumları arasında en uygun görüleni demokratik aile tutumudur. Dahası demokratik aile tutumu güvenli bağlanma biçiminin de gelişmesini sağlamaktadır. Çocuğun sosyalleşmesi açısından bakıldığında en iyi sonuçların demokratik aile tutumu ile elde edilebileceği ileri sürülebilir.

Bu iddianın en güçlü nedenlerinden biri çocuğun aile içerisinde iyi bir iletişim ortamına sahip olmasıdır. Bilindiği üzere demokratik anne baba tutumunun benimsendiği, ailelerde kararlar anne baba ve çocuk ile beraber alınmaktadır. Burada anne baba ve çocuk arasında iyi bir iletişim ortamı oluşmaktadır. Hem anne baba hem de çocuk düşüncelerini ve beklentilerini açık bir biçimde ifade edebilmektedir. Aile ve çocuk birbirlerini dinlemektedir. Çocuk neler istediğini açık bir biçimde ifade edebilirken neleri yapmaması gerektiğini de öğrenmektedir. Zira bu etkileşim içerisinde çocuğa bir şeyi sadece “yapmaması” gerektiği belirtilmez. Bu durumun sebebi açıklanır ve çocuk durumu tam olarak anlayabilir.

Bir diğer önemli nokta da demokratik anne baba tutumunun benimsendiği ortamda çocuğun kuralları benimsemesinin ve uymasının kolay olmasıdır. Çocuk aslında kara alma mekanizması içerisinde bulunmaktadır. Beklentilerini ifade etmekte ve anne babanın beklentilerini sebepleri ile beraber anlamaktadır. Sonuçta

---

¹⁴⁹ Burcu Dinçer, Alt Ve Üst Sosyo-Ekonomik Düzeyde Lise İkinci Sınıfa Devam Eden Ergenlerin Anne Baba Tutumlarını Algılamaları İle Arkadaşlık İlişkilerinin İncelenmesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2008 (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**), s. 115.

alınan kararda çocuğun da payı bulunmaktadır. Çocuğun alınan kararda payının bulunması, onun söz konusu kararı benimsemesini kolaylaştırır. Kararı benimseyen çocuğun bu karara uymasının kolaylaşması ile beraber anne baba ve çocuk arasındaki ilişki olumlu yönde gelişir.

Her iki durumda da çocuk ile aile arasında iyi bir iletişim ortamının ortaya çıktığı görülmektedir. Bu iletişim ortamı çocuğun kendini ifade edebilmesi, çevresini dinlemesini, anlamasını, alınan kararlarda pay sahibi olmasını, alınan kararları uygulamasını ve sorunları şiddet ya da geri çekilme ile değil konuşarak çözmeyi öğrenmesi ile sonuçlanır. Çocuğun elde ettiği bu kazanımların onun sosyalleşme sürecini istendik yönde gerçekleştirmesini sağlayacaktır.

Demokratik ailelerde yetişen çocukların sosyalleşme süreçlerinin daha iyi anlaşılması için bu çocukların sahip oldukları özelliklerin hatırlanması faydalı olacaktır. Bu çocukların özellikleri şu şekilde listelenebilir:

- Bu çocuklar stres altındayken olumsuz duyguları daha kolay bir biçimde yönetebilirler.
- Sosyal ortamlarda kendilerini daha iyi ifade edebilirler.
- Çevrelerindeki dünyayı araştırıp öğrenme noktasında kendilerine güvenirlere ve daha istekli davranırlar.
- Empati kurabilirler ve hem kendilerine hem de sosyal ortamdaki diğer bireylere karşı daha güven duygusu geliştirirler.¹⁵⁰
- Diğer bireylerle güvenli ilişkiler geliştirebilir, kolaylıkla iletişime geçebilirler.
- Arkadaş canlısı ve empati yeteneği gelişmiş bireylerdir.
- Sosyal açıdan uyumlu ve mutludurlar.
- Toplumsal normlara ve değerlere dikkat ederler.
- Özgüvenleri yüksektir ve sorumluluk sahibidirler.
- Yaratıcı ve bağımsızdırlar.¹⁵¹

Demokratik anne baba tutumunun benimsendiği ailelerde yetişen çocukların sahip oldukları söz konusu özellikler çocukların sosyalleşme süreçleri açısından şu şekilde yorumlanabilir:

Bu çocuklar stres altındayken olumsuz duyguları daha kolay bir biçimde yönetebilirler: Bu özellik çocuğun sosyalleşme sürecinde hayati bir öneme sahiptir.

¹⁵⁰ Marinus van IJzendoorn, **Attachment**, Leiden University, Netherlands, 2012.

¹⁵¹ Çakmak ve Kaplan, a.g.e., s. 12.

İnsanlar çok değişik sebeplerle stres altında kalabilmektedirler. Hatta kimilerine göre stres günümüzün en ciddi sorunları arasındadır. Stres altındayken insanlar duygu ve davranışlarını kontrol altında tutuma noktasında zorluk yaşayabilmektedirler. Stres altındayken sergilenen bazı davranışlar çocuğun/bireyin sosyal çevresi ile olan ilişkilerinde kalıcı sorunların yaşanmasına neden olabilir.

Sosyal ortamlarda kendilerini daha iyi ifade edebilirler: Kendisini iyi bir biçimde ifade edebilen bir çocuk diğer kişilerle olan ilişkilerinde daha az sorun yaşar. Öncelikle bu çocuk tam olarak ne istediğini ya da ne yapabileceğini ifade etmiştir. İkinci olarak, çocuğun içerisinde yaşadığı sosyal çevre çocuğa karşı nasıl yaklaşması gerektiği ve çocuktan neler beklemesi gerektiği konularında bilgi sahibi olmuştur. Bu durum çocuğun olumlu bir etkileşim içerisinde olmasını sağlar.

Çevrelerindeki dünyayı araştırıp öğrenme noktasında kendilerine güvenirlere ve daha istekli davranırlar: Bu durum çocuğun kendisini geliştirmesini sağlar. Kendisini geliştiren, çevreyi daha iyi öğrenebilen, yeniliklere açık olan bir çocuk ise sosyal çevre içerisinde daha popüler olabilir. Popüler olan bir çocuk daha fazla ve sağlıklı sosyal ilişkileri kurabilecektir.

Arkadaş canlısı ve empati yeteneği gelişmiş bireylerdir; Empati kurabilirler ve hem kendilerine hem de sosyal ortamdaki diğer bireylere karşı daha güven duygusu geliştirirler: Bu durum çocuğun daha fazla arkadaşına sahip olması, arkadaşlarını iyi anlaması ve onlarla iyi ilişkiler kurması ile sonuçlanacaktır.

Diğer bireylerle güvenli ilişkiler geliştirebilir, kolaylıkla iletişime geçebilirler: Sosyalleşme sürecinde iletişim çok önemlidir. İletişim ne derecede başarılı kurulursa çocuk ile sosyal çevresindeki etkileşim o derecede sağlıklı olacaktır.

Sosyal açıdan uyumlu ve mutludurlar: Sosyal açıdan mutlu ve uyumlu olmak sosyalleşme sürecinin çok daha iyi hale gelmesini sağlayacaktır. Sosyal açıdan uyumlu ve mutlu olan çocuk daha fazla sosyal ilişki içerisine girer. Bu durum çocuğun sosyalleşme sürecinin sürekli olarak gelişmesini sağlayacaktır.

Toplumsal normlara ve değerlere dikkat ederler: Sosyalleşme sürecindeki önemli konulardan birisi de toplumsal normlar ve değerlerdir. Sosyalleşme sürecinde çocuk toplumun bir parçası olmaktadır. Toplumla iç içe olumlu ilişkiler geliştirmek için toplumsal norm ve değerlere saygılı olmak gerekir. Toplumsal norm ve değerlere aykırı davranıldığında toplum ile çocuk arasındaki ilişkiler bozulacak ve çocuğun toplumsallaşma süreci olumsuz etkilenecektir.

Yaratıcı ve bağımsızdırlar; Özgüvenleri yüksektir ve sorumluluk sahibidirler:

Bu çocuklar daha fazla sorumluluk alırlar. Okullarda ve diğer ortamlardaki faaliyetlere katılmayı isterler. Sonuç olarak dış çevre ile daha fazla etkileşime giren çocuk sosyalleşme açısından olumlu kazanımlar elde eder.

Görülebileceği üzere demokratik anne-baba tutumunun benimsendiği ailelerde yetişen çocuklar sosyalleşme açısından ciddi kazanımları elde etmektedirler. Yazarın gerçekleştirdiği çalışmada demokratik tutum ev sosyalleşme süreci arasındaki etkileşime sosyo-ekonomik durumu da katmaktadır. Yazara göre, sosyo-ekonomik açıdan daha yüksek değerlere sahip olan aileler daha demokratik bir tutum benimsemektedir. Bu durum çocuğun kendisini geliştirme sürecini etkilemekte ve çocuğun diğer bireylerle olan sosyal ilişkileri bu yönde geliştirmektedir.¹⁵²

3.1.3. Koruyucu Anne Baba Tutumu ve Çocuğun Sosyalleşmesi

Genel olarak koruyucu anne baba tutumunun çocuğun sosyalleşme sürecini olumsuz yönde etkilediği belirtmek yanlış olmayacaktır. Bu durumun en önemli sebebinin çocuğun kendisini geliştirme imkânı bulmaması olduğu iddia edilebilir. Önceki sayfalarda da görüldüğü üzere anne babanın aşırı koruyucu bir tutuma sahip olması çocuğun kendisinin gerçekleştirmesi gerektiği işlerin anne baba tarafından gerçekleştirilmesine neden olmaktadır. Bu durum çocuğun kendisini geliştirmesini engellemektedir. Kendisini geliştiremeyen ve bu konuda istekli olmayan bir çocuk ilerleyen yaşlarda hayatında gerekli olan birçok yetenekten mahrum olacaktır. Bu durumda çocuğun hem işlerinde başarısız olması, hem de sosyal ilişkilerinde tutuk olması mümkün olabilmektedir.

Aşırı koruyucu anne baba tutumunun çocuğun sosyalleşme sürecine olan bir diğer olumsuz etkisi çocuğun sorumluluklarını yerine getirmeyen biri olmasına neden olmasıdır. Bütün ihtiyaçları anne baba tarafından karşılanan bir çocuk ilerleyen yaşlarda da ihtiyaçlarının başkaları tarafından giderilmesini bekleyebilir. Bu durum sorumluluk almayan çocuk aynı şekilde mecbur olduğu sorumlulukların da başkaları tarafından yerine getirilmesini bekler. Fakat anne babanın aksine arkadaş ortamında ya da çalışma hayatı gibi diğer sosyal ortamlarda insanlar bu kişinin sorumluluklarını yerine getirmesini bekleyecektir. Aksi durumda çocuğun/bireyin diğer çocuklarla/bireylerle olan ilişkilerinde sorunlar yaşanacaktır.

---

¹⁵² Dinçer, a.g.e., s. 116.

Aşırı koruyucu tutumun bireyin girişkenliğini de öldürmektedir. Aşırı koruyucu bir tutum benimsenmesi ile beraber psikososyal olgunluğun istenilen düzeyde gelişimi engellenmektedir. Bireyin girişimci ve özerk bir birey olması zorlaşmaktadır. Bu tutum ile beraber çocuğun kendi benliğini tanıma şansı kalmamaktadır. Bu çocuklar aile nasıl bir yaşam isterse o şekilde davranmak durumundadırlar. bu çocuklar sinirli, dikkatsiz, huzursuz, kararsız, dayanıksız ve doyumsuz gibi kişilik özelliklerine sahip olmaktadır.¹⁵³ Bu çocukların genel özellikleri şu şekilde listelenebilir:

- Aşırı bağımlı ve özgüveni gelişmemiştir. Bu sebeple kendi başına hiç bir şey yapamaz.
- Sorun çözme becerisi gelişmemiştir.
- Stresle başetme yetisi zayıftır.
- Tek başına kararlar alamaz.
- Sosyal gelişimi zedelenir. Çocuk ailesine olan bağımlılığını dış çevreye de genellebilir.
- Onu himayesi altına alabilecek herkese karşı bağımlı olmaya başlarlar.
- Daima dikkat çekmeye, çevresindeki kişilerin ona hizmet etmesini beklemeye başlar, sürekli onaylanmayı ve kabul görmeyi, ilgi görmeyi arzular.¹⁵⁴

Aşırı koruyucu anne baba tutumunun benimsendiği ailelerde yetişen çocukların sahip oldukları söz konusu özellikler çocuğun sosyalleşme süreci açısından şu şekilde yorumlanabilir:

Aşırı bağımlı ve özgüveni gelişmemiştir. Bu sebeple kendi başına hiç bir şey yapamaz: Kendi başına bir şey yapamayan çocukta sosyalleşme açısından iki farklı sorun görülebilir. Bunlar çocuğun “hazırcı” olması ve “başarısız” olmasıdır. Kendi başına bir şey yapamayan çocuk her şeyi başkalarının yapmasını ister. Sosyal ilişkilerde ise bu durum hoş karşılanmaz. Kendi başına başarı elde edemeyen çocuk aynı zamanda “başarısız” olarak nitelendirilecektir.

Sorun çözme becerisi gelişmemiştir; Stresle başetme yetisi zayıftır: Bu sorunlar hem iş hayatında hem de sosyal ilişkilerde istenmeyen sonuçların ortaya çıkmasına neden olarak çocuk/birey ile toplum arasındaki ilişkileri olumsuz etkileyecektir.

---

¹⁵³ Dinçer, a.g.e., s. 24.

¹⁵⁴ Çakmak ev Kaplan, a.g.e., s. 9.

Tek başına kararlar alamaz: Bu durum çocuğun başkalarının güdümünde yaşaması ile sonuçlanır. Ayrıca kararları başkalarının alması çocuğun ilgi ve yeteneklerine uygun olmayan kararların alınmasına neden olabilecektir.

Sosyal gelişimi zedelenir. Çocuk ailesine olan bağımlılığını dış çevreye de genelleyebilir: Dış çevreye bağımlılık sosyal ilişkilerin olumsuz yönde gelişmesini sağlar. Zira sosyal ilişkilerde insanlar kendi sorumluluklarını yerine getirirken başkalarının sorumluluklarını yerine getirme noktasında aile ile kıyaslandığında daha isteksiz olacaktır.

Onu himayesi altına alabilecek herkese karşı bağımlı olmaya başlarlar: Başkalarının himayesi altına kolay bir biçimde girebilen çocuk, art niyetli kişilerin etkisi altında kalabilir. Bu durum çocuğun her açıdan sorun yaşamasına neden olabilir.

Daima dikkat çekmeye, çevresindeki kişilerin ona hizmet etmesini beklemeye başlar, sürekli onaylanmayı ve kabul görmeyi, ilgi görmeyi arzular: Anne baba ile sosyal çevre arasındaki ilişkilerde bir takım farklılıklar bulunmaktadır. Öncelikle anne baba çocuğun bazı eksiklerini görmezden gelebilirken sosyal çevre bu yönde bir tutum takınmayacaktır. İkinci olarak, anne baba çocuğun beklentilerini karşılama noktasında (özellikle koruyucu anne baba) istekli olurken sosyal çevre kendisini çocuğa adanmak istemeyecektir.

Görüreceği üzere koruyucu anne baba tutumu çocuğun sosyalleşme sürecini olumsuz yönde etkilemektedir. Aşırı koruyucu ve sevgi ile büyütülen çocuklar sosyal hayata yeterince hazırlanamazlar. Atılım ve başarıya gücünden yoksundurlar. Aileden uzak olma onlar için çok zor bir durumdur. Çocuk ailesine olan bağımlılığını dış çevreye de genelleyebilir. Onu koruyup kollayacak birini bulunca bırakmaz ve ona bağımlı hale gelir. Yaşamı boyunca bu bağımlılık kişide devam eder.¹⁵⁵

3.1.4. İlgisiz Anne Baba Tutumu ve Çocuğun Sosyalleşmesi

Bir çocuğun gelişim sürecindeki en önemli gereksinimlerinden birinin de ilgi olduğu bir gerçektir. Yemek ve altının temizlenmesi gibi fiziki ihtiyaçlarının yanında sevgi ve beraber zaman geçirme gibi ihtiyaçlar da çocuğun gelişimi açısından

¹⁵⁵ Demet Işıldak, Anne Baba Tutumları ve Çocuklar Üzerindeki Etkileri, 2013, http://mutluhanortaokulu.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/34/30/733497/dosyalar/2013_07/25040719_veli_bulten%C4%B1_3.pdf (Erişim Tarihi: 15.05.2017), s. 2.

önemlidir. Benzer bir biçimde, bu ihtiyaçlar çocuğun sosyal gelişimi açısından da gereklidir. Anne babanın ilgisiz bir tutum benimsemesinin çocuğun sosyal gelişimi açısından olumsuz sonuçları ortaya çıkaracağını belirtmek yanlış olmayacaktır.

Anne babanın ilgisiz bir tutumu benimsemesinin sosyal sonuçlarından birisi, çocuğun hangi davranışların doğru, hangi davranışların yanlış olduğunu ayırt edememesidir. Bu çocuklar hangi davranışları sergileyecekleri noktasında karmaşa yaşarlar. İlgisiz anne baba ile beraber yaşayan çocuklar davranışlarının sonuçlarını nadiren düşünürler. Zamanlarının çoğunluğunu gereksiz bir biçimde harcayan bu çocuklar okula karşı da ilgisizdirler. Çabuk bir biçimde saldırganlık davranışı sergileyebilmektedirler.¹⁵⁶

Bu özellikleri ile söz konusu çocuklar hem okulda hem de okul dışında bulunan sosyal çevre ile olumsuz ilişkiler geliştirmektedirler. Özellikle sergiledikleri saldırgan davranışlar onlar ile sosyal çevre arasında bir soğukluğun yaşanmasına neden olacaktır.

İlgisiz anne baba tutumunun benimsendiği ailelerde yetişen çocukların sahip oldukları özelliklerin hatırlanması bu tutum ile sosyalleşme süreci arasındaki ilişkinin anlaşılmasına yardımcı olacaktır. Söz konusu çocukların özellikleri şu şekilde listelenebilir:

- Çocuk dikkat çekmek için çevreye zarar verebilir.
- İnsanlarla ilişki kuramaması sonucu sosyal gelişiminde gecikme ve saldırganlık gözlemlenebilir.
- Aile içerisinde çocuğa karşı ilgisizlik söz konusu olduğundan ve iletişim kopukluğundan dolayı çocuğun dil gelişiminde sorunlar söz konusu olabilmekte, konuşma bozuklukları ortaya çıkabilmektedir.
- Özgüven sorunu yaşanır.
- Çocuğun genellikle hayattan ve kendisinden beklentisi olmaz.
- Ebeveynlerle güvenli bir bağ geliştirilemediğinden ilerideki yaşantısında çocuk genellikle ilişkisel sorunlar ve bağlanma problemleri yaşar.¹⁵⁷

Çocuğun sahip olduğu söz konusu özellikler sosyalleşme açısından şu şekilde yorumlanabilir:

---

¹⁵⁶ Dinçer, a.g.e., s: 27

¹⁵⁷ Çakmak ve Kaplan, a.g.e., s. 7.

Çocuk dikkat çekmek için çevreye zarar verebilir: Bu durum aslında çocuğun çevre ile iyi ilişkiler kurma çabasının bir sonucudur. Fakat sosyalleşme sürecinde olumlu bir gelişme göstermek isteyen çocuk tam tersine sosyal çevreden daha fazla dışlanmaktadır. Bu durum çocuğun yalnızlık duygusu yaşamasına neden olur.

İnsanlarla ilişki kuramaması sonucu sosyal gelişmesinde gecikme ve saldırganlık gözlemlenebilir: Çocuğun yalnızlık duygusu yaşaması ve sosyal çevreden dışlanması onun içerisinde bulunduğu sosyal çevreye karşı olumsuz duygular geliştirmesi ile sonuçlanabilir. Bu olumsuz duygular saldırganlık davranışını ortaya çıkarabilmektedir.

Aile içerisinde çocuğa karşı ilgisizlik söz konusu olduğundan ve iletişim kopukluğundan dolayı çocuğun dil gelişiminde sorunlar söz konusu olabilmekte, konuşma bozuklukları ortaya çıkabilmektedir: Sosyalleşme sürecindeki en önemli araçlardan birisi de dildir. Çocuğun sosyal çevrede olumlu ilişkiler geliştirebilmesi için öncelikle kendisini iyi bir biçimde ifade edebilmesi gerekir. Dil gelişimi noktasında sorun yaşayan ve bu sebeple kendisini ifade edemeyen çocuk çevre tarafından yanlış anlaşılabilen ve sosyalleşme süreci olumsuz yönde etkilenebilmektedir.

Özgüven sorunu yaşanır; Çocuğun genellikle hayattan ve kendisinden beklentisi olmaz: Özgüven sorunu çocuğun girişimcilik özelliğini ortadan kaldırırken yeni sosyal ortamlara katılmasını engeller. Yeni arkadaşlar ve arkadaş grupları çocuk için ulaşılması zor amaçlar haline gelir. Özgüven sorunu zaman içerisinde çocuğun beklentilerini de olumsuz etkiler. Zira çocuk için bazı amaçlara sahip olmak ve bu amaçlar için çaba göstermek elde etmesi imkânsız bir durum haline gelir.

Ebeveynlerle güvenli bir bağ geliştirilemediğinden ilerideki yaşantısında çocuk genellikle ilişkisel sorunlar ve bağlanma problemleri yaşar: Çocuğun bağlanma sorunu yaşaması sosyalleşme sürecinde karşılaşılan en önemli sorunlardan biridir. Çocuğun bağlanma noktasında eksik kalması onun çevresi ile iyi ilişkiler kurmasını engeller.

Bunlara ek olarak, Aile çocuğa model olmadığı için kendine başka modeller seçer. Bu tür tutuma sahip olan ana babanın yanında yaşayan çocuk zararlı alışkanlıklar edinmeye meyillidir. Ana babanın ilgisizliğiyle çocuğun yakın çevresindeki insanlara ve eşyalara verdiği zarar ve suçluluk davranışı arasında

yakın bir ilişki bulunmuştur. Yapılan araştırmalara göre, ilgisiz ve kayıtsız ana baba tutumu çocuğun saldırganlık eğilimini yükseltmektedir.¹⁵⁸

3.1.5 Tutarsız Anne-Baba Tutumu ve Çocuğun Sosyalleşmesi

Genel olarak açıklamak gerekirse anne babanın tutarsız davranışlar sergilemesi ilerleyen dönemlerde çocuğun da sosyal ilişkilerinde tutarsız davranışlar sergilemesi ile sonuçlanacaktır. Diğer bir ifadeyle tutarsız anne baba tutumu sosyalleşme sürecini olumsuz yönde etkileyecektir. Bu durumun en önemli nedeni, çocuğun tavır ve davranışlarında bir tutarsızlığın söz konusu olmasıdır. Bu tür bir ailede yetişen çocuk benzer durumlarda farklı davranışlar sergilediğinde yakın çevresi ile olan ilişkileri olumsuz yönde geliştirecektir. Hangi durumda ne tür bir tepki vereceği belli olmayan çocuğun yakın çevresi çocuk ile arasına mesafe koyacaktır. Zira çocuğun yanında nasıl davranmaları gerektiğini bilmemektedirler.

Bu çocuklar tutarsız tercihlere sahiptirler. Diğer çocuklarla gerçekleştirecekleri faaliyetlerde de bu tutarsızlığı gösterirler. Sürekli olarak basketbol oynamak isteyen bir grupta kimi zaman faaliyete katılması, kimi zaman ise katılmaması gibi davranışlar sosyal ilişkileri olumsuz etkileyebilmektedir.

Çocuğun sosyal ilişkilerinde tutarsız davranışlar sergilemesi anne babanın aile ortamında davranışlarının bir devamı niteliğindedir.¹⁵⁹ Benzer durumu çocuğun sosyal ilişkilerinde sergilemesi olağan bir durumdur. Arkadaşlarla olan ilişkilerde kimi zaman arkadaşlarına iyi davranıp kimi zaman kötü davranması, kimi zaman hakaret edip kimi zaman kibar olması ya da benzeri durumlar sosyal çevre ile çocuk arasındaki ilişkileri olumsuz etkileyecek ve çocuk sosyal çevreden dışlanabilecektir.

Ailenin çocuğun sosyalleşme sürecinde önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Zira aile çocukta sosyalleşme sürecinin başladığı ilk ortamdır. Bu sebeple anne ve abanın sahip olduğu tutumlar çocuğun sosyalleşme sürecini önemli ölçüde etkileyebilmektedir. Bu sebeple tutarsız bir anne-baba tutumunun benimsendiği ailelerde çocuğun sosyalleşme sürecinde önemli eksikliklerin görülmesi olasıdır. Anne ve babanın sergilediği tutarsız davranışlar çocuğun da tutarsız davranışlar sergilemesi ile sonuçlanabilir. Bu tür ailelerde yetişen çocuklar anti sosyal olabilmekte ve suç işlemeye yatkın davranışlar sergileyebilmektedir.¹⁶⁰

---

¹⁵⁸ İşildak, a.g.e., s. 2.

¹⁵⁹ Dinçer, a.g.e., s. 26.

¹⁶⁰ Doğan, a.g.e., s. 37.

Tutarsız anne baba tutumu çocuğun ailesine karşı olan bağlanma özelliklerini sosyal çevreye de genellemesine neden olabilir. Ailenin hangi durumda ne tepki vereceğinin belli olmaması çocukta bir kafa karışıklığı oluşturur. Bu kafa karışıklığının bir sonucu olarak çocuk sosyal ilişkilerinde de diğer insanlara karşı mesafeli olabilecektir. Zira hangi durumda ne tepki göreceği noktasında kafa karışıklığı söz konusudur.

Aksi durumda, anne babasından sevgi gören, anne babası ile iyi bir iletişime sahip olan ve hangi durumlarda ne tür tepkilerin geleceğini bilen bir çocuk çevreyi doğru bir biçimde okuyabilecek, kendisine güvenerek hareket edebilecek ve hangi durumda nasıl davranışlar sergilemesi gerektiğini anlayabilecektir. Bu durum çocuğun sosyal ilişkilerinin olumlu yönde gelişmesini sağlarken tutarsızlık söz konusu olduğunda çocuk nasıl davranacağını bilemeyecektir. Bu durumda anne babanın çocuk için dış çevredeki sosyal ilişkiler açısından bir model olduğu düşünülebilir.¹⁶¹

Çocukta kafa karışıklığının ortaya çıkmasının nedeni ailenin tutumudur. Anne babanın dengesiz ve kararsız olması, çocuğu olumsuz yönde etkilemektedir. Bu dengesizlik anne baba arasındaki görüş ayrılıklarından kaynaklanabileceği gibi, anne ya da babanın gösterdikleri değişken davranış biçimlerinden de kaynaklanabilmektedir. Çocuk, yaptığı bir davranışın kimi zaman hoş görülürken, kimi zaman aynı davranış yüzünden ceza alıyor olmasını anlayamaz. Bu yüzden çocuğa cezayı hangi davranışından dolayı aldığı açıklanmalıdır. Böylece çocuk hangi davranışının yanlış davranış, hangi davranışın doğru davranış kategorisine girdiğini daha rahat fark edecek ve aynı davranışı tekrarlamamaya çalışacaktır.¹⁶²

Tutarsızlık hem farklı durumlarda hem de farklı kişilerde olabilmektedir. Tutarsız anne baba tutumunun benimsendiği bir ailede kimi zaman bir olay ya da durum için farklı tepkiler verilirken kimi zaman farklı kişiler için farklı tepkiler verilebilmektedir. Bu tip ailelerde çocuğun yanında eşler birbirlerini eleştirmekte sakınca görmezler. Çocuk söz dinlesin diye ilk önce yumuşak konuşurlar, sabırları zorlanınca seslerini yükseltip tehditler savurmaya başlarlar, kendini suçlu hisseden anne diz çöküp çocuktan özür diler. Çocuk hangi davranışının tepki alacağı konusunda herhangi bir fikre sahip değildir. Anne babaların çocuklar hakkındaki tutarsız ve ayırmacı davranışlarından bir başkası ise kız erkek çocuk ayırımıdır. Genelde erkek çocuklar kız çocuklara oranla daha ayrıcalıklıdır. Erkek çocuklar el

---

¹⁶¹Jzendoorn, a.g.e.

¹⁶²Işıldak, a.g.e., s. 2.

üstünde tutulurken kız çocuklar daha geri planda yer almaktadır. Bazı ailelerde ise bu durum tam tersi olabilmektedir.¹⁶³

Söz konusu farklılıklar sosyalleşme sürecinde de kendisini gösterebilmektedir. Çocuk bir taraftan farklı olaylara farklı tepkiler verirken diğer taraftan farklı kişilere karşı farklı davranışlar sergilemektedir. Sosyal ilişkilerde tutarsız davranan çocuğa karşı çevrenin bakışı olumsuz olur ev sosyalleşme süreci kaçınılmaz olarak olumsuz yönde gelişir. Aslında aileler çocuğun yetişkinlik döneminde kendi (ailenin) istedikleri bazı sosyal ve ahlaki özelliklere sahip olmasını isterler.¹⁶⁴ Fakat bu süreç içerisinde tutarsız davranışların sergilenmesi çocuğun da sosyal ilişkilerinde tutarsız davranışlar sergilemesi ve sosyalleşme sürecinin olumsuz yönde biçimlenmesi ile sonuçlanacaktır.

Tutarsız anne baba tutumunun sosyalleşme sürecini olumsuz etkilemesinin bir diğer nedeni de söz konusu tutumun çocuğun duygusal gelişimini olumsuz etkilemesidir. Tutarsız davranışlar ve beklenmedik zamanlarda ortaya çıkan ve de kimi zaman aşırıya kaçan cezalar çocuklarda stres ve depresyon gibi sorunların ortaya çıkmasına neden olabilecektir. Bu durum çocuğun sosyal ilişkilerinde saldırgan ve kuşkucu tavırlar sergilemesi ile sonuçlanabilir.¹⁶⁵

Genel olarak özetlemek gerekirse tutarsız anne baba tutumu çocuğun da sosyal ilişkilerde tutarsız davranışlar sergilemesine neden olmaktadır. Bu sebeple tutarsız anne baba tutumunun çocuğun sosyalleşme sürecini olumsuz yönde etkileyeceği iddia edilebilir.

---

¹⁶³ Milli Eğitim Bakanlığı, Anne Baba Tutumları ve Kişilik Üzerindeki Etkileri, 2013, http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/34/03/733401/dosyalar/2013_12/23115150_anne_baba_tutumlari.pdf?CHK=84bff44b10ff51095b3ed15f14d2791c, (Erişim Tarihi: 16.05.2017).

¹⁶⁴Devanath, Sudipta, Parental Attitudes and Children's Sharing Behavior:How Socialization Relates to Early Prosocial Development. University of Pittsburgh, (**Undergraduate Thesis**), 2010, s. 1.

¹⁶⁵Richard E. Tremblay, **Social Violence**, Université de Montréal, Canada and University College Dublin, Ireland, 2012.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde sırasıyla araştırmanın amacı ve önemi, araştırmanın evren ve örnekleme, veri toplama araçları, araştırmanın hipotezleri ve verilerin çözümlenmesine ilişkin açıklamalara yer verilmiştir.

Bu araştırma ilişkisel tarama türüne göre modellenmiştir. Katılımcıların var olan özelliklerinde hiçbir değişiklik yapılmaksızın veri toplanarak, var olan durum hakkında katılımcıların görüşleri alınmaya çalışılmıştır.

4.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmanın amacı, okul öncesi çocukların anne-baba tutumlarının çocuğun sosyalleşmesi arasındaki ilişkiyi belirlemektir. Anne baba tutumlarının çocuğun sosyalleşmesinde ne denli etkili olduğunu ortaya çıkarması yönünden büyük önem taşımaktadır. Sosyal uyumsuzluk sorunu yaşayan çocukların anne babalarının tutumlarının bu sorunla ilişkisinin olduğunu ortaya koyması bakımından önemlidir. İlişkisel tarama modellerinde, iki veya daha çok sayıda değişken arasındaki birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelidir. Anne baba tutumlarının sosyalleşme sürecindeki etkileri ve bu düzeyleri etkileyen demografik faktörleri belirlemektir.

4.2. Araştırmanın Varsayımları

Araştırmaya katılan öğrenciler, araştırma da kullanılan ölçme araçlarının yanıtlanmasında içtenlikle gerçeği yansıtmışlardır.

Ölçme araçlarının geçerlik ve güvenilirliklerinin belirlenmesinde yapılan istatistikî ölçümler ve alınan uzman görüşleri yeterlidir.

Veri toplama aracının ölçtüğü konu anlamında yeterli olduğu varsayılmaktadır.

4.3. Araştırmanın Soruları

1. Katılımcıların demografik özellikleri anne-baba tutumları üzerinde belirleyici midir?
2. Katılımcıların anne-baba tutumlarının çocukların sosyalleşme süreci üzerinde belirleyici bir etkisi var mıdır?

4.4. Araştırmanın Hipotezleri

H1: Katılımcıların anne-baba tutumları demografik özelliklere göre farklılık göstermektedir.

H0: Katılımcıların anne-baba tutumları demografik özelliklere göre farklılık göstermemektedir.

H2: Katılımcıların anne-baba tutumlarının okul öncesi çocukların sosyalleşme süreci üzerinde etkisi vardır.

H0: Katılımcıların anne-baba tutumlarının okul öncesi çocukların sosyalleşme süreci üzerinde etkisi yoktur.

4.5. Kapsam ve Sınırlar

1. Çalışma araştırmacının veri toplama aracı olarak kullandığı ölçekten elde edilen verilerle sınırlıdır.
2. Çalışma ölçekteki maddelere verilen cevaplarla ve literatür taramasında bulunan kaynaklarla sınırlıdır.
3. Çalışma İstanbul Bayrampaşa ilçesinde oturan, 36-66 ay aralığında okul öncesi çocuk sahibi olan ve 12 okul öncesi kurumda eğitim gören çocukların ebeveynlerini kapsamaktadır.

4.6. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini İstanbul İlinin Bayrampaşa ilçesinde bulunan 12 okul öncesi kurumda 36-66 ay aralığında okul öncesi çocuğa sahip 852 ebeveyn oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme basit tesadüfi örnekleme göre değerlendirilmiştir. Basit tesadüfi örnekleme: Evrendeki tüm ögenin eşit ve bağımsız seçilme olasılığına sahip olmasıdır.¹⁶⁶ Basit tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılarak 350 anket formu dağıtılmış 300 tanesi değerlendirmeye alınmıştır.

4.7. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak anket formundan faydalanılmıştır. Anket üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde demografik özellikler yer almaktadır.

¹⁶⁶Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamaları , 2005, s. 129

Evebeyn tutum ölçeği:

İkinci bölümde Karabulut Demir ve Şendil tarafından geliştirilen Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ) kullanılmıştır. Ebeveyn Tutum Ölçeği 4 farklı ebeveyn tutumu ve toplamda 46 maddeden oluşan beşli likert tipi bir ölçektir. Ankette yer alan ilk 17 madde demokratik tutuma, sonraki 11 madde otoriter tutuma, sonraki 9 madde aşırı koruyucu tutuma, son 9 madde ise izin verici tutuma aittir. Ölçeğin Cronbach alpha değerleri demokratik boyut için .83, otoriter boyut için .76, aşırı koruyucu için .75 ve izin verici boyut için ise .74'tür.

Tablo-2 Anne-Baba Tutum Ölçeği ve Sosyal Uyum Beceri Ölçeği Alt Boyutların Güvenilirlik Analizi

Ölçekler	Cronbach's Alpha	Madde Sayısı
Anne-Baba Tutum Ölçeği	0,807	46
Demokratik Tutum	0,952	17
Otoriter Tutum	0,953	11
Koruyucu Tutum	0,61	9
İzin Verici Tutum	0,941	9

Cronbach's Alpha değerlerine baktığımızda anne-baba tutum ölçeğinin alt boyutlarından demokratik tutum 0.952, otoriter tutum 0.953, koruyucu tutum 0.610 ve izin verici tutum 0,941 çıktığı görülmektedir. Güvenilirlik analizlerinde bu rakamın 0,60'ten büyük olması sonuçların güvenilirliğinin olduğunu sağlayan bir durumdur. Çıkan sonuçlar anket formunda bulunan ifadelerin "güvenilir" olduğunu göstermektedir.

Sosyal uyum ve beceri ölçeği:

Üçüncü bölümde Sosyal Uyum ve Beceri Ölçeği kullanılmıştır. Esra Ömeroğlu ve Adalet Kandır tarafından 2005 yılında ilköğretim öğrencileri için oluşturulmuştur. Ölçeğin 5-6 yaşa uyarlanması 2007 yılında Murat Işık tarafından Adalet Kandır yönetimindeki yüksek lisans tezinde yapılmıştır. Ölçek, Sosyal Uyum ve Sosyal Uyumsuzluk olmak üzere iki faktör altında toplanarak oluşturulmuştur. Faktör 1 Sosyal Uyumla ilgili ankette bulunan ilk 17 madde, Faktör 2 Sosyal Uyumsuzlukla ilgili ankette bulunan son 8 madde olmak üzere toplam 25 maddeden oluşmuştur. Ölçeğin Cronbach alpha değerleri sosyal uyum için .924, sosyal uyumsuzluk için .708 dir.

Ölçekler	Cronbach's Alpha	Madde Sayısı
Sosyal Uyum ve Beceri Ölçeği	0,877	25
Sosyal Uyum	0,945	17
Sosyal Uyumsuzluk	0,726	8

4.8. Verilerin Analizi

Araştırma için gerekli veriler örnekleme uygulanan anketler yoluyla elde edilmiş ve elde edilen ham veriler bilgisayara aktarılmıştır. Bilgisayar ortamına aktarım aşamasında, SPSS 24.0 programından yararlanılmıştır.

Örnekleme oluşturan bireylerin demografik özelliklerinin dağılımı Frekans ve Yüzde Dağılımları ile belirlenmiştir.

Katılımcıların anne-baba tutumlarını belirlemek için betimsel istatistiklerden ortalama ve standart sapma kullanılmıştır.

Ölçeklerinin güvenilirliği Cronbach's Alpha katsayısı ile sınanmıştır.

Anne-baba tutumlarının sosyalleşme sürecine olan etkileri ikili ilişkileri belirlemek için Korelasyon Analizi uygulanmıştır. Bireylerin demografik özelliklerine göre anne-baba tutum düzeylerinin farklılık gösterip göstermediği, ilgilenilen demografik özelliğin kategori sayısına göre Bağımsız Örneklem T Testi veya Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile sınanmıştır. İstatistiksel hipotez testlerinde önem düzeyi 0,01 ve 0.05 olarak alınmıştır.

4.9. Bulgular ve Yorum

Tablo-3 Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Frekans ve Yüzde Dağılımları

Cinsiyet	Frekans	Yüzde
Kadın	192	64,0
Erkek	108	36,0
Toplam	300	100,0

Araştırmamıza katılan bireylerin %64'ü (192 kişi) kadın, %36'sı (108 kişi) erkek katılımcılardan oluşmaktadır.

Tablo-4 Katılımcıların Yaşlarına Göre Frekans ve Yüzde Dağılımları

Yaş	Frekans	Yüzde
20-30	85	28,3
31-40	154	51,3
41 ve üstü	61	20,3
Toplam	300	100,0

Katılımcıların yaş aralıklarını incelediğimizde; 31-40 yaş arası grubun fazla olduğu göze çarpmaktadır. %51,3'ünü 31-40 yaş grubu, %28,3'ünü 20-30 yaş grubu ve %20,3'ünü 41 yaş üstü bireylerin oluşturduğu görülmektedir.

Tablo-5 Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Frekans ve Yüzde Dağılımları

Eğitim Durumu	Frekans	Yüzde
İlkokul	14	4,7
Ortaokul	42	14,0
Lise	117	39,0
Lisans	92	30,7
Yüksek Lisans	35	11,7
Toplam	300	100,0

Katılımcıların eğitim düzeyinde çoğunluğu oluşturan bireylerin %39'u lise ve %30,7 lisans mezunudur. %18,7'si ilkokul ve ortaokul mezunudur. Kalan %11,7 oranla yüksek lisans mezunları yer almaktadır.

Tablo-6 Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Frekans ve Yüzde Dağılımları

Medeni Durum	Frekans	Yüzde
Evli	283	94,3
Boşanmış	12	4,0
Eşi ölmüş	5	1,7
Toplam	300	100,0

Araştırmamıza katılanların %94,3'ü (283 kişi) evli, %4'ü (12 kişi) boşanmış ve % 1,7'si (5 kişi) eşi ölmüş kişilerden oluşmaktadır.

Tablo-7 Katılımcıların Gelir Durumlarına Göre Frekans ve Yüzde Dağılımları

Aylık Gelir	Frekans	Yüzde
Düşük	44	14,7
Orta	165	55,0
Yüksek	91	30,3
Toplam	300	100,0

Bireylerin aylık gelir durumları incelendiğinde %55'i orta, %14.7'si düşük ve %30.3'ü yüksek gelir düzeyine sahiptir.

Tablo-8 Katılımcıların Evlilik Yaşı Durumlarına Göre Frekans ve Yüzde Dağılımları

Evlilik Yaşı	Frekans	Yüzde
15-20	33	11,0
21-30	198	66,0
31 ve üstü	69	23,0
Toplam	300	100,0

Kişilerin evlilik yaşları ortalamalarına bakıldığında %11'i (33 kişi) 15-20 yaş aralığında, %66'sı (198 kişi) 21-30 yaş aralığında evlenmişken, %23'ü (69 kişi) 31 yaş üstünde evlenmiştir.

Tablo-9 Katılımcıların Çocuk Sayısı Durumlarına Göre Frekans ve Yüzde Dağılımları

Çocuk Sayısı	Frekans	Yüzde
1 çocuk	105	35,0
2 çocuk	136	45,3
3 çocuk	59	19,7
Toplam	300	100,0

Araştırmaya katılan bireylerin % 19,7'si 3 çocuk, %45,3'ü 2 çocuk sahibi ve %35'i tek çocuklu bireylerden oluşmaktadır.

Tablo-10 Katılımcıların Anne-Baba Tutum Ölçeği, Sosyal Uyum ve Beceri Ölçeği Betimsel İstatistikleri

	N	Minimum	Maximum	Ortalama	S.Sapma
Sosyal Uyum	300	2,00	4,71	3,5402	,55903
Sosyal Uyumsuzluk	300	1,00	3,55	1,6685	,69159
Demokratik Tutum	300	2,22	4,00	3,5474	,34823
Otoriter Tutum	300	1,00	4,00	2,2222	1,05068
Koruyucu Tutum	300	2,00	4,29	3,3898	,61832
İzin Verici Tutum	300	1,75	3,25	2,1746	,38954
Valid N (listwise)	300				

Bireylerin Anne-Baba tutum ölçeği alt boyut puanları incelendiğinde kişilerin en çok katılım düzeyinin 3,54 ortalaması ile demokratik tutuma ait olduğunu göstermektedir. Sosyal uyum ve beceri ölçeğinde ise katılım düzeyi en yüksek alt boyut puan ortalaması 3,54 ile sosyal uyum alt puanıdır.

Tablo-11 Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Ebeveynlik Tutumları

	Cinsiyet	N	M	t	p
Demokratik_Tutum	Kadın	192	3,6232	3,491	0,001
	Erkek	108	3,3927		
Otoriter_Tutum	Kadın	192	1,5687	-3,174	0,002
	Erkek	108	1,8460		
Koruyucu_Tutum	Kadın	192	2,9751	1,240	0,216
	Erkek	108	2,9259		
İzin_Verici_Tutum	Kadın	192	1,9688	-5,509	0,000
	Erkek	108	2,6728		

Anne-babaların ebeveynlik tutumlarının cinsiyetlerine göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan bağımsız örneklem t-testi sonucunda, aradaki farkın demokratik tutumda ($t_{300}=3,491$ $p<0,05$) anlamlı olduğu, otoriter tutumda ($t_{300}=-3,174$, $p<0,05$) anlamlı olduğu, izin verici tutumda ($t_{300}=-5,509$ $p<0,05$) anlamlı olduğu bulunmuştur. Yani anne babaların tutumları cinsiyetlerine göre değişmektedir. Babaların ve annelerin (M) ortalamalarına bakıldığında babaların otoriter ve izin verici tutumlarının annelerin tutumlarına göre daha yüksek olduğu gözlenmiştir. Anne ve babaların demokratik tutum puan

ortalamalarına baktığımızda ise annelerin tutu düzeyleri daha yüksektir. Koruyucu tutum alt boyutu ile cinsiyet arasında anlamlı fark bulunmamaktadır($p>0,050$).

Tablo-13 Katılımcıların Yaşlarına Göre Ebeveynlik Tutumları

		Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	Anlamlılık
Demokratik_Tutum	Gruplar arası	3,247	2	1,624	5,346	,005
	Gruplar içi	90,196	297	,304		
	Toplam	93,443	299			
Otoriter_Tutum	Gruplar arası	4,958	2	2,479	5,334	,005
	Gruplar içi	138,054	297	,465		
	Toplam	143,013	299			
Koruyucu_Tutum	Gruplar arası	,313	2	,15 7	1,294	,276
	Gruplar içi	35,945	297	,121		
	Toplam	36,258	299			
İzin_Verici	Gruplar arası	16,406	2	8,203	7,767	,001
	Gruplar içi	313,668	297	1,056		
	Toplam	330,074	299			

Elde edilen bulgulara göre, bireylerin anne-baba tutum ölçek ortalama puanlarının yaşlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını test eden ANOVA Testi sonucunda elde edilen istatistik değeri 0,05 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Katılımcıların yaşlarına göre koruyucu tutum boyutu arasında ilişki görülmemiştir.

Ebeveynlerin demokratik tutum boyutuyla yaşları arasında anlamlı fark bulunmuştur($0,005<0,050$).

Farkın hangi ortalamalar arasında olduğunu belirlemek için çoklu karşılaştırma testlerinden “Tukey” testi uygulanmış olup, 20-30 yaş arası olan anne-babaların demokratik tutumlarının 31-40 yaş arası olan anne-babaların demokratik tutumlarına göre daha yüksek olduğu gözlenmiştir.

Ebeveynlerin otoriter tutum boyutuyla yaşları arasında anlamlı fark bulunmuştur($0,005<0,050$).

Farkın hangi ortalamalar arasında olduğunu belirlemek için çoklu karşılaştırma testlerinden “Tukey” testi uygulanmış olup, 31-40 yaş arası olan anne-babaların

otoriter tutumlarının 20-30 yaş arası olan anne-babaların otoriter tutumlarına göre daha yüksek olduğu gözlenmiştir.

Ebeveynlerin izin verici tutum boyutuyla yaşları arasında anlamlı fark bulunmuştur($0,001 < 0,050$).

41 yaş ve üstü olan anne-babaların izin verici tutumlarının diğer yaş grubundaki anne-babaların izin verici tutum puan ortalamalarına göre daha yüksek olduğu gözlenmiştir.

Tablo-14 Katılımcıların Eğitim Düzeylerine Göre Ebeveynlik Tutumları

		Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	Anlamlılık
Demokratik_Tutum	Gruplar arası	4,237	4	1,059	3,503	,008
	Gruplar içi	89,206	295	,302		
	Toplam	93,443	299			
Otoriter_Tutum	Gruplar arası	6,754	4	1,688	3,656	,006
	Gruplar içi	136,259	295	,462		
	Toplam	143,013	299			
Koruyucu_Tutum	Gruplar arası	1,555	4	,389	3,305	,011
	Gruplar içi	34,703	295	,118		
	Toplam	36,258	299			
İzin_Verici	Gruplar arası	32,462	4	8,115	8,044	,000
	Gruplar içi	297,612	295	1,009		
	Toplam	330,074	299			

Anne-babaların Demokratik tutum, Otoriter tutum, Koruyucu tutum ve İzin verici ebeveynlik tutumlarının öğrenim durumlarına göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için yapılan tek faktörlü ANOVA sonucunda;

Ebeveynlerin demokratik tutum boyutuyla eğitim durumu arasında anlamlı fark bulunmuştur($0,008 < 0,050$).

Ebeveynlerin otoriter tutum boyutuyla eğitim durumu arasında anlamlı fark bulunmuştur($0,006 < 0,050$).

Ebeveynlerin koruyucu tutum boyutuyla eğitim durumu arasında anlamlı fark bulunmuştur($0,011 < 0,050$).

Ebeveynlerin izin verici tutum boyutuyla eğitim durumu arasında anlamlı fark bulunmuştur($0,000 < 0,050$).

Farkın hangi ortalamalar arasında olduğunu belirlemek için çoklu karşılaştırma testlerinden “Tukey” testi uygulanmış olup, ortaokul öğrenim düzeyinde olan anne-babaların demokratik tutumlarının ilkökul öğrenim düzeyinde olan anne-babaların demokratik tutumlarına göre daha yüksek olduğu gözlenmiştir.

İlkokul öğrenim düzeyinde olan anne-babaların otoriter tutumlarının ortaokul, lisans ve yüksek lisans öğrenim düzeyinde olan anne-babaların otoriter tutumlarına göre daha yüksek olduğu gözlenmiştir.

Ortaokul öğrenim düzeyinde olan anne-babaların koruyucu tutumlarının lisans öğrenim düzeyinde olan anne-babaların koruyucu tutumlarına göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.

İlkokul öğrenim düzeyinde olan anne-babaların izin verici tutumlarının lisans öğrenim düzeyinde olan anne-babaların izin verici tutumlarına göre daha yüksek olduğu gözlenmiştir. Eğitim düzeyi yüksek olan anne babaların izin verici tutumları düşük düzeydedir.

Tablo-15 Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Ebeveynlik Tutumları

		Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	Anlamlılık
Demokratik_Tutum	Gruplar arası	,243	2	,121	,387	,679
	Gruplar içi	93,200	297	,314		
	Toplam	93,443	299			
Otoriter_Tutum	Gruplar arası	2,194	2	1,097	2,314	,101
	Gruplar içi	140,819	297	,474		
	Toplam	143,013	299			
Koruyucu_Tutum	Gruplar arası	,065	2	,033	,268	,765
	Gruplar içi	36,193	297	,122		
	Toplam	36,258	299			

İzin_Verici	Gruplar arası	4,390	2	2,195	2,002	,137
	Gruplar içi	325,684	97	1,097		
	Toplam	330,074	99			

Katılımcıların anne baba tutum ölçeğinin genelinden aldıkları ortalama puanların medeni durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını test eden ANOVA sonucunda elde edilen F istatistik değeri 0,05 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur Yani anne babaların tutumları medeni durumlarına göre değişmemektedir.

Ebeveynlerin demokratik tutum alt boyutundan aldıkları ortalama puanların medeni durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını test eden ANOVA sonucunda elde edilen ,387 F istatistik değeri 0,05 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur ($p=0,679>0,050$).

Ebeveynlerin otoriter tutum alt boyutundan aldıkları ortalama puanların medeni durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını test eden ANOVA sonucunda elde edilen 2,314 F istatistik değeri 0,05 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur ($p=0,101>0,050$).

Ebeveynlerin koruyucu tutum alt boyutundan aldıkları ortalama puanların medeni durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını test eden ANOVA sonucunda elde edilen ,268 F istatistik değeri 0,05 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur ($p=0,765>0,050$).

Ebeveynlerin izin verici tutum alt boyutundan aldıkları ortalama puanların medeni durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını test eden ANOVA sonucunda elde edilen 2,002 F istatistik değeri 0,05 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur ($p=0,137>0,050$).

Tablo-16 Katılımcıların Aylık Gelir Durumlarına Göre Ebeveynlik Tutumları

		Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler ortalaması	F	Anlamlılık
Demokratik Tutum	Gruplar arası	5,015	2	2,507	8,422	,000
	Gruplar içi	88,428	297	,298		
	Toplam	93,443	299			

Otoriter Tutum	Gruplar arası	3,696	2	1,848	3,940	,020
	Gruplar içi	139,317	297	,469		
	Toplam	143,013	299			
Koruyucu Tutum	Gruplar arası	1,830	2	,915	7,894	,000
	Gruplar içi	34,428	297	,116		
	Toplam	36,258	299			
İzin Verici Tutum	Gruplar arası	13,569	2	6,784	6,366	,002
	Gruplar içi	316,505	297	1,066		
	Toplam	330,074	299			

Ebeveynlerin demokratik tutum alt boyutundan aldıkları ortalama puanların aylık gelir durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını test eden ANOVA sonucunda elde edilen 8,422 F istatistik değeri 0,05 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p=0,000<0,050$).

Farkın hangi ortalamalar arasında olduğunu belirlemek için çoklu karşılaştırma testlerinden "Tukey" testi uygulanmış olup, aylık gelir düzeyi düşük sınıf olan anne-babaların demokratik tutumlarının yüksek gelir düzeyi olan anne-babaların demokratik tutumlarına göre daha yüksek olduğu gözlenmiştir.

Ebeveynlerin otoriter tutum alt boyutundan aldıkları ortalama puanların aylık gelir durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını test eden ANOVA sonucunda elde edilen 3,940 F istatistik değeri 0,05 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($0,020<0,050$).

Farkın hangi ortalamalar arasında olduğunu belirlemek için çoklu karşılaştırma testlerinden "Tukey" testi uygulanmış olup, aylık gelir düzeyi yüksek sınıf olan anne-babaların otoriter tutumlarının düşük gelir düzeyi olan anne-babaların otoriter tutumlarına göre daha yüksek olduğu gözlenmiştir.

Ebeveynlerin koruyucu tutum alt boyutundan aldıkları ortalama puanların aylık gelir durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını test eden ANOVA sonucunda elde edilen 7,894 F istatistik değeri 0,05 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($0,000<0,050$).

Farkın hangi ortalamalar arasında olduğunu belirlemek için çoklu karşılaştırma testlerinden "Tukey" testi uygulanmış olup, düşük gelire sahip anne-babaların

koruyucu tutumlarının orta ve yüksek gelir düzeyine sahip anne-babaların koruyucu tutumlarına göre daha yüksek olduğu gözlenmiştir.

İzin verici tutum boyutuyla eğitim durumu arasında anlamlı fark bulunmamıştır(0,002>,050). Farkın sonucunun hangi gelir sınıfları arasında olduğu incelendiğinde;

Düşük gelire sahip anne-babaların izin verici tutumlarının orta ve yüksek gelir düzeyine sahip anne-babaların izin verici tutumlarına göre daha yüksek olduğu gözlenmiştir.

Tablo-17 Katılımcıların Evlilik yaşına göre Ebeveynlik Tutumları

		Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler ortalaması	F	Anlamlılık
Demokratik Tutum	Gruplar arası	3,637	2	1,819	6,015	,003
	Gruplar içi	89,805	297	,302		
	Toplam	93,443	299			
Otoriter Tutum	Gruplar arası	10,981	2	5,491	12,351	,000
	Gruplar içi	132,032	297	,445		
	Toplam	143,013	299			
Koruyucu Tutum	Gruplar arası	,674	2	,337	2,812	,062
	Gruplar içi	35,584	297	,120		
	Toplam	36,258	299			
İzin Verici Tutum	Gruplar arası	30,813	2	15,406	15,290	,000
	Gruplar içi	299,262	297	1,008		
	Toplam	330,074	299			

Katılımcıların demokratik tutum alt boyutundan aldıkları ortalama puanların evlilik yaşına göre farklılaşıp farklılaşmadığını test eden ANOVA sonucunda elde edilen 6,015 F istatistik değeri 0,05 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p=0,003<0,050$). Yani anne-babaların demokratik tutumları evlilik yaşlarına göre değişim göstermektedir.

Farkın hangi ortalamalar arasında olduğunu belirlemek için çoklu karşılaştırma testlerinden "Tukey" testi uygulanmış olup, evlilik yaşı 15-20 olan anne-babaların demokratik tutumlarının evlilik yaşı 21-30 ve 31 yaş üstü olan anne-babaların demokratik tutumlarına göre daha yüksektir.

Katılımcıların otoriter tutum alt boyutundan aldıkları ortalama puanların evlilik yaşına göre farklılaşıp farklılaşmadığını test eden ANOVA sonucunda elde edilen 12,351 F istatistik değeri 0,05 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p=0,000<0,050$). Yani anne-babaların otoriter tutumları evlilik yaşlarına göre değişim göstermektedir.

Farkın hangi ortalamalar arasında olduğunu belirlemek için çoklu karşılaştırma testlerinden “Tukey” testi uygulanmış olup, evlilik yaşı 31 yaş üstü olan bireylerin otoriter tutumları diğer yaşlara oranla daha yüksek düzeydedir.

Katılımcıların koruyucu tutum alt boyutundan aldıkları ortalama puanların evlilik yaşına göre farklılaşıp farklılaşmadığını test eden ANOVA sonucunda elde edilen 2,812 F istatistik değeri 0,05 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur ($p=0,062>0,050$).

Katılımcıların izin verici tutum alt boyutundan aldıkları ortalama puanların evlilik yaşına göre farklılaşıp farklılaşmadığını test eden ANOVA sonucunda elde edilen 15,290 F istatistik değeri 0,05 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p=0,000<0,050$). Yani anne-babaların izin verici tutumları evlilik yaşlarına göre değişim göstermektedir.

Farkın hangi ortalamalar arasında olduğunu belirlemek için çoklu karşılaştırma testlerinden “Tukey” testi uygulanmış olup, evlilik yaşı 31 ve üstü olan anne-babaların izin verici tutumlarının 21-30 evlilik yaşları olan anne-babaların izin verici tutumlarına göre daha yüksektir.

Tablo-18 Katılımcıların Çocuk Sayısına Göre Ebeveynlik Tutumları

		Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	Anlamlılık
Demokratik Tutum	Gruplar arası	4,799	2	2,399	8,039	,000
	Gruplar içi	88,644	297	,298		
	Toplam	93,443	299			
Otoriter Tutum	Gruplar arası	15,959	2	7,979	18,652	,000
	Gruplar içi	127,054	297	,428		
	Toplam	143,013	299			
Koruyucu Tutum	Gruplar arası	1,759	2	,880	7,572	,001
	Gruplar içi	34,499	297	,116		

	Toplam	36,258	299			
İzin Verici	Gruplar arası	,164	2	,082	,074	,929
Tutum	Gruplar içi	329,910	297	1,111		
	Toplam	330,074	299			

Katılımcıların anne-baba tutum ölçeği alt boyutlarından aldıkları ortalama puanların çocuk sayısına göre farklılaşıp farklılaşmadığını test eden ANOVA sonucunda elde edilen F istatistik değeri 0,05 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuşlardır($p < 0,050$).

Farkın hangi ortalamalar arasında olduğunu belirlemek için çoklu karşılaştırma testlerinden “Tukey” testi uygulanmış olup, çocuk sayısı 2 olan anne-babaların demokratik tutumlarının çocuk sayısı 1 olan anne-babaların demokratik tutumlarına göre daha yüksektir.

Çocuk sayısı 3 olan anne-babaların otoriter tutumlarının çocuk sayısı 2 olan anne-babaların otoriter tutumlarına göre daha yüksektir.

Çocuk sayısı 2 olan anne-babaların koruyucu tutumlarının çocuk sayısı 1 olan anne-babaların koruyucu tutumlarına göre daha yüksektir.

Tablo-19 Araştırmaya Katılan Anne-Babaların Okul Öncesi Çocukların Sosyalleşme Sürecine Etkisinin Korelasyon Analizi ile İncelenmesi

		DT	OT	KT	İT	SU	SUYMS
Demokratik Tutum	Pearson Korelasyonu	1	-,664**	,712**	,049	,325**	-,231**
	Anlamlılık (2-tailed)		,000	,000	,394	,000	,000
Otoriter Tutum	Pearson Korelasyonu	-,664**	1	-,431**	-,020	-,297**	,359**
	Anlamlılık (2-tailed)	,000		,000	,728	,000	,000
Koruyucu Tutum	Pearson Korelasyonu	,712**	-,431**	1	-,118*	,111	-,128*
	Anlamlılık (2-tailed)	,000	,000		,042	,054	,027
İzin Verici Tutum	Pearson Korelasyonu	,049	-,020	-,118*	1	,577**	-,501**
	Anlamlılık (2-tailed)	,394	,728	,042		,000	,000

Sosyal Uyum	Pearson Korelasyonu	,325**	-,297**	,111	,577**	1	-,310**
	Anlamlılık (2-tailed)	,000	,000	,054	,000		,000
Sosyal Uyumsuzluk	Pearson Korelasyonu	-,231**	,359**	-,128*	,501**	-,310**	1
	Anlamlılık (2-tailed)	,000	,000	,027	,000	,000	

Araştırmaya katılan anne- babaların tutumlarının okul öncesi çocukların sosyalleşmesine yönelik yapılan korelasyon analizi sonucunda;

- Katılımcıların demokratik tutum ve sosyal uyum boyutlarından aldıkları ortalama puanlar arasındaki ilişki katsayısı $r=0,325$ olarak gözlenmiş olup iki alt boyut arasındaki ilişki $0,01$ önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($\text{Sig.}=0,000<0,050$). Yani anne babaların demokratik tutumları arttıkça çocukların sosyal gelişimleri de artmaktadır.
- Katılımcıların demokratik tutum ve sosyal uyumsuzluk boyutlarından aldıkları ortalama puanlar arasındaki ilişki katsayısı $r=-,231$ olarak gözlenmiş olup iki alt boyut arasındaki ilişki $0,01$ önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($\text{Sig.}=0,000<0,050$). Yani anne babalar çocuklar üzerinde demokratik tutum sergiledikleri zaman sosyal uyumsuzlarında düşme meydana gelmektedir.
- Katılımcıların otoriter tutum ve sosyal uyum boyutlarından aldıkları ortalama puanlar arasındaki ilişki katsayısı $r=-,297$ olarak gözlenmiş olup iki alt boyut arasındaki ilişki $0,01$ önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($\text{Sig.}=0,000<0,050$). Yani anne babalar çocuklar üzerinde otoriter tutum sergiledikleri zaman sosyal uyumlarında düşme meydana gelmektedir.
- Katılımcıların otoriter tutum ve sosyal uyumsuzluk boyutlarından aldıkları ortalama puanlar arasındaki ilişki katsayısı $r=,359$ olarak gözlenmiş olup iki alt boyut arasındaki ilişki $0,01$ önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($\text{Sig.}=0,000<0,050$). Yani anne babalar çocuklar üzerinde otoriter tutum sergiledikleri zaman sosyal uyumsuzlukları artmaktadır.

- Katılımcıların koruyucu tutum ve sosyal uyumsuzluk boyutlarından aldıkları ortalama puanlar arasındaki ilişki katsayısı $r=-,128$ olarak gözlenmiş olup iki alt boyut arasındaki ilişki $0,05$ önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($\text{Sig.}=0,027<0,050$). Yani anne babalar çocuklar üzerinde koruyucu tutum sergiledikleri zaman sosyal uyumsuzlukları düşmektedir.

- Katılımcıların izin verici tutumla sosyal uyum ve sosyal uyumsuzluk boyutlarından aldıkları ortalama puanlar arasındaki ilişki katsayısı ($r=,577$) ve ($r=-,501$) olarak gözlenmiş olup iki alt boyut arasındaki ilişki $0,01$ önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($\text{Sig.}=0,000<0,050$). Yani anne babalar çocuklar üzerinde izin verici tutum sergiledikleri zaman sosyal uyum artmakta, sosyal uyumsuzlukları düşmektedir.

SONUÇ

Bu araştırma anne baba tutumları ile çocuğun sosyalleşme süreci arasındaki ilişkileri incelemeyi amaçlamaktadır. Elde edilen bulgular kısaca özetlendiğinde aşağıdaki bulgulara ulaşılmaktadır.

Araştırmanın 1. denencesi “Anne-baba tutumları cinsiyete göre anlamlı düzeyde fark göstermektedir” şeklinde ifade edilmiştir. Yapılan istatistiksel analizler sonucunda babaların otoriter ve izin verici tutumlarının annelerin tutumlarına göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Anne ve babaların demokratik tutum puan ortalamalarına baktığımızda ise annelerin demokratik tutum düzeyleri babaların demokratik tutum düzeylerinden daha yüksektir.

Araştırmanın 2. denencesi “Anne-baba tutumları yaşa göre anlamlı düzeyde fark göstermektedir” şeklinde ifade edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda 20-30 yaş arası olan anne-babaların demokratik tutumlarının 31-40 yaş arası olan anne-babaların demokratik tutumlarına göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

31-40 yaş arası olan anne-babaların otoriter tutumlarının 20-30 yaş arası olan anne-babaların otoriter tutumlarına göre daha yüksek olduğu gözlenmiştir.

41 yaş ve üstü olan anne-babaların izin verici tutumlarının diğer yaş grubundaki anne-babaların izin verici tutum puan ortalamalarına göre daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır.

Araştırmanın 3. denencesi “Anne-baba tutumları eğitim durumuna göre anlamlı düzeyde fark göstermektedir” şeklinde ifade edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda ortaokul öğrenim düzeyinde olan anne-babaların demokratik tutumlarının ilkokul öğrenim düzeyinde olan anne-babaların demokratik tutumlarına göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

İlkokul öğrenim düzeyinde olan anne-babaların otoriter tutumlarının ortaokul, lisans ve yüksek lisans öğrenim düzeyinde olan anne-babaların otoriter tutumlarına göre daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır.

Ortaokul öğrenim düzeyinde olan anne-babaların koruyucu tutumlarının lisans öğrenim düzeyinde olan anne-babaların koruyucu tutumlarına göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.

İlkokul öğrenim düzeyinde olan anne-babaların izin verici tutumlarının lisans öğrenim düzeyinde olan anne-babaların izin verici tutumlarına göre daha yüksek olduğu gözlenmiştir. Eğitim düzeyi yüksek olan anne babaların izin verici tutumları düşük düzeydedir. Anne babaların medeni durumları davranışlarını etkilememektedir.

Aylık gelir düzeyi düşük sınıf olan anne-babaların izin verici, demokratik ve koruyucu tutumlarının yüksek gelir düzeyi olan anne-babaların izin verici, demokratik ve koruyucu tutumlarına göre daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır.

Aylık gelir düzeyi yüksek sınıf olan anne-babaların otoriter tutumlarının düşük gelir düzeyi olan anne-babaların otoriter tutumlarına göre daha yüksek olduğu gözlenmiştir.

Çocuk sayısı 2 olan anne-babaların koruyucu ve demokratik tutumlarının çocuk sayısı 1 olan anne-babaların koruyucu ve demokratik tutumlarına göre daha yüksektir.

Çocuk sayısı 3 olan anne-babaların otoriter tutumlarının çocuk sayısı 2 olan anne-babaların otoriter tutumlarına göre daha yüksektir.

Ailelerin demokratik, koruyucu ve izin verici tutumları olumlu yönde gerçekleştiğinde çocuğun sosyalleşme sürecindeki uyumsuzlukları zamanla ortadan kalkacaktır. Ailelerin otoriter tutumları arttıkça çocuğun kendine karşı güveni azalmakta dışa yönelimi etkilenmekte ve çevresine karşı olan uyumsuzluğu artmaktadır.

Literatürde benzer çalışmalar incelendiğinde demografik özelliklerin anne baba tutumlarını etkilediği görülmüştür. Ayrıca anne babaların demokratik tutumları arttıkça çocukların sosyal uyumlarının da arttığı, anne babaların otoriter tutumlarının arttıkça çocukların sosyal uyumsuzluğunun da arttığı gözlemlenmiştir.

Öneriler

- Aileler demokratik tutumlarını çocukların sağlıklı sosyalleşebilmeleri için arttırmalıdır.
- Baskıcı ve otoriter tutumların çocukların sosyalleşmesine olumsuz etkileri göz önünde bulundurulduğunda aileler bu tutumlarını azaltmalıdırlar.
- İlgisiz ve koruyucu tutumlarını azaltmalıdırlar.
- Tutarsız tutum segileyen aileler için var olan kurallar sistemini her çocuk ve her durum için uygulanabilecek şekilde düzenlemelilerdir.
- Araştırmacılara, anne baba tutumu ve sosyalleşme arasındaki ilişki araştırılırken öz güven duygusunu etkileyen faktörlere de bakmaları önerilmektedir.

Sonuç olarak, bu çalışmanın bulguları, çocuklarına karşı annelerin babalardan daha demokratik bir tutuma sahip olduğunu göstermiştir. Bununla birlikte, anne babaların yaşlarının demokratik, otoriter ve izin verici anne babalık tutumları üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir. Anne-babaların eğitim düzeylerinin otoriter, aşırı koruyucu, demokratik ve izin verici tutumları üzerinde ve çocuk sayılarının da demokratik, koruyucu ve otoriter tutumları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Hem bu araştırmanın vermiş olduğu sonuçlar, hem de daha önce yapılmış olan araştırmalar, baskıcı, disiplinli ve otoriter anne-babaların genel olarak çocuklar üzerinde olumsuzluklara sebep oluşturduğu, çocuğun içine kapanık olmasını sağladığını, demokratik ebeveynlerin ise olumlu etkilere sahip oldukları, çocukların sosyal gelişimlerinde olumlu etkilerini ortaya koymuştur.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

ALTUNIŞIK Remzi, COŞKUN Recai, BAYRAKTAROĞLU Serkan, YILDIRIM Engin, **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamaları**, Sakarya, 2005.

ÇAKMAK Kıvılcım Ç. ve KAPLAN Nazan, **Çocuk Yetiştirme Tarzları Anne- Baba Tutumları**, Aydın İl Emniyet Müdürlüğü, Aydın, 2015.

IJZENDOORN Marinus van, **Attachment**, Leiden University, Netherlands, 2012.

İRKİN Ayşe Çamlıbel, **ÇocuklarınGelişim Süreci Ve Televizyonun Etkileri**, T.C. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Ankara, 2012.

LEWIS Michael, **Emotional Development in Childhood**, Institute for the Study of Child Development, UMDNJ-Robert Wood Johnson Medical School, USA, 2011.

Milli Eğitim Bakanlığı, **Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi Sosyal Gelişim**, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, 2007.

Milli Eğitim Bakanlığı, **Çocuk Gelişimi ve Eğitimi: Aile ve Çocuk**, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, 2013.

OBADER, 2013, **Millî Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü Okul Öncesi Eğitim Programı İle Bütünleştirilmiş Aile Destek Eğitim Rehberi**, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, 2013.

Positive Parenting Solutions, **Democracy in the Family**, Positive Parenting Solutions Inc., 2011

TEZLER

AKTAŞ Seniye, 9. Sınıfta Anne Baba Tutumları Ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Selçuk Üniversitesi, Konya, 2011, (**YayınlanmamışYüksek Lisans Tezi**).

ATAŞ Güler, Parental Educative Attitudes and Socioemotional Responses in Early Childhood, Developmental Psychology Eastern Mediterranean University, Gazimağusa, North Cyprus, 2014 (**the Degree of Master of Science**).

BROTHERSON Sean, *Understanding Attachment in Young Children*, NDSU, North Dakota State University Fargo, North Dakota, 2005.

DAVARCI Mehmet, Din Kültürü Ve Ahlâk Bilgisi Dersinin Öğrencilerin Sosyalleşmesine Etkisi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Çukurova Üniversitesi, Adana, 2008 (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

DİNÇER Burcu, Alt Ve Üst Sosyo-Ekonomik Düzeyde Lise İkinci Sınıfa Devam Eden Ergenlerin Anne Baba Tutumlarını Algılamaları İle Arkadaşlık İlişkilerinin İncelenmesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2008 (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

DOĞAN Nuray Karabulut, İlköğretim Ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Giyim Seçimlerini Etkileyen Faktörler, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Gazi Üniversitesi, Ankara, 2012 (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

GÖKLER Rıza, İlköğretim Öğrencilerinde Akran Zorbalığının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2007, (**Yayınlanmamış Doktora Tezi**).

GÜNDOĞAN Meltem, Eşlerin Bağlanma Tarzları İle Çift Uyum Düzeyi Arasındaki İlişkinin Araştırılması, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Tıp Fakültesi, Eskişehir, 2015 (**Yayınlanmamış Tıpta Uzmanlık Tezi**).

HALPENNY Ann Marie ve WATSON Dorothy, *Parents' Perspectives on Parenting Styles and Disciplining Children*, Office Of The Minister For Children And Youth Affairs of The National Children's Strategy Research Series, 2010

SUDİPTA Devanath, Parental Attitudes and Children's Sharing Behavior: How Socialization Relates to Early Prosocial Development. University of Pittsburgh, (**Undergraduate Thesis**), 2010

TRAN Nam Tranh, Vietnamese Parents' Attitudes Towards Western Parenting Behaviours and Interventions, Peabody College of Vanderbilt University, Nashville, Tennessee, 2013 (**Doctor of Philosophy**), s. 7.

TREMBLAY Richard E., **Social Violence**, Université de Montréal, Canada and University College Dublin, Ireland, 2012.

ÜRE Ömer, 9. Sınıfta Anne Baba Tutumları Ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Selçuk Üniversitesi, Konya, 2011, (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

YAKA Ali İhsan, Bağlanma, Erken Döneme Yönelik Şemalar, Öz-Yönetim Ve Psikolojik Belirtiler Arasındaki İlişkiler, Sosyal Bilimler Enstitüsü Ankara Üniversitesi, Ankara, 2011, (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

MAKALE

ALBAYRAK Yılmaz, ERKAN Ümmet, GÜLER Serdar ve ZORTUNA Ercan, **Eğitim Sosyolojisi**, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2014.

ASÛDE Handan Başal, KAHRAMAN Pınar Bağçeli, DERMAN Meral Taner, KAHRAMAN Özlem ve SÜMER Hatice “Otoriter ve Demokratik Tutuma Sahip Ebeveynleri olan 5-6 Yaş Çocuklarının Evcilik Oyunlarında Üstlendikleri Roller”, **Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 2014, Cilt 3, 384-409.

BALTACI Cemal ve UYSAL Meyrem Tuna, “Türkiye’de Bir Siyasal Sosyalleşme Aracı Olarak Ders Materyali: İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Üzerine Bir İnceleme”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 2012, Cilt: 17, 177-194.

BERGIN Christi ve BERGIN David, “Attachment in the Classroom”, **Educ Psychol Rev**, 2009, Cilt 21, 141-170.

CILIZOĞLU Gamze Yetkin, “Kitle İletişim Araçlarında Yer Alan Kurgusal Sosyal Mesajlar: Televizyon Dizilerinde Kitleleştirilen Değerlere Yönelik Bir Analiz”, **Selçuk İletişim**, 2011, Cilt: 6, 99-100.

COŞKUN Yemliha ve BAŞ Arife, “Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Çocukların Anne Babalarının Çocuk Yetiştirmeye Yönelik Görüşlerinin Karşılaştırılması”, **KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi / KSU Journal of Social Sciences**, 2015, Cilt: 12 (2), 195-210.

ÇALIŞIR Manolya , “Yetişkin Bağlanma Kuramı ve Duygulanım Düzenleme Stratejilerinin Depresyonla İlişkisi”, **Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches In Psychiatry**, 2009, Cilt 1, 240-255.

ÇELİK Aysin Turpoğlu, “Erken Çocukluk Döneminin, Aile Ve Toplum Sağlığı İle Demokrasi Ve Toplumsal Gelişim Üzerindeki Etkileri Ve Yapılması Gereken Yatırım Ve Müdahaleler”, **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2015, Cilt: 3, 240-263.

DENİZ Engin, “Karar Verme Stilleri ve Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Bağlanma Stilleri Açısından İncelenmesi”, **Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri**,2011, Cilt 11, 97-113.

DENİZ Mehmet Engin, KARAKUŞ Özlem, TRAŞ Zeliha, ELDELEKLİOĞLU Jale, ÖZYEŞİL Zümra ve HAMARTA Erdal, “Parental Attitude Perceived by University Students as Predictors of Subjective Well-Being and Life Satisfaction”, **Psychology**, 2013. Vol.4, 169-173.

DERMAN Meral Taner ve BAŞAL Handan Asûde, “Okulöncesi Çocuklarında Gözlenen Davranış Problemleri ile Ailelerinin Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişki”, **Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 2013,Cilt: 2(1), 115-144.

DOKUYAN Merve, “12.Sınıf Öğrencilerinde Algılanan Anne-Baba Tutumları İle Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, **Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2016, C.ilt: 2, (2), 1-21.

ERDOĞAN Ömer ve UÇUKOĞLU Hülya, “İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Anne-Baba Tutumu Algıları İle Atılganlık Ve Olumsuz Değerlendirilmekten Korkma Düzeyleri Arasındaki İlişkiler”, **Kastamonu Eğitim Dergisi**, 2011, Cilt: 19, 51-72.

ERÖZKAN Atılgan, “Ergenlerde Kaygı Duyarlılığı ve Ebeveyn Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, **Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri**, 2012, Cilt: 12(1), 43-57.

FİLİZ Zeynep, “Üniversite Öğrencilerinin Sosyalleşmesinde Spora Katılımın Değerlendirilmesi”, **Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi**, 2010, Cilt 4, 192-203.

GÜNİNDİ Yunus, “Bağımsız Anaokullarına ve Anasınıflarına Devam Eden Çocukların Sosyal Becerilerinin Değerlendirilmesi “, **Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**,2011, Cilt: 12, 133-144.

GÜRSES İbrahim ve KILAVUZ Akif, "Erikson'un Psiko-Sosyal Gelişim Dönemleri Teorisi Açısından Kuşaklararası Din Eğitimi ve İletişiminin Önemi", **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 2011, Cilt: 20, 153-166

HAMARTA Erdal, DENİZ M. Engin ve DURMUŞOĞLU Saltalı Neslina, "Bağlanma Stilllerinin Duygusal Zekâyı Yordama Düzeyi", **Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri**, 2009, Cilt 9, 195-229.

KARA Bülent ve SUCU Neslihan, "Physical Education And Young Children In Terms Of Motor Development", **The Journal of International Civilization Studies Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi**, 2016, Cilt: 1, 80-129.

KARACA Yasemin ve BOZYİĞİT Sezen, "Tüketime Etki Eden Sosyalleşme Faktörleri: Adölesanlara Yönelik Bir Uygulama", **Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2014, Cilt: 6(1), 051-072.

KARAGÜLLE Ayşegül Elif ve ÇAYCI Berk, "Ağ Toplumunda Sosyalleşme Ve Yabancılaşma", **The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication – TOJDAC**, 2014, Cilt: 4, 1-9.

KAYA Ahmet, BOZASLAN Hasan ve GENÇ Gülten, "Üniversite Öğrencilerinin Anne-Baba Tutumlarının Problem Çözme Becerilerine, Sosyal Kaygı Düzeylerine Ve Akademik Başarılarına Etkisi", **Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi**, 2012, Cilt 18, 208-225.

KESEBİR Sermin, KAVZOĞLU Semine Özdoğan ve ÜSTÜNDAĞ Mehmet Fatih, "Bağlanma ve Psikopatoloji", **Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry**, 2011, Cilt: 3 (2), 321-342

KILIÇOĞLU Gökhan ve YILMAZ Derya, "A Predictive Analysis of Primary School Teachers' Organizational Socialization", **Elementary Education Online**, 2013, Cilt: 12 (4), 1041-1055

KUYUMCU Behire, "Evli Kişilerde Gestalt Temas Biçimleri ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2011, Sayı 5, 57-70.

LAPSLEY Daniel K. ve STEY Paul C., "Id, Ego and Superego", **Encyclopedia of Human Behavior**, 2011, Cilt: 2, 1-9.

MAZUR Joanna, KOWALEWSKA Anna, BASKA Tibor, SİGMUND Erik, NAŁĘCZ Hanna, NEMETH Agnes ve ZAWADZKA Dorota, "Patterns of Physical Activity and Multiple Risk Behaviour in Adolescents from Visegrad Countries", **Zdrowie Publiczne i Zarządzanie**, 2014 Cilt: 12 (1), 56-67.

MORSÜN BÜL Ümit ve ÇOK Figen," Bağlanma ve İlişkili Değişkenler", **Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry**, 2011, Cilt: 3(3), 553-570.

NJEGOVAN Biljana Ratković, VUKADİNOVIĆ Maja ve NEŠIĆ Leptosava Grubić, "Characteristics and Types of Authority: the Attitudes of Young People. A Case Study", **Sociológia**, 2011, Vol. 43, 657-673.

ORHAN Filiz ve DAĞCI Abdullah, "Ergenlikte Kimliğin İnşası: Sosyal Öğrenme Kuramı Açısından Bir Değerlendirme", **Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 2015, Cilt: 4, 115-132.

ÖZDEMİR Osman, ÖZDEMİR Pınar Güzel, KADAK Muhammed Tayyib ve NASIROĞLU Serhat, "Kişilik Gelişimi", **Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry**, 2012, Cilt: 4(4), 566-589.

ÖZER Ürün, YILDIRIM Ejder Akgün ve ERKOÇ Şahap Nurettin, "Major Depresyon Olgularında İntihar Düşünce ve Davranışının Bağlanma Biçimi ile İlişkisi", **Arch Neuropsychiatr**, 2015, Cilt: 52, 283-288.

ÖZTEN Eylem, TUFAN Evren Ali, SAYAR Gökben Hızlı, ERYILMAZ Gül, ALOĞLU Dilara ve IŞIK Sibel, "Dikkat Eksikliği / Hiperaktivite Bozukluğu ve Major Depresif Bozukluk Tanılı Erişkin Hastalarda Bağlanma Biçimlerinin Karşılaştırılması: Kontrollü Bir Ön Çalışma", **Journal of Mood Disorders**, 2015, Cilt: 5, 126-133.

ÖZYÜREK Arzu ve ŞAHİN Fatma Tezel, "Anne-Çocuk İlişkisinin ve Baba Tutumlarının Çocukların Ahlâki ve Sosyal Kural Anlayışları Üzerine Etkisi", **Eğitim ve Bilim**, 2015, Cilt: 40, 161-174

SASIK Yegan, "Anne Baba Tutumları Ve Bu Tutumların Çocukların Kişilikleri Üzerine Etkileri", **Anne Çocuk Dergisi**, Mart 2012, http://www.hedefepsikoloji.com/pdf/basin_mart_2012_1.pdf(Erişim tarihi: 06.03.2017).

SHVEDOVSKAYA Anna ve ARCHAKOVA Tatyana, "Styles of parent-child interactions in families with preschool-age children". *Psychology in Russia: State of the Art*, 2015, Cilt: 8 (2), 36-51.

SIEGFRIED William, "The Formation and Structure of the Human Psyche Id, Ego, and Super-Ego – The Dynamic (Libidinal) and Static Unconsciousness, Sublimation, and the Social Dimension of Identity Formation", *Undergraduate Philosophy Journal*, 2014, Cilt: 2, 1-3.

SÜMER Nebi ve ŞENDAĞ Meltem Anafarta, "Orta Çocukluk Döneminde Ebeveynlere Bağlanma, Benlik Algısı ve Kaygı", *Türk Psikoloji Dergisi*, 2009, Cilt: 24 (63), 86-101.

UYTUN Merve Çıkılı, ÖZTOP Didem Behice ve EŞEL Ertuğrul, "Ergenlik ve Erişkinlikte Bağlanma Davranışının Değerlendirilmesi", *Düşünen Adam The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*, 2013, Cilt: 26, 177-189.

YILMAZ Nihat, "Sosyalleşme Sürecinin Siyasallaşma Boyutu", *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 2013, Cilt 9, 319-332.

İNTERNET

Australian Government Department of Health and Ageing, "About social development", 2013, https://www.kidsmatter.edu.au/sites/default/files/public/KMP_C3_CSD_AboutSocialDevelopment.pdf (Erişim Tarihi: 23.03.2017).

BAUMRİND Diana, "Effects of Authorative Parental Control on Child Behaviour", t.y., <http://persweb.wabash.edu/facstaff/hortonr/articles%20for%20class/baumrind.pdf> (Erişim Tarihi: 24.03.2017).

BORİCH Gary D. ve TOMBARİ Martin L., "Educational Psychology A Contemporary Approach", t.y., <http://ows.edb.utexas.edu/sites/default/files/users/borichgd/book/chapter3.pdf> (Erişim Tarihi: 23.03.2017).

ERGÜN Mustafa, Eğitim Sosyolojisi, 2015, <http://mustafaergun.com.tr/wordpress/wp-content/uploads/2015/11/egsos.pdf>(Erişim Tarihi: 22.03.2017).

GÜRDİL Gökçe, “Geşalt Temas Biçimleri, Bağlanma Stilleri Ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi”, 2009, <http://ankadanismanlik.com.tr/ekicerik/gestalt%20baglanma%20yasam%20doyumu.pdf>. (Erişim Tarihi: 14.03.2017).

IŞILDAK Demet, Anne Baba Tutumları ve Çocuklar Üzerindeki Etkileri, 2013, http://mutluhanortaokulu.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/34/30/733497/dosyalar/2013_07/25040719_veli_bulten%C4%B1_3.pdf (Erişim Tarihi: 15.05.2017).

Milli Eğitim Bakanlığı, Anne Baba Tutumları ve Kişilik Üzerindeki Etkileri, 2013, http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/34/03/733401/dosyalar/2013_12/23115150_anne_baba_tutumları.pdf?CHK=84bff44b10ff51095b3ed15f14d2791c, (Erişim Tarihi: 16.05.2017).

SHEKTAR Amit, “Development of Human Behaviour”, 2012, <https://numerons.files.wordpress.com/2012/04/development-of-human-behavior.pdf>(Erişim Tarihi: 23.03.2017).

teachersites.schoolworld.com, “Parenting Styles and Social Development, <http://teachersites.schoolworld.com/webpages/kwells/files/9-%20parenting%20styles%20and%20social%20development.pdf> (Erişim Tarihi: 01.01.2017).

TURHAN Candan, “Anne Baba Tutumları”, <https://www.makaleler.com/anne-baba-tutumları>. (Erişim Tarihi: 12.03.2016).

YAĞMURLU Bilge ve KODALAK Aslı Candan, Ebeveynlik ve Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Sosyal Gelişimi, 2009, https://ais.ku.edu.tr/AR/BSELCUK200934_sosyalgelisim.pdf (Erişim Tarihi: 22.03.2017).

YÜCEL Doğanhan Murat, “Öğrenme Kuramları”, 2014, <http://www.dmy.info/ogrenme-kuramlari/> (Erişim Tarihi: 25.03.2017).

EKLER

EK A

ANKET FORMU

Sayın Katılımcı,

Bu anket formu yüksek lisans tezi kapsamında, hazırlanmıştır. Elde edilecek bilgiler tamamen bilimsel amaçlı kullanılacak olup, ankette isim belirtme gerekliliği bulunmamaktadır. Ankette yer alan sorulara içtenlikle ve hiçbir soruyu atlamadan yanıt vermeniz, araştırmamızın bilimsel geçerliliği ve güvenilirliği açısından büyük önem taşımaktadır. Zaman ayırarak çalışmamıza katıldığınız için teşekkür ederiz.

KİŞİSEL BİLGİLER

1. Cinsiyetiniz?	☐ Kadın ☐ Erkek
2. Yaşınız?	☐ 20-30 ☐ 31-40 ☐ 41 ve üstü
3. Eğitim düzeyi?	☐ İlkokul ☐ Yüksek Lisans ☐ Ortaokul ☐ Doktora ☐ Lise ☐ Lisans
4. Medeni durum?	☐ Evli ☐ Boşanmış ☐ Eşi Ölmüş
5. Aylık gelir?	☐ Düşük ☐ Orta ☐ Yüksek
6. Evlilik yaşı ?	☐ 15-20 ☐ 21-30 ☐ 31 ve üstü
7. Çocuk sayısı?	☐ 1 çocuk ☐ 2 çocuk ☐ 3 çocuk

Katılma dereceleri;

1: Hiçbir zaman böyle değildir 2: Nadiren böyledir 3: Bazen böyledir 4: Çoğunlukla böyledir 5: Her zaman böyledir

1. Çocuğumu bir şeyleri kendi başına yapması konusunda cesaretlendiririm.	1	2	3	4	5
2. Çocuğum bana birşey anlatırken sözünü kesmeden dinlerim.	1	2	3	4	5
3. Çocuğumun duygularını serbestçe ifade etmesine izin veririm.	1	2	3	4	5
4. Çocuğuma yaptığı şeyin önemli olduğunu hissettiririm.	1	2	3	4	5
5. Ebeveynlik konusunda bir yanlış yaptığımda çocuğumdan özür dilerim	1	2	3	4	5
6. Çocuğumun kişisel görüşlerine saygı gösteririm	1	2	3	4	5
7. Çocuğumun iyi ve kötü davranışı karşısında neler hissettiğimi ona açıklarım	1	2	3	4	5
8. Çocuğum yanlış davrandığında, bunun neden yanlış olduğunu ona açıklarım	1	2	3	4	5
9. Çocuğumla her konuyu konuşabilirim	1	2	3	4	5
10. Çocuğumun kendi başına becerebileceği şeyleri denemesi için ona fırsat tanırım.	1	2	3	4	5
11. Çocuğumun kendine özgü bir bakış açısı olduğunu kabul ederim.	1	2	3	4	5
12. Çocuğumun cinsel konularda sorduğu soruları anlayacağı bir dilde doğru olarak cevaplarım.	1	2	3	4	5
13. Çocuğuma, kurallara neden uyması gerektiğini açıklarım.	1	2	3	4	5
14. Çocuğuma bir şey alırken onun da fi krini alırım	1	2	3	4	5
15. Çocuğuma bağımsız olmayı öğrenmesi konusunda yardımcı olurum	1	2	3	4	5
16. Çocuğum iyi davrandığında onu överim.	1	2	3	4	5
17. Çocuğumun büyüdükçe yeni şeyler denemeyi göze alması gerektiğine inanırım.	1	2	3	4	5
18. Çocuğuma karşı çabuk öfkelenirim.	1	2	3	4	5
19. Çocuğum yanlış bir şekilde davrandığında ona bağırırım	1	2	3	4	5
20. Çocuğumu yola getirmek için onu azarlarım.	1	2	3	4	5
21. Çocuğuma kızdığımda çocuğumu cezalandırırım.	1	2	3	4	5
22. Çocuğuma karşı sabırsızım.	1	2	3	4	5

23. Çocuğum söz dinlemediğinde ona vururum.	1	2	3	4	5
24. ocuğumla aynı fi kirde olmadığımız zaman, benim fi kirlerimi kabul etmesi için onu zorlarım.	1	2	3	4	5
25. En ufak bir hatasında, ocuğumu cezalandırırım.	1	2	3	4	5
26. Fiziksel cezayı, ocuğumu disipline sokmanın bir yolu olarak kullanırım.	1	2	3	4	5
27. ocuğumu başka çocuklarla kıyaslarım	1	2	3	4	5
28. ocuğumu yapabileceğinden fazlasını yapması için zorlarım.	1	2	3	4	5
29. ocuğumu, kendisi için yorucu olabilecek işlerden korurum	1	2	3	4	5
30. ocuğumu, kendisi için zor olabilecek işlerden korurum.	1	2	3	4	5
31. Çocuğuma karşı koruyucu davranırım	1	2	3	4	5
32. ocuğumu, hayatın ufak tefek güçlüklerinden korurum	1	2	3	4	5
33. Arkadaşları ocuğuma sataştığı zaman onu korurum.	1	2	3	4	5
34. Çocuğumun hayal kırıklığına uğramaması için elimden geleni yaparım.	1	2	3	4	5
35. ocuğumu, onun cesaretini kırabilecek zor işlerden uzak tutarım	1	2	3	4	5
36. Çocuğumun hastalanmasından endişe ederim.	1	2	3	4	5
37. Çocuğum için hemen hemen bütün eğlencelerimden fedakarlık ederim.	1	2	3	4	5
38. Ben bir başkasıyla konuşurken ocuğumun araya girmesine izin veririm.	1	2	3	4	5
39. Çocuğumun şımarıklıklarına göz yumarım.	1	2	3	4	5
40. ocuğumu şımartırım	1	2	3	4	5
41. Çocuğumun başkaları konuşurken araya girmesine izin veririm	1	2	3	4	5
42. Çocuğumun her şeyi yapmasına izin veririm.	1	2	3	4	5
43. Çocuğumun yanlış davranışını görmezden gelirim	1	2	3	4	5
44. Çocuğuma bana sormaksızın şahsi eşyalarımın herhangi birini alıp kullanmasına izin veririm.	1	2	3	4	5
45. Evimizde hangi televizyon programının izleneceği, ocuğumun isteğine göre belirlenir.	1	2	3	4	5
46. Çocuğumun istediği saatte uyumasına izin veririm.	1	2	3	4	5

1: Hiçbir zaman

2: Nadiren

3: Bazen

4: Çoğunlukla

5: Her zaman

1. Arkadaşları ile iletişim kurma başarısı	1	2	3	4	5
2. Kolaylıkla arkadaş edinme	1	2	3	4	5
3. Kendini karşısındakinin yerine koyarak onu anlamaya çalışma	1	2	3	4	5
4. Karşısındakinin mutlu veya üzüntülü olduğunu anlama	1	2	3	4	5
5. Arkadaşları ile yaşadığı sorunları çözmek için çaba harcama	1	2	3	4	5
6. Çevresindekilerle işbirliği yapmaya istekli olma	1	2	3	4	5
7. Duygu ve düşüncelerini açıkça söyleme	1	2	3	4	5
8. Çevresi ile barışık bir çocuk olma	1	2	3	4	5
9. Yeni öğrendiği şeyleri uygulamaya istekli olma	1	2	3	4	5
10. Gerektiğinde çevresindeki insanlara yardım etmeye istekli olma	1	2	3	4	5
11. Çevresinde olup bitenlerin farkında olma	1	2	3	4	5
12. Uyarıldığında olumsuz davranışını tekrarlamamak için çaba harcama	1	2	3	4	5
13. Kendisinden küçüklere karşı hoşgörülü olma	1	2	3	4	5
14. Kurallara uymayan arkadaşlarını uyarma	1	2	3	4	5
15. Yaptığı olumsuz bir davranışın ardından pişmanlık duyma	1	2	3	4	5
16. Kurallara uymaya özen gösterme	1	2	3	4	5
17. Gerektiğinde sırasını bekleme	1	2	3	4	5
18. Arkadaşları ile kavga etme	1	2	3	4	5
19. Başkalarının sözünü kesme	1	2	3	4	5
20. Çevresindeki eşyalara bilerek zarar verme	1	2	3	4	5
21. Yaşamından şikayet etme (kurallar, etkinlikler, başkalarıyla ilişkileri vb.)	1	2	3	4	5
22. Hoşlanmadığı durumlar karşısında öfkeli olma	1	2	3	4	5
23. Geçinilmesi zor bir çocuk olma	1	2	3	4	5
24. Başaramadığını düşünerek başladığı bir işi yarım bırakma	1	2	3	4	5
25. Kurallara uymayan arkadaşlarından etkilenme	1	2	3	4	5

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı,adı :CEYLAN Özgün
Uyruğu :T.C
Doğum tarihi ve yeri :27/05/1982
Medeni hali :Evli
Telefon :05331616641
e-mail :ozgunceylankf@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Yüksek Lisans :	Gelişim Üniversitesi Psikoloji	Devam Ediyor
Lisans :	Uludağ Üniversitesi Okul Öncesi Öğretmenliği	(2006)
Lise :	Düzce Lisesi	(1999)

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
(2007-)	Çocukbilim özel eğitim Ve rehabilitasyon merkezi	Öğretmen
(2006-2007)	Öncü Koleji	Öğretmen

Yabancı Dil

İngilizce: Orta

Hobiler

Seyahat etmek, Dalış yapmak, Tiyatroya gitmek, Yüzmek, Yemek yapmak